

5

£1

ANICII MANLII

SEVERINI

BOETII

CONSOLATIONIS

PHILOSOPHIAE

LIBRI QUINQUE.

GLASGUAE:

IN AEDIBUS ACADEMICIS

EXCUDEBANT ROBERTUS ET ANDREAS FOULIS,

ACADEMIAE TYPOGRAPHI,

M. DCC. LI.

LECTORI S.

POST abſolutam fere hanc Conſolationis Boetii editionem, quam ex Renati Vallini editione expreſſam dedimus, ad nos venerunt variantes quaedam lectiones, miſſu doctiſſimi nobiſque amiciſſimi viri Jacobi Pitcairn, Eccleſiae Anglicanae preſbyteri: quas ille lectiones ante annos complures, cum novam Boetii editionem dare cogitaret, ex pluribus codicibus MSS. Oxonienſibus decerpſerat. harum aliae vix quidquam ſane ſenſum adjuvare viſae ſunt, aliae vero multo meliorem reddere. paucas igitur quae poſterioris ſunt generis, eas praeſertim quae inter varias lectiones Vallini non reperiuntur, adjungere hic viſum eſt. et quoniam vetuſtus Boetii codex MS. in publica hujus Academiae bibliotheca aſſervatur, de hiſce locis etiam iſtum codicem conſului-

mus, ejuſque cum Oxonienſibus conſenſum, quoties cum iis conſentire eſt inventus annotavimus.

Pag. ix. l. 1. Quidam MSS. Oxon. AN ὄνος λύρας et ita videtur inveniſſe qui deſcripſit codicem Glaſguenſem.

xi. 21. MSS. Oxon. et Glaſg. SENATUM *majeſtatis reum*, &c. quomodo ſine dubio legendum.

xxix. 18. In quibuſdam MSS. Oxon. vox *cum* ter repetitur, MS. Glaſg. *cum—tum—tum* forte rectius.

xxxiv. 25. MSS. Oxon. et Glaſg. *ignorantiae* CAECITATI.

liv. 10. Quidam MSS. Oxon. pro *ſpecimen* videntur habere vocem *ſpeciem* compendioſe ſcriptam.

lxxvii. penult. MSS. Oxon. et Glaſg. *confitendum* EST &c.

lxxxi. 15. Unus ex MSS. Oxon. ut et MS. Glaſg. *tamen* SI *eſſe videantur* &c. rectius.

xcv. 14. MSS. Oxon. et Glaſg. *profecto* CONSIDERA.

xcviii. 16. Unus ex MSS. Oxon. *ne aggreditur quidem* QUISQUAM.

cvii. 15. Omnes MSS. Oxon. cum MS. Glaſg. NUPER *additus*, &c.

Monendus eſt etiam lector mendoſe legi in omnibus editis pag. xx. l. pen. *at quî ſcis, unde cuncta proceſſerint?* pro quo legendum *atqui ſcis* &c.

VALE.

DATUM GLASGUAE VII IDUS JANUARII MDCCLI,
IPSO ACADEMIAE, POST ANNUM CCC, DIE NATALI.

ANICII MANLII SEVERINI

BOETII

CONSOLATIONIS PHILOSOPHIAE

LIBER I.

CArmina qui quondam ſtudio florente peregi,
Flebilis, heu, moeſtos cogor inire modos.
Ecce mihi lacerae dictant ſcribenda Camenae,
Et veris elegi fletibus ora rigant.
Has ſaltem nullus potuit pervincere terror,
Ne noſtrum comites proſequerentur iter;
Gloria felicis olim viridiſque juventae!
Solantur moeſti nunc mea fata ſenis.
Venit enim properata malis inopina ſenectus,
Et dolor aetatem juſſit ineſſe ſuam.
Intempeſtivi funduntur vertice cani,
Et tremit effoeto corpore laxa cutis.
Mors hominum felix, quae ſe nec dulcibus annis
Inſerit, et moeſtis ſaepe vocata venit.
Eheu, quàm ſurdâ miſeros avertitur aure,
Et flenteis oculos claudere ſaeva negat!
Dum levibus malefida bonis fortuna faveret,
Paenè caput triſtis merſerat hora meum.
Nunc, quia fallacem mutavit nubila vultum,

Protrahit ingratas impia vita moras.
Quid me felicem toties jactaſtis amici?
Qui cecidit, ſtabili non erat ille gradu.

Haec dum tacitus mecum ipſe reputarem, querimoniamque lacrymabilem ſtyli officio deſignarem, adſtitiſſe mihi ſupra verticem viſa eſt mulier reverendi admodum vultus, oculis ardentibus, et ultra communem hominum valentiam perſpicacibus, colore vivido, atque inexhauſti vigoris, quamvis ita aevi plena foret, ut nullo modo noſtrae crederetur aetatis. ſtatura diſcretionis ambiguae; nam nunc quidem ad communem ſeſe hominum menſuram cohibebat; nunc verò pulſare coelum ſummi verticis cacumine videbatur: quae cum caput altiùs extuliſſet, ipſum etiam coelum penetrabat, reſpicientiumque hominum fruſtrabatur intuitum. veſtes erant tenuiſſimis filis, ſubtili artificio, indiſſolubilique materiâ perfectae; quas, uti poſt eadem prodente cognovi, ſuis manibus ipſa texuerat. quarum ſpeciem, veluti fumoſas imagines ſolet, caligo quaedam neglectae vetuſtatis obduxerat. harum in extremo margine Π. in ſupremo vero Θ legebatur intextum. atque inter utraſque litteras, in ſcalarum modum, gradus quidam inſigniti videbantur, quibus ab inferiore ad ſuperius elementum eſſet adſcenſus. ean-

dem tamen veſtem violentorum quorundam ſciderant manus, et particulas, quas quiſque potuit, abſtulerant. et dextera quidem ejus libellos, ſceptrum verò ſiniſtra geſtabat. quae ubi poëticas muſas vidit, noſtro aſſiſtenteis toro, fletibuſque meis verba dictanteis, commota paullisper, ac torvis inflammata luminibus, quis, inquit, has ſcenicas meretriculas ad hunc aegrum permiſit accedere? quae dolores ejus non modò nullis remediis foverent, verùm dulcibus inſuper alerent venenis? hae ſunt enim, quae infructuoſis affectuum ſpinis, uberem fructibus rationis ſegetem necant, hominumque menteis aſſuefaciunt morbo, non liberant. at ſi quem profanum, uti vulgò ſolitum vobis, blanditiae veſtrae detraherent, minùs moleſtè ferendum putarem; nihil quippe in eo noſtrae operae laederentur; hunc verò Eleaticis, atque Academicis ſtudiis innutritum? ſed abite potiùs Seirenes uſque in exitium dulces, meiſque eum Muſis curandum, ſanandumque relinquite. his ille chorus increpitus, dejecit humi moeſtior vultum, confeſſuſque rubore verecundiam, limen triſtis exceſſit. at ego, cujus acies lacrymis merſa caligarat, ne dignoſcere poſſem, quaenam haec eſſet mulier tam imperioſae auctoritatis, obſtupui, viſuque in terram defixo, quidnam deinceps eſſet actura, exſpectare tacitus coepi. tum illa propi-

us accedens, in extrema lectuli mei parte confedit, meumque intuens vultum luctu gravem, atque in humum moerore dejectum, his verſibus de noſtrae mentis perturbatione conqueſta eſt.

Heu, quàm praecipiti merſa profundo
Mens hebet, et, propriâ luce relictâ,
Tendit in externas ire tenebras,
Terrenis quoties flatibus aucta
Creſcit in immenſum noxia cura!
Hic quondam coelo liber aperto
Suetus in aetherios ire meatus,
Cernebat roſei lumina ſolis,
Viſebat gelidae ſidera lunae,
Et quaecunque vagos ſtella recurſus
Exercet, varios flexa per orbeis,
Comprenſam in numeris victor habebat.
Quin etiam cauſſas, unde ſonora
Flamina ſollicitent aequora ponti,
Quis volvat ſtabilem ſpiritus orbem,
Vel cur Heſperias ſidus in undas
Caſurum rutilo ſurgat ab ortu:
Quid veris placidas temperet horas,
Ut terram roſeis floribus ornet:
Quid dedit ut pleno fertilis anno
Autumnus gravidis influat uvis,
Rimari ſolitus, atque latentis

Naturae varias reddere cauſſas.
Nunc jacet effoeto lumine mentis,
Et preſſus gravibus colla catenis,
Declivemque gerens pondere vultum,
Cogitur, heu, ſtolidam cernere terram.

Sed medicinae, inquit, tempus eſt, non querelae. tum verò totis in me intenta luminibus; tune ille es, ait, qui noſtro quondam lacte nutritus, noſtris educatus alimentis, in virilis animi robur evaſeras? atqui talia contuleramus arma: quae niſi prius abjeciſſes, invicta te firmitate tuerentur. agnoſciſne me? quid taces? pudore, an ſtupore ſiluiſti? mallem pudore; ſed te, ut video, ſtupor oppreſſit. cumque me non modò tacitum, ſed elinguem prorſus, mutumque vidiſſet, admovit pectori meo leniter manum; et, nihil, inquit, periculi eſt; lethargum patitur, communem illuſarum mentium morbum. ſui paulliſper oblitus eſt; recordabitur facilè, ſi quidem nos ante cognoverit; quod ut poſſit, paulliſper lumina ejus, mortalium rerum nube caligantia, tergamus. haec dixit, oculoſque meos fletibus undanteis, contracta in rugam veſte, ſiccavit.

Tunc me diſcuſsâ liquerunt nocte tenebrae,
Luminibuſque prior rediit vigor:

Ut cùm praecipiti glomerantur ſidera Coro,
    Nimboſiſque polus ſtetit imbribus,
Sol latet, ac nondum coelo venientibus aſtris,
    Deſuper in terram nox funditur,
Hanc ſi Threïcio Boreas emiſſus ab antro
    Verberet, et clauſum reſeret diem,
Emicat, et ſubito vibratus lumine Phoebus,
    Miranteis oculos radiis ferit.

Haud aliter triſtitiae nebulis diſſolutis, hauſi coelum, et ad cognoſcendam medicantis faciem mentem recepi. itaque, ubi in eam deduxi oculos intuitumque defixi, reſpicio nutricem meam, in cujus ab adoleſcentia laribus obverſatus fueram, Philoſophiam. et quid, inquam, tù in has exſilii noſtri ſolitudines, ô omnium magiſtra virtutum, ſupero cardine delapſa veniſti? an ut tu quoque mecum rea falſis criminationibus agiteris? an, inquit illa, te, alumne, deſererem, nec ſarcinam, quam mei nominis invidiâ ſuſtuliſti, communicato tecum labore partirer? atqui Philoſophiae fas non erat, incomitatum relinquere iter innocentis; meam ſcilicet criminationem vererer, et, quaſi novum aliquid acciderit, perhorreſcerem? nunc enim primùm cenſes apud improbos mores laceſſitam periculis eſſe ſapientiam? nonne apud veteres quoque, ante noſtri Platonis aetatem, magnum ſaepe

certamen cum ſtultitiae temeritate certavimus? eodemque ſuperſtite, praeceptor ejus Socrates injuſtae victoriam mortis me adſtante promeruit? cujus hereditatem cum deinceps Epicureum vulgus, ac Stoicum, ceterique pro ſua quiſque parte raptum ire molirentur, meque reclamantem, renitentemque, velut in partem praedae, traherent, veſtem, quam meis texueram manibus, diſciderunt, abreptiſque ab ea panniculis, totam me ſibi ceſſiſſe credentes, abiere. in quibus, quoniam quaedam noſtri habitus veſtigia videbantur, meos eſſe familiareis imprudentia rata, nonnullos eorum profanae multitudinis errore pervertit. quòd ſi nec Anaxagorae fugam, nec Socratis venenum, nec Zenonis tormenta, quoniam ſunt peregrina, noviſti; at Canios, at Senecas, at Soranos, quorum nec pervetuſta, nec incelebris memoria eſt, ſcire potuiſti. quos nihil aliud in cladem detraxit, niſi quòd noſtris moribus inſtituti, ſtudiis improborum diſſimillimi videbantur. itaque nihil eſt quod admirere, ſi in hoc vitae ſalo circumflantibus agitemur procellis, quibus hoc maxime propoſitum eſt, peſſimis diſplicere. quorum quidem tametſi numeroſus exercitus, ſpernendus tamen eſt; quoniam nullo duce regitur, ſed errore tantùm temere, ac paſſim lymphante raptatur. qui ſi quando contra nos aciem ſtruens

valentior incubuerit, noſtra quidem dux copias ſuas in arcem contrahit; illi verò circa diripiendas inutileis ſarcinulas occupantur. at nos deſuper irridemus, viliſſima rerum quaeque rapienteis, ſecuri totius furioſi tumultus, eoque vallo muniti, quo graſſanti ſtultitiae adſpirare fas non ſit.

Quiſquis compoſito ſerenus aevo,
Fatum ſub pedibus dedit ſuperbum,
Fortunamque tuens utramque rectus,
Invictum potuit tenere vultum;
Non illum rabies minaeque ponti
Verſum funditus excitantis aeſtum,
Nec ruptis quoties vagus caminis
Torquet fumificos Veſevus igneis,
Aut celſas ſoliti ferire turreis
Ardentis via fulminis movebit.
Quid tantum miſeri feros tyrannos
Mirantur ſine viribus furenteis?
Nec ſperes aliquid, nec extimeſcas,
Exarmaveris impotentis iram:
At quiſquis trepidus pavet, vel optat,
Quòd non ſit ſtabilis, ſuique juris,
Abjecit clypeum, locoque motus
Nectit, quâ valeat trahi, catenam.

Sentiſne, inquit, haec, atque animo illabun-

tur tuo? eſne ὄνος λύρας? quid fles? quid lacrymis manas? ἐξαύδα, μὴ κεῦθε νόῳ. ſi operam medicantis exſpectas, oportet vulnus detegas. tum ego collecto in vires animo: anne adhuc eget admonitione, nec per ſe ſatis eminet fortunae in nos ſaevientis aſperitas? nihilne te ipſa loci facies movet? haeccine eſt bibliotheca, quam certiſſimam tibi ſedem noſtris in laribus ipſa delegeras? in qua mecum ſaepè reſidens, de divinarum humanarumque rerum ſcientia diſſerebas? talis habitus, taliſque vultus erat cùm tecum naturae ſecreta rimarer, cùm mihi ſiderum vias radio deſcriberes, cùm mores noſtros, totiuſque vitae rationem ad coeleſtis ordinis exemplar formares? haeccine praemia referimus tibi obſequentes? atqui tu hanc ſententiam Platonis ore ſanxiſti, beatas fore reſpublicas, ſi eas vel ſtudioſi ſapientiae regerent, vel earum rectores ſtudere ſapientiae contigiſſet. tu ejuſdem viri ore, hanc ſapientibus capeſſendae reipublicae neceſſariam cauſſam eſſe monuiſti, ne improbis flagitioſiſque civibus urbium relicta gubernacula, peſtem bonis ac perniciem inferrent. hanc igitur auctoritatem ſecutus, quod a te inter ſecreta otia didiceram, transferre in actum publicae adminiſtrationis optavi. tu, mihi et, qui te ſapientium mentibus inſeruit Deus, conſcii, nullum me ad magiſtratum, niſi commune bonorum om-

nium ſtudium, detuliſti. inde cum improbis graves, inexorabileſque diſcordiae, et quod conſcientiae libertas habet, pro tuendo jure ſpreta potentiorum ſemper offenſio. quoties ego Conigaſtum in imbecillis cujuſque fortunas impetum facientem obvius excepi! quoties Triguillam regiae praepoſitum domus, ab incepta, perpetrataque jam prorſus injuria dejeci! quoties miſeros, quos infinitis calumniis impunita Barbarorum ſemper avaritia vexabat, objecta periculis auctoritate protexi! numquam me ab jure ad injuriam quiſquam detraxit. provincialium fortunas, tum privatis rapinis, tum publicis vectigalibus peſſumdari, non aliter, quam qui patiebantur, indolui. cùm, acerbae famis tempore, gravis atque inexplicabilis indicta coëmtio profligatura inopia Campaniam provinciam videretur, certamen adverſum praefectum praetorii, communis commodi ratione ſuſcepi, rege cognoſcente contendi, et ne coëmtio exigeretur, evici. Paulinum conſularem virum, cujus opes Palatini canes jam ſpe atque ambitione devoraſſent, ab ipſis hiantium faucibus traxi. ne Albinum conſularem virum praejudicatae accuſationis poena corriperet, odiis me Cypriani delatoris oppoſui. ſatiſne in me magnas videor exacervaſſe diſcordias? ſed eſſe apud ceteros tutior debui, qui mihi amore juſtitiae nihil apud auli-

cos,quo magis eſſem tutior,reſervavi.quibus autem deferentibus perculſi ſumus?quorum Baſilius,olim regio miniſterio depulſus,in delationem noſtri nominis, alieni aeris neceſſitate compulſus eſt. Opilionem verò, atque Gaudentium, cùm ob innumeras multipliceſque fraudes ire in exſilium regia cenſura decreviſſet, cumque illi parere nolentes ſacrarum ſeſe aedium defenſione tuerentur, compertumque id regi foret, edixit, ut ni intra praeſcriptum diem Ravenna urbe decederent, notas inſigniti frontibus pellerentur. quid huic ſeveritati poſſe adſtrui videtur? atqui eodem die deferentibus eiſdem, nominis noſtri delatio ſuſcepta eſt. quid igitur? noſtraene artes ita meruerunt? an illos accuſatores juſtos fecit praemiſſa damnatio? itane nihil fortunam puduit, ſi minus accuſatae innocentiae, at accuſantium vilitatis? at, cujus criminis arguimur, ſummam quaeris? ſenatum dicimur ſalvum eſſe voluiſſe. modum deſideras? delatorem, ne documenta deferret, quibus ſenatus majeſtatis reum faceret, impediſſe criminamur. quid igitur ô magiſtra cenſes? infitiabimur crimen, ne tibi pudori ſimus? at volui, nec umquam velle deſiſtam.fatebimur? ſed impediendi delatoris opera ceſſabit. an optaſſe illius ordinis ſalutem nefas vocabo? ille quidem ſuis de me decretis, uti hoc nefas eſſet, effecerat. ſed ſibi ſem-

per mentiens imprudentia, rerum merita non poteſt immutare; nec mihi Socratico decreto fas eſſe arbitror, vel occuluiſſe veritatem, vel conceſſiſſe mendacium. verùm id quoque modo ſit, tuo, ſapientiumque judicio, aeſtimandum relinquo. cujus rei ſeriem, atque veritatem, ne latere poſteros queat, ſtylo etiam, memoriaeque mandavi. nam de compoſitis falsò litteris, quibus libertatem arguor ſperaſſe Romanam, quid attinet dicere? quarum fraus aperta patuiſſet, ſi nobis ipſorum confeſſione delatorum, quod in omnibus negotiis maximas vires habet, uti licuiſſet. nam quae ſperari reliqua libertas poteſt? atque utinam poſſet ulla! reſpondiſſem Canii verbo: qui cùm a C. Caeſare Germanici filio conſcius contra ſe factae conjurationis fuiſſe diceretur: ſi ego, inquit, ſciſſem, tu neſciſſes. qua in re non ita ſenſus noſtros moeror hebetavit, ut impios ſcelerata contra virtutem querar molitos: ſed quae ſperaverint effeciſſe vehementer admiror. nam deteriora velle, noſtri fuerit fortaſſe defectus: poſſe verò contra innocentiam, quae ſceleratus quiſque conceperit, inſpectante Deo, monſtri ſimile eſt. unde haud injuria tuorum quidam familiarium quaeſivit: ſiquidem Deus, inquit, eſt, unde mala? bona verò unde, ſi non eſt? ſed fas fuerit nefarios homines, qui bonorum omnium, totiuſque ſenatus ſanguinem pe-

tunt, nos etiam, quos propugnare bonis ſenatuique viderant, perditum ire voluiſſe. ſed num idem de patribus quoque merebamur? meminiſti, ut opinor, quoniam me dicturum quid, facturumve praeſens ſemper ipſa dirigebas. meminiſti inquam, Veronae cùm rex avidus communis exitii, majeſtatis crimen in Albinum delatum ad cunctum ſenatus ordinem transferre moliretur, univerſi innocentiam ſenatus, quanta mei ſecuritate periculi defenderim. ſcis me haec et vera proferre, et in nulla umquam mei laude jactaſſe. minuit enim quodam modo ſe probantis conſcientiae ſecretum, quoties oſtentando quis factum, recipit famae pretium. ſed innocentiam noſtram quis exceperit eventus vides. pro verae virtutis praemiis falſi ſceleris poenas ſubimus. et cujus umquam facinoris manifeſta confeſſio ita judices habuit in ſeveritate concordes, ut non aliquos vel ipſe humani error ingenii, vel fortunae conditio cunctis mortalibus incerta ſummitteret? ſi inflammare ſacras aedes voluiſſe, ſi ſacerdotes impio jugulare gladio, ſi bonis omnibus necem ſtruxiſſe diceremur, praeſentem tamen ſententia confeſſum, convictumve puniſſet. nunc quingentis ferè paſſuum millibus procul moti, atque indefenſi, ob ſtudium propenſius in ſenatum, morti, proſcriptionique damnamur. ô meritos, de ſimili crimine ne-

minem poſſe convinci! cujus dignitatem reatus ipſi etiam, qui detulere, viderunt: quam, uti alicujus ſceleris admiſtione fuſcarent, ob ambitum dignitatis ſacrilegio me conſcientiam polluiſſe mentiti ſunt. atqui et tu inſita nobis, omnem rerum mortalium cupidinem de noſtri animi ſede pellebas, et ſub tuis oculis ſacrilegio locum eſſe fas non erat. inſtillabas enim auribus, cogitationibuſque quotidie meis Pythagoricum illud, ἕπου θεῷ. nec conveniebat viliſſimorum me ſpirituum praeſidia captare, quem tu in hanc excellentiam componebas, ut conſimilem Deo faceres. praeterea penetral innocens domus, honeſtiſſimorum coetus amicorum, ſocer etiam ſanctus, et aequè ac tu ipſa reverendus, ab omni nos hujus criminis ſuſpicione defendunt. ſed ô nefas! illi verò de te tanti criminis fidem capiunt; atque hoc ipſo videbimur affines fuiſſe maleficio, quod tuis imbuti diſciplinis, tuis inſtituti moribus ſumus. ita non eſt ſatis nihil mihi profuiſſe tuam reverentiam, niſi ultrò tu mea potiùs offenſione lacereris. at verò hic etiam noſtris malis cumulus accedit, quod exiſtimatio plurimorum non rerum merita, ſed fortunae ſpectat eventum, eaque tantùm judicat eſſe proviſa, quae felicitas commendaverit. quo fit, ut exiſtimatio bona prima omnium deſerat infelices. qui nunc populi rumores, quàm diſſonae,

multiplicesſque ſententiae, piget reminiſci. hoc tantum dixerim; ultimam eſſe adverſae fortunae ſarcinam, quod dum miſeris aliquod crimen affingitur, quae perferunt, meruiſſe creduntur; et ego ſiquidem bonis omnibus pulſus, dignitatibus exutus, exiſtimatione foedatus, ob beneficium ſupplicium tuli. videre autem videor nefarias ſceleratorum officinas gaudio laetitiaque fluitanteis: perditiſſimum quemque novis delationum fraudibus imminentem: jacere bonos, noſtri diſcriminis terrore proſtratos: flagitioſum quemque ad audendum quidem facinus impunitate, ad efficiendum verò praemiis incitari: inſonteis autem non modò ſecuritate, verùm ipſa etiam defenſione privatos. itaque libet exclamare;

O ſtelliferi conditor orbis,
Qui perpetuo nixus ſolio
Rapido coelum turbine verſas,
Legemque pati ſidera cogis,
Ut nunc pleno lucida cornu,
Totis fratris et obvia flamis,
Condat ſtellas luna minores;
Nunc obſcuro pallida cornu,
Phoebo propior, lumina perdat.
Et qui primae tempore noctis
Agit algenteis Heſperus ortus,

Solitas iterum mutet habenas
Phoebi pallens Lucifer ortu.
Tu frondifluae frigore brumae
Stringis lucem breviore mora:
Tu, cùm fervida venerit aeſtas,
Agileis noctis dividis horas.
Tua vis varium temperat annum,
Ut quas Boreae ſpiritus aufert,
Revehat mitis Zephyrus, frondeis;
Quaeque Arcturus ſemina vidit,
Seirius altas urat ſegetes.
Nihil antiqua lege ſolutum
Linquit propriae ſtationis opus.
Omnia certo fine gubernans,
Hominum ſolos reſpuis actus
Merito rector cohibere modo.
Nam cur tantas lubrica verſat
Fortuna vices? premit inſonteis
Debita ſceleri noxia poena:
At perverſi reſident celſo
Mores ſolio, ſanctaque calcant
Injuſta vice colla nocentes.
Latet obſcuris condita virtus
Clara tenebris, juſtuſque tulit
Crimen iniqui.
Nil perjuria, nil nocet ipſis
Fraus, mendaci compta colore.
Sed cùm libuit viribus uti,

Quos innumeri metuunt populi,
Summos gaudent ſubdere reges.
O jam miſeras reſpice terras,
Quiſquis rerum foedera nectis.
Operis tanti pars non vilis
Homines, quatimur fortunae ſalo.
Rapidos rector comprime fluctus,
Et, quo coelum regis immenſum,
Firma ſtabileis foedere terras.

Haec ubi continuato dolore delatravi, illa vultu placido, nihilque meis queſtibus mota: cùm te, inquit, moeſtum, lacrymantemque vidiſſem, illico miſerum, exſulemque cognovi. ſed quàm id longinquum eſſet exſilium, niſi tua prodidiſſet oratio, neſciebam. ſed tu procul a patria non quidem pulſus es, ſed aberraſti. at ſi te pulſum exiſtimari mavis, te potiùs ipſe pepuliſti. nam id quidem de te numquam cuiquam fas fuiſſet. ſi enim cujus oriundus ſis patriae reminiſcaris, non, uti Athenienſium quondam, multitudinis imperio regitur: ſed εἷς κοίρανος ἐστιν, εἷς βασιλεύς; qui frequentia civium, non depulſione laetatur: cujus agi frenis, atque obtemperare juſtitiae, ſumma libertas eſt. an ignoras illam tuae civitatis antiquiſſimam legem, quâ ſancitum eſt, ei jus exſulare non eſſe, quiſquis in ea ſedem fundare maluerit? nam qui vallo

ejus, ac munimine continetur, nullus metus eſt, ne exſul eſſe mereatur. at quiſquis inhabitare eam velle deſierit, pariter deſinit etiam mereri. itaque non tam me loci hujus, quàm tua facies movet. nec bibliothecae potiùs comptos ebore, ac vitro parietes, quàm tuae mentis ſedem requiro. in qua non libros, ſed id quod libris pretium facit, librorum quondam meorum ſententias collocavi. et tu quidem de tuis in commune bonum meritis vera quidem, ſed pro multitudine geſtorum tibi, pauca dixiſti. de objectorum tibi vel honeſtate, vel falſitate, cunctis nota memoraſti. de ſceleribus fraudibuſque delatorum rectè tu quidem ſtrictim attingendum putaſti, quòd ea meliùs, uberiuſque recognoſcentis omnia vulgi ore celebrentur. increpuiſti etiam vehementer injuſti factum ſenatus. de noſtra etiam criminatione doluiſti, laeſae quoque opinionis damna fleviſti. poſtremus adverſus fortunam dolor incanduit, conqueſtuſque es non aequa meritis praemia penſari. in extremo muſae ſaevientis, uti quae coelum, terras quoque pax regeret, vota poſuiſti. ſed, quoniam plurimus tibi affectuum tumultus incubuit, diverſumque te dolor, ira, moeror diſtrahunt, uti nunc mentis es, nondum te validiora remedia contingunt. itaque lenioribus paulliſper utemur, ut quae in tumorem perturbationibus in-

fluentibus induruerunt, ad acrioris vim medicaminis recipiendam, tactu blandiore mollescant.

Cum Phoebi radiis grave
Cancri sidus inaestuat,
Tum qui larga negantibus
Sulcis semina credidit,
Elusus Cereris fide,
Quernas pergat ad arbores.
Numquam purpureum nemus
Lecturus violas petas,
Cùm saevis Aquilonibus
Stridens campus inhorruit.
Nec quaeras avida manu
Vernos stringere palmites,
Uvis si libeat frui;
Autumno potiùs sua
Bacchus munera contulit.
Signat tempora propriis
Aptans officiis Deus,
Nec, quas ipse coërcuit,
Misceri patitur vices.
Sic quod praecipiti viâ
Certum deserit ordinem,
Laetos non habet exitus.

Primum igitur patrisne me pauculis rogationibus statum tuae mentis attingere, atque ten-

tare, ut, qui modo ſit tuae curationis, intelligam? tu verò arbitratu, inquam, tuo quae voles, ut reſponſurum rogato. tum illa, hunccine, inquit, mundum temerariis agi fortuitiſque caſibus putas, an ullum credis ei regimen ineſſe rationis? atqui, inquam, nullo exiſtimaverim modo, ut fortuita temeritate tam certa moveantur. verum operi ſuo conditorem praeſidere Deum ſcio; nec umquam fuerit dies, qui me ab hac ſententiae veritate depellat. ita eſt, inquit. nam id etiam paullo antè ceciniſti, homineſque tantum divinae exſortes curae eſſe deploraſti. nam de ceteris, quin ratione regerentur, nihil movebare. papae autem! vehementer admiror, cur, in tam ſalubri ſententia locatus aegrotes. verùm altiùs perſcrutemur; neſcio, quid abeſſe conjecto. ſed dic mihi, quoniam a Deo mundum regi non ambigis, quibus etiam gubernaculis regatur advertis? vix, inquam, rogationis tuae ſententiam noſco, ne dum ad inquiſita reſpondere queam. num me, inquit, fefellit abeſſe aliquid, per quod, velut hiante valli robore, in animum tuum perturbationum morbus irrepſerit? ſed dic mihi, meminiſtine, quis ſit rerum finis? quove totius naturae tendat intentio? audieram, inquam, ſed memoriam moeror hebetavit. at quî ſcis, unde cuncta proceſſerint? novi, inquam, Deumque eſſe reſpondi. et

quî fieri poteſt, ut principio cognito, quis ſit rerum finis, ignores? verùm hi perturbationum mores ſunt, ea valentia eſt, ut movere quidem loco hominem poſſint: convellere autem, ſibique totum extirpare non poſſint. ſed hoc quoque reſpondeas velim, hominemne te eſſe meminiſti? quidni, inquam, meminerim? quid igitur homo ſit, poteriſne proferre? hoccine interrogas, an eſſe me ſciam rationale animal atque mortale? ſcio, et id me eſſe confiteor. et illa: nihilne te aliud eſſe noviſti? nihil. jam ſcio, inquit, morbi tui, aliam vel maximam cauſſam, quid ipſe ſis, noſſe deſiſti. quare pleniſſimè vel aegritudinis tuae rationem, vel aditum reconciliandae ſoſpitatis inveni. nam quoniam tui oblivione confunderis, et exſulem te, et expoliatum propriis bonis eſſe doluiſti. quoniam verò, quis ſit rerum finis, ignoras, nequam homines, atque nefarios, potenteis, feliceſque arbitraris. quoniam verò, quibus gubernaculis mundus regatur, oblitus es, has fortunarum vices exiſtimas ſine rectore fluitare. magnae non ad morbum modò, verùm ad interitum quoque cauſſae. ſed ſoſpitatis auctori grates, quod te nondum totum natura deſtituit. habemus maximum tuae fomitem ſalutis, veram de mundi gubernatione ſententiam, quòd eam non caſuum temeritati, ſed divinae rationi ſubditam

credis. nihil igitur pertimescas. jam tibi ex hac minima scintillula vitalis calor illuxerit. sed quoniam firmioribus remediis nondum tempus est, et eam mentium constat esse naturam, ut quoties abjecerint veras, falsis opinionibus induantur, ex quibus orta perturbationum caligo verum illum confundit intuitum; hanc paullisper lenibus, mediocribusque fomentis attenuare tentabo, ut dimotis fallacium affectionum tenebris, splendorem verae lucis possis agnoscere.

Nubibus atris
Condita nullum
Fundere possunt
Sidera lumen.
Si mare volvens
Turbidus Auster
Misceat aestum,
Vitrea dudum,
Parque serenis
Unda diebus,
Mox, resoluto
Sordida coeno,
Visibus obstat.
Quique vagatur
Montibus altis
Defluus amnis,
Saepè resistit
Rupe soluti
Objice saxi.
Tu quoque si vis
Lumine claro
Cernere verum,
Tramite recto
Carpere callem:
Gaudia pelle,
Pelle timorem;
Spemque fugato,
Nec dolor adsit.
Nubila mens est,
Vinctaque frenis,
Haec ubi regnant.

ANICII MANLII SEVERINI
BOETII
CONSOLATIONIS
PHILOSOPHIAE
LIBER II.

POſthaec paulliſper obticuit, atque ubi attentionem meam modeſtâ taciturnitate collegit, ſic exorſa eſt: ſi penitus aegritudinis tuae cauſſas, habitumque cognovi, fortunae prioris affectu, deſiderioque tabeſcis; ea tantum animi tui ſtatum, ſicuti tu tibi fingis, mutata pervertit. intelligo multiformeis illius prodigii fucos, et eo uſque cum iis, quos eludere nititur, blandiſſimam familiaritatem, dum intolerabili dolore confundat, quos inſperata reliquerit; cujus ſi naturam, mores, ac meritum reminiſcare, nec habuiſſe te in ea pulcrum aliquid, nec amiſiſſe cognoſces. ſed, ut arbitror, haud multum tibi haec in memoriam revocare laboraverim. ſolebas enim praeſentem quoque, blandientemque virilibus inceſſere verbis, eamque de noſtro adyto prolatis inſectabare ſententiis. verùm omnis ſubita

mutatio rerum, non ſine quodam quaſi fluctu contingit animorum. ſic factum eſt, ut tu quoque paullisper a tua tranquillitate diſceſſeris. ſed tempus eſt, haurire te aliquid ac deguſtare molle, atque jucundum, quod ad interiora tranſmiſſum, validioribus hauſtibus viam fecerit. adſit igitur rhetoricae ſuadela dulcedinis, quae tùm tantum recto calle procedit, cùm noſtra inſtituta non deſerit; cumque hac, muſica, laris noſtri vernula, nunc leviores, nunc graviores modos ſuccinat. quid eſt igitur, ô homo, quod te in moeſtitiam, luctumque dejecit? novum credo aliquid, inuſitatumque vidiſti. tu, fortunam putas erga te eſſe mutatam? erras. hi ſemper ejus mores ſunt; iſta natura. ſervavit circa te propriam potiùs in ipſa ſui mutabilitate conſtantiam. talis erat, cùm blandiebatur, cùm tibi falſae illecebris felicitatis alluderet. deprehendiſti caeci numinis ambiguos vultus. quae ſeſe adhuc aliis velat, tota tibi prorſus innotuit. ſi probas, utere moribus, ne queraris. ſi perfidam perhorreſcis, ſperne atque abjice pernicioſa ludentem. nam quae nunc tibi eſt tanti cauſſa moeroris, haec eadem tranquillitatis eſſe debuiſſet. reliquit enim te, quam non relicturam nemo umquam poterit eſſe ſecurus. an verò tu pretioſam aeſtimas abituram felicitatem? et cara tibi eſt fortuna praeſens, nec manendi fida, et cùm diſceſſerit allatura moero-

rem? quòd ſi nec ex arbitrio retineri poteſt, et calamitoſos fugiens facit, quid eſt aliud fugax, quàm futurae quoddam calamitatis indicium? neque enim quod ante oculos ſitum eſt, ſuffecerit intueri. rerum exitus prudentia metitur: eademque in alterutro mutabilitas,nec formidandas fortunae minas, nec exoptandas facit eſſe blanditias. poſtremò aequo animo toleres oportet, quidquid intra fortunae aream geritur, cùm ſemel jugo ejus colla ſubmiſeris. quòd ſi manendi,abeundique ſcribere legem velis ei,quam tu dominam ſponte elegiſti, nonne injurius fueris, et impatientiâ ſortem exacerbes, quam permutare non poſſis? ſi ventis vela committeres, non quò voluntas peteret, ſed quò flatus impellerent, promovereris. ſi arvis ſemina crederes, feraces inter ſe annos, ſterileiſque penſares. fortunae te regendum dediſti, dominae moribus oportet obtemperes. tu verò volventis rotae impetum retinere conaris? at, omnium mortalium ſtolidiſſime, ſi manere incipit, fors eſſe deſiſtit.

Haec cùm ſuperba verterit vices dextra,
Exaeſtuantis more fertur Euripi;
Dudum tremendos ſaeva proterit reges,
Humilemque victi ſublevat fallax vultum;
Non illa miſeros audit; haud curat fletus,

Ultroque gemitus, dura quos fecit, ridet.
Sic illa ludit; ſic ſuas probat vires,
Suique magnum monſtrat oſtentum, ſi quis
Viſatur una ſtratus ac felix hora.

Vellem autem pauca tecum fortunae ipſius verbis agitare. tu igitur an jus poſtulet, animadverte. quid tu, ô homo, ream me quotidianis agis querelis? quam tibi fecimus injuriam? quae tua tibi detraximus bona? quovis judice de opum, dignitatumque mecum poſſeſſione contende. et, ſi cujuſquam mortalium proprium quid horum eſſe monſtraveris, ego jam tua fuiſſe, quae repetis, ſponte concedam. cùm te matris ex utero natura produxit, nudum rebus omnibus, inopemque ſuſcepi, meis opibus fovi, et, quod te nunc impatientem noſtri facit, favore prona indulgentiùs educavi, et omnium, quae mei ſunt juris, affluentiâ, et ſplendore circumdedi. nunc mihi retrahere manum libet; habe gratiam, velut uſus alienis; non habes jus querelae, tamquam prorſus tua perdideris. quid igitur ingemiſcis? nulla tibi a nobis eſt allata violentia. opes, honores, ceteraque talia mei ſunt juris. dominam famulae cognoſcunt; mecum veniunt, me abeunte diſcedunt. audacter affirmem, ſi tua forent, quae amiſſa conquereris, nullo modo perdidiſſes. an ego ſola meum jus

exercere prohibebor? licet coelo, proferre lucidos dies, eoſdemque tenebroſis noctibus condere; licet anno, terrae vultum nunc floribus frugibuſque redimire, nunc nimbis frigoribuſque confundere; jus eſt mari, nunc ſtrato aequore blandiri, nunc procellis ac fluctibus inhorreſcere. nos ad conſtantiam, noſtris moribus alienam, inexpleta hominum cupiditas alligabit? haec noſtra vis eſt, hunc continuum ludum ludimus. rotam volubili orbe verſamus, infima ſummis, ſumma infimis mutare gaudemus. aſcende ſi placet, ſed ea lege, uti ne, cùm ludicri mei ratio poſcet, deſcendere injuriam putes. an tu mores ignorabas meos? neſciebas Croeſum regem Lydorum Cyro paullò antè formidabilem, mox deinde miſerandum rogi flammis traditum, miſſo coelitus imbre defenſum? num te praeterit Paullum Perſi regis a ſe capti calamitatibus pias impendiſſe lacrymas? quid tragoediarum clamor aliud deflet, niſi indiſcreto ictu fortunam felicia regna vertentem? nonne adoleſcentulus δύο πίθους, τὸν μὲν ἕνα κακῶν, τὸν δὲ ἕτερον καλῶν, in Jovis limine jacere didiciſti? qūid ſi uberiùs de bonorum parte ſumſiſti? quid ſi a te non tota diſceſſi? quid ſi haec ipſa mei mutabilitas juſta tibi cauſſa eſt ſperandi meliora? tamen ne animo contabeſcas, et intra commune

omnibus regnum locatus, proprio jure vivere deſideres.

Si quantas rapidis flatibus incitus
   Pontus verſat arenas,
Aut quot ſtelliferis edita noctibus
   Coelo ſidera fulgent,
Tantas fundat opes, nec retrahat manum
   Pleno copia cornu;
Humanum miſeras haud ideo genus
   Ceſſet flere querelas.
Quamvis vota libens excipiat Deus
   Multi prodigus auri,
Et claris avidos ornet honoribus,
   Nil jam parta videntur:
Sed quaeſita vorans ſaeva rapacitas
   Altos pandit hiatus.
Quae jam praecipitem frena cupidinem
   Certo fine retentent,
Largis cùm potiùs muneribus fluens
   Sitis ardeſcit habendi?
Numquam dives agit qui trepidus gemens
   Seſe credit egentem.

His igitur ſi pro ſe tecum fortuna loqueretur, quid profectò contrà hiſceres non haberes; aut ſi quid eſt, quo querelam tuam jure tuearis, proferas oportet; dabimus dicendi locum. tum

ego: ſpecioſa quidem iſta ſunt, inquam, oblitaque rhetoricae ac muſicae melle dulcedinis;tum tantùm, cùm audiuntur, oblectant. ſed miſeris malorum altior ſenſus eſt. itaque cùm haec auribus inſonare deſierint, inſitus animum moeror praegravat. et illa, ita eſt, inquit. haec enim nondum morbi tui remedia, ſed adhuc contumacis adverſus curationem doloris fomenta quaedam ſunt. nam quae in profundum ſeſe penetrent, cùm tempeſtivum fuerit, admovebo. veruntamen ne te exiſtimari miſerum velis, an numerum modumque tuae felicitatis oblitus es? taceo quòd deſolatum parente, ſummorum te virorum cura ſuſcepit; delectuſque in affinitatem principum civitatis, quod pretioſiſſimum propinquitatis genus eſt, prius carus, quam proximus eſſe coepiſti. quis non te feliciſſimum cum tanto ſplendore ſocerorum, cum conjugis pudore, tum maſculae quoque prolis opportunitate praedicavit? praetereo (libet enim praeterire communia) ſumptas in adoleſcentia negatas ſenibus dignitates: ad ſingularem felicitatis tuae cumulum venire delectat. ſi quis rerum mortalium fructus ullum beatitudinis pondus habet, poteritne illius memoria lucis quantalibet ingruentium malorum mole deleri? cùm duos pariter conſules liberos tuos domo provehi ſub frequentia patrum, ſub plebis alacritate

vidiſti; cum eiſdem in curia curules inſidentibus tu regiae laudis orator, ingenii gloriam, facundiaeque meruiſti: cum in circo duorum medius conſulum circumfuſae multitudinis exſpectationem, triumphali largitione ſatiaſti. dediſti, ut opinor, verba fortunae, dum te illa demulcet, dum te,ut delicias ſuas, fovet. munus, quod nulli umquam privato commodaverat, abſtuliſti. viſne igitur cum fortuna calculum ponere? nunc te primum liventi oculo perſtrinxit. ſi numerum, modumque laetorum, triſtiumve conſideres, adhuc te felicem negare non poſſis. quòd ſi idcirco te fortunatum eſſe non exiſtimas, quoniam quae tunc laeta videbantur, abierunt; non eſt quòd te miſerum putes, quoniam, quae nunc creduntur moeſta, praetereunt. an tu in hanc vitae ſcenam nunc primum ſubitus, hoſpeſque veniſti? ullamne humanis rebus ineſſe conſtantiam reris, cùm ipſum ſaepe hominem velox hora diſſolvat? nam etſi rara eſt fortuitis manendi fides, ultimus tamen vitae dies mors quaedam fortunae eſt etiam manentis. quid igitur referre putas? tune illam moriendo deſeras, an te illa fugiendo?

Cum polo Phoebus roſeis quadrigis,
  Lucem ſpargere coeperit,
Pallet albenteis hebetata vultus

Flammis ſtella prementibus,
Cùm nemus flatus Zephyri tepentis
Vernis inrubuit roſis,
Spiret inſanum nebuloſus Auſter,
Jam ſpinis abeat decus:
Saepe tranquillo radiat ſereno
Immotis mare fluctibus;
Saepe ferventeis Aquilo procellas
Verſo concitat aequore.
Rara ſi conſtat ſua forma mundo,
Si tantas variat vices,
Crede fortunis hominum caducis,
Bonis crede fugacibus.
Conſtat, aeterna poſitumque lege eſt,
Ut conſtet gemitum nihil.

Tum ego, vera, inquam, commemoras, ô virtutum omnium nutrix, nec infitiari poſſum proſperitatis meae velociſſimum curſum. ſed hoc eſt, quod recolentem vehementiùs coquit. nam in omni adverſitate fortunae infeliciſſimum genus eſt infortunii, fuiſſe felicem. ſed quòd tu, inquit, falſae opinionis ſupplicium luis, id rebus jure imputare non poſſis. nam ſi te hoc inane nomen fortuitae felicitatis movet, quàm plurimis maximiſque abundes, mecum reputes licet. igitur ſi quod in omni fortunae tuae cenſu pretioſiſſimum poſſidebas, id tibi divinitùs il-

laesum adhuc, inviolatumque servatur, poterisne, meliora quaeque retinens, de infortunio jure caussari? atqui viget incolumis, illud pretiosissimum generis humani decus, Symmachus socer, et, quod vitae pretio non segnis emeres, vir totus ex sapientia, virtutibusque factus, suarum securus, tuis ingemiscit injuriis. vivit uxor ingenio modesta, pudicitiae pudore praecellens, et, ut omneis ejus dotes breviter includam, patri similis. vivit, inquam, tibique tantùm, vitae hujus exosa, spiritum servat; quoque uno felicitatem minui tuam, vel ipsa concesserim, tui desiderio lacrymis, ac dolore tabescit. quid dicam liberos consulares, quorum jam, ut in id aetatis pueris, vel paterni, vel aviti specimen elucet ingenii? cum igitur praecipua sit mortalibus vitae cura retinendae, ô te, si tua bona cognoscas, felicem, cui suppetunt etiam nunc, quae vita nemo dubitat esse cariora! quare sicca jam lacrymas. nondum est ad unum omneis exosa fortuna, nec tibi nimium valida tempestas incubuit, quando tenaces haerent ancorae, quae nec praesentis solamen, nec futuri spem temporis abesse patiantur. et haereant, inquam, precor; illis namque manentibus, utcumque se res habeant, enatabimus. sed, quantum decus ornamentis nostris decesserit, vides. et illa, promovimus, inquit, aliquantum, si te nondum totius

tuae ſortis piget. ſed delicias tuas ferre non poſſum, qui abeſſe aliquid tuae beatitudini tam luctuoſus atque anxius conquueraris. quis eſt enim tam compoſitae felicitatis, ut non aliqua ex parte cum ſtatus ſui qualitate rixetur? anxia enim res eſt humanorum conditio bonorum, et quae vel numquam tota proveniat, vel numquam perpetua ſubſiſtat. huic cenſus exuberat, ſed eſt pudori degener ſanguis. hunc nobilitas notum facit, ſed anguſtiâ rei familiaris incluſus, eſſe mallet ignotus. ille utroque circumfluus vitam coelibem deflet. ille nuptiis felix, orbus liberis, alienum cenſum nutrit heredi. alius prole laetatus, filii, filiaeve delictis moeſtus illacrymat. iccirco nemo facilè cum fortunae ſuae conditione concordat; ineſt enim ſingulis, quod inexpertus ignoret, expertus exhorreat. adde quòd feliciſſimi cujuſque delicatiſſimus ſenſus eſt, et, niſi ad nutum cuncta ſuppetant, omnis adverſitatis inſolens, minimis quibuſque proſternitur, adeò perexigua ſunt, quae fortunatiſſimis beatitudinis ſummam detrahunt. quàm multos eſſe conjectas, qui ſeſe coelo proximos arbitrentur, ſi de fortunae tuae reliquiis pars eis minima contingat? hic ipſe locus, quem tu exſilium vocas, incolentibus patria eſt. adeò nihil eſt miſerum, niſi cùm putes: contraque beata ſors omnis eſt aequanimitate tolerantis. quis eſt ille tam felix,

qui cùm dederit impatientiae manus, ſtatum ſuum mutare non optet? quàm multis amaritudinibus humanae felicitatis dulcedo reſperſa eſt! quae ſi etiam fruenti jucunda eſſe videatur, tamen, quò minùs, cùm velit, abeat, retineri non poſſit. liquet igitur quàm ſit mortalium rerum miſera beatitudo, quae nec apud aequanimos perpetua perdurat, nec anxios tota delectat. quid igitur, ô mortales, extrà petitis intra vos poſitam felicitatem? error vos, inſcitiaque confundit. oſtendam breviter tibi ſummae cardinem felicitatis. eſtne aliquid tibi te ipſo pretioſius? nihil, inquies. igitur ſi tui compos fueris, poſſidebis quod nec tu amittere umquam velis, nec fortuna poſſit auferre. atque ut agnoſcas in his fortuitis rebus beatitudinem conſtare non poſſe, ſic collige: ſi beatitudo eſt ſummum naturae bonum ratione degentis, nec illud eſt ſummum bonum, quod eripi ullo modo poteſt; quoniam praecellit id, quod nequeat auferri: manifeſtum eſt, quòd ad beatitudinem percipiendam fortunae inſtabilitas aſpirare non poſſit. ad haec, quem caduca iſta felicitas vehit, vel ſcit eam, vel neſcit eſſe mutabilem. ſi neſcit, quaenam beata ſors eſſe poteſt ignorantiae caecitate? ſi ſcit, metuat neceſſe eſt, ne amittat, quod amitti poſſe non dubitat; quare continuus timor non ſinit eſſe felicem. an vel ſi amiſerit, negligen-

dum putat? ſic quoque perexile bonum eſt, quod aequo animo feratur amiſſum. et quoniam tu idem es, cui perſuaſum atque inſitum permultis demonſtrationibus ſcio, menteis hominum nullo modo eſſe mortaleis: cumque clarum ſit, fortuitam felicitatem corporis, morte finiri: dubitari nequit, ſi haec auferre beatitudinem poteſt, quin omne mortalium genus in miſeriam, mortis fine, labatur. quòd ſi multos ſcimus beatitudinis fructum non morte ſolùm, verùm etiam doloribus, ſuppliciiſque quaeſiſſe, quonam modo praeſens vita facere beatos poteſt, quae miſeros tranſacta non efficit?

Quiſquis volet perennem
Cautus ponere ſedem,
Stabiliſque, nec ſonori
Sterni flatibus euri,
Et fluctibus minantem
Curat ſpernere pontum;
Montis cacumen alti,
Bibulas vitet arenas.
Illud protervus auſter
Totis viribus urget;
Hae pendulum ſolutae
Pondus ferre recuſant.
Fugiens periculoſam
Sortem ſedis amoenae,

Humili domum memento
  Certus figere ſaxo.
Quamvis tonet ruinis
  Miſcens aequora ventus,
Tu conditus quieti
  Felix robore valli,
Duces ſerenus aevum,
  Ridens aetheris iras.

Sed quoniam rationum jam in te mearum fomenta deſcendunt, paullo validioribus utendum puto. age enim, ſi jam caduca et momentaria fortunae dona non eſſent, quod in eis eſt, quod aut veſtrum umquam fieri queat, aut non perſpectum conſideratumque vileſcat? divitiaene vel veſtri, vel ſui naturâ pretioſae ſunt? quid earum potiùs, aurumne, an vis congeſta pecuniae? atqui haec effundendo magis quàm coacervando meliùs nitent: ſiquidem avaritia ſemper odioſos, claros largitas facit. quòd ſi manere apud quemquam non poteſt, quod transfertur in alterum: tunc eſt pretioſa pecunia, cùm, tranſlata in alios, largiendi uſu deſinit poſſideri. at eadem ſi apud unum, quanta eſt ubique gentium, congeratur, caeteros ſui inopes fecerit. et vox quidem tota pariter multorum replet auditum; veſtrae verò divitiae, niſi comminutae, in plureis tranſire non poſſunt. quod cùm fac-

tum eſt, pauperes neceſſe eſt faciant, quos relinquunt. ô igitur anguſtas, inopeſque divitias, quas nec habere totas pluribus licet, et ad quemlibet ſine ceterorum paupertate non veniunt! an gemmarum fulgor oculos trahit? ſed ſi quid eſt in hoc ſplendore praecipui, gemmarum eſt lux illa, non hominum: quas quidem mirari homines vehementer admiror. quid eſt enim carens animae motu, atque membrorum compage, quod animatae rationabilique naturae pulcrum eſſe jure videatur? quae tametſi conditoris operâ, ſuique diſtinctione poſtremae aliquid pulcritudinis trahunt, infra veſtram tamen excellentiam collocatae, admirationem veſtram nullo modo merebantur. an vos agrorum pulcritudo delectat? quidni? eſt enim pulcerrimi operis pulcra portio. ſic quondam ſereni maris facie gaudemus: ſic coelum, ſidera, ſolem, lunamque miramur. num te horum aliquid attingit? num audes alicujus talium ſplendore gloriari? an vernis floribus ipſe diſtingueris? aut tua in aeſtivos fructus intumeſcit ubertas? quid inanibus gaudiis raperis? quid externa bona pro tuis amplexaris? numquam tua faciet eſſe fortuna, quae a te natura rerum fecit aliena. terrarum quidem fructus, animantium proculdubio debentur alimentis. ſed ſi, quod naturae ſatis eſt, replere indigentiam velis, ni-

hil eſt quòd fortunae affluentiam petas. paucis enim, minimiſque natura contenta eſt: cujus ſatietatem ſi ſuperfluis urgere velis, aut injucundum, quod infuderis, fiet, aut noxium. jam verò pulcrum variis fulgere veſtibus putas? quarum ſi grata intuitu ſpecies eſt, aut materiae naturam, aut ingenium mirabor artificis. an verò te longus ordo famulorum facit eſſe felicem? qui ſi vitioſi moribus ſunt, pernicioſa domus ſarcina, et ipſi domino vehementer inimica: ſin verò probi, quonam modo in tuis opibus aliena probitas numerabitur? ex quibus omnibus nihil horum, quae in tuis computas bonis, tuum eſſe bonum liquidò monſtratur. quibus ſi nihil ineſt appetendae pulcritudinis, quid eſt, quòd vel amiſſis doleas, vel laeteris retentis? quòd ſi natura pulcra ſunt, quid id tua refert? nam haec per ſe a tuis quoque opibus ſequeſtrata placuiſſent. neque enim iccirco ſunt pretioſa, quòd in tuas venêre divitias: ſed quoniam pretioſa videbantur, tuis ea divitiis annumerare maluiſti. quid autem tanto fortunae ſtrepitu deſideratis? fugare, credo, indigentiam copia quaeritis. atqui hoc vobis in contrarium cedit. pluribus quippe adminiculis opus eſt ad tuendam pretioſae ſupellectilis varietatem: verumque illud eſt, permultis eos indigere, qui permulta poſſideant; contraque minimo, qui abundantiam ſu-

am naturae neceſſitate, non ambitus ſuperfluitate metiantur. itane autem nullum eſt proprium vobis, atque inſitum bonum, ut in externis, ac ſepoſitis rebus bona veſtra quaeratis? ſic rerum verſa conditio eſt, ut divinum merito rationis animal, non aliter ſibi ſplendere, niſi inanimatae ſupellectilis poſſeſſione videatur? et alia quidem ſuis contenta ſunt: vos autem Deo mente conſimiles, ab rebus infimis excellentis naturae ornamenta captatis; nec intelligitis quantam conditori veſtro faciatis injuriam. ille genus humanum terrenis omnibus praeſtare voluit: vos dignitatem veſtram infra infima quaeque detruditis. nam ſi omne cujuſque bonum, eo cujus eſt, conſtat eſſe pretioſius, cùm viliſſima rerum veſtra bona eſſe judicatis, eiſdem voſmetipſos veſtra aeſtimatione ſummittitis: quod quidem haud immerito cadit. humanae quippe naturae iſta conditio eſt, ut tum tantùm ceteris rebus, cùm ſe cognoſcit, excellat: eadem tamen infra beſtias redigatur, ſi ſe noſſe deſierit. nam ceteris animantibus ſeſe ignorare, natura eſt: hominibus verò, vitio venit. quam verò latè patet veſter hic error, qui ornari poſſe aliquid ornamentis exiſtimatis alienis. at id fieri nequit. nam ſi quid ex appoſitis luceat, ipſa quidem, quae ſunt appoſita, laudantur: illud vero his tectum, atque velatum in ſua nihilo

minùs foeditate perdurat. ego verò nego illud eſſe bonum, quod noceat habenti. num id mentior? minimè, inquies. atqui divitiae poſſidentibus perſaepè nocuerunt, cùm peſſimus quiſque, eoque alieni magis avidus, quidquid auri uſquam, gemmarumque eſt, ſe ſolum, qui habeat, digniſſimum putat. tu igitur, qui nunc contum gladiumque ſolicitus pertimeſcis, ſi vitae hujus callem vacuus viator intraſſes, coram latrone cantares. ô praeclara opum mortalium beatitudo, quam cùm adeptus fueris, ſecurus eſſe deſiſtis!

Felix nimium prior aetas,
Contenta fidelibus arvis,
Nec inerti perdita luxu;
Facili quae ſera ſolebat
Jejunia ſolvere glande.
Non Bacchica munera norant
Liquido confundere melle,
Nec lucida vellera Serum
Tyrio miſcere veneno.
Somnos dabat herba ſalubreis,
Potum quoque lubricus amnis,
Umbras altiſſima pinus.
Nondum maris alta ſecabat,
Nec mercibus undique lectis
Nova litora viderat hoſpes.

Tunc claſſica ſaeva tacebant,
Odiis neque fuſus acerbis
Cruor horrida tinxerat arma.
Quid enim furor hoſticus ulla
Vellet prior arma movere,
Cùm vulnera ſaeva viderent,
Nec praemia ſanguinis ulla?
Utinam modò noſtra redirent
In mores tempora priſcos!
Sed ſaevior ignibus Aetnae
Fervens amor ardet habendi.
Heu, primus quis fuit ille,
Auri qui pondera tecti,
Gemmaſque latere volenteis,
Pretioſa pericula fodit?

Quid autem de dignitatibus potentiaque diſſeram, quas vos, verae dignitatis ac poteſtatis inſcii, coelo exaequatis? quae ſi in improbiſſimum quemque ceciderint, quae flammis Aetna eructantibus, quod diluvium tantas ſtrages dederint? certè, uti meminiſſe te arbitror, conſulare imperium, quod libertatis principium fuerat, ob ſuperbiam conſulum veſtri veteres abolere cupierunt: qui ob eandem ſuperbiam priùs regium de civitate nomen abſtulerant. at, ſi quando, quod perrarum eſt, probis deferantur, quid in eis aliud, quàm probitas utentium,

placet? ita fit, ut non virtutibus ex dignitate, ſed ex virtute dignitatibus honor accedat. quae verò eſt iſta veſtra expetibilis, ac praeclara potentia? nonne ô terrena animalia conſideratis, quibus qui praeſidere videamini? nam ſi inter mures videres unum aliquem jus ſibi, ac poteſtatem prae ceteris vendicantem; quanto movereris cachinno! quid verò, ſi corpus ſpectes, imbecillius homine reperire queas, quos ſaepe muſcularum quoque vel morſus, vel in ſecreta quaeque reptantium necat introitus? quo verò quiſquam jus aliquod in quempiam, niſi in ſolum corpus, et quod infra corpus eſt, fortunam loquor, poſſit exercere? num quidquam umquam libero imperabis animo? num mentem firma ſibi ratione cohaerentem de ſtatu propriae quietis amovebis? cùm liberum quendam virum ſuppliciis ſe tyrannus adacturum putaret, ut adverſum ſe factae conjurationis conſcios proderet, linguam ille momordit atque abſcidit, et in os tyranni ſaevientis abjecit: ita cruciatus, quos putabat tyrannus materiam crudelitatis, vir ſapiens fecit eſſe virtutis. quid autem eſt, quod in alium facere quiſquam poteſt, quod ſuſtinere ab alio ipſe non poſſit? Buſiridem accipimus necare hoſpites ſolitum, ab Hercule hoſpite fuiſſe mactatum. Regulus plures Poenorum bello captos in vincula conjecerat: ſed mox ipſe vic-

torum catenis manus praebuit. ullamne igitur ejus hominis potentiam putas, qui, quod ipſe in alio poteſt, ne id in ſe alter valeat, efficere non poſſit? ad haec, ſi ipſis dignitatibus ac poteſtatibus ineſſet aliquid naturalis ac proprii boni, numquam peſſimis provenirent. neque enim ſibi ſolent adverſa ſociari. natura reſpuit, ut contraria quaeque jungantur. ita cùm peſſimos plerumque dignitatibus fungi dubium non ſit, illud etiam liquet, natura ſui bona non eſſe, quae ſe peſſimis haerere patiantur. quod quidem de cunctis fortunae muneribus dignius exiſtimari poteſt, quae ad improbiſſimum quemque uberiora proveniunt. de quibus illud etiam conſiderandum puto, quòd nemo dubitat eſſe fortem, cui fortitudinem ineſſe conſpexerit: et cuicumque velocitas adeſt, manifeſtum eſt, eſſe velocem. ſic muſica quidem muſicos, medicina medicos, rhetorica rhetores facit. agit enim cujuſque rei natura quod proprium eſt, nec contrariarum rerum miſcetur effectibus, et ultrò, quae ſunt adverſa, depellit. atqui nec opes inexpletam reſtinguere avaritiam queunt; nec poteſtas ſui compotem fecerit, quem vitioſae libidines inſolubilibus adſtrictum retinent catenis; et collata improbis dignitas, non modò non efficit dignos, ſed prodit potiùs, et oſtentat indignos. cur ita provenit? gaudetis enim res ſeſe aliter

habentes falſis compellare nominibus, quae facilè ipſarum rerum redarguuntur effectu: itaque nec illae divitiae, nec illa potentia, nec haec dignitas jure appellari poteſt. poſtremò idem de tota concludere fortuna licet, in qua nihil expetendum, nihil nativae bonitatis ineſſe manifeſtum eſt, quae nec ſe bonis ſemper adjungit, et bonos, quibus fuerit adjuncta, non efficit.

Novimus quantas dederit ruinas,
Urbe flammata patribuſque caeſis,
Fratre qui quondam ferus interemto,
Matris effuſo maduit cruore.
Corpus et viſu gelidum pererrans,
Ora non tinxit lacrymis, ſed eſſe
Cenſor extincti potuit decoris.
Hic tamen ſceptro populos regebat,
Quos videt condens radios ſub undas
Phoebus, extremo veniens ab ortu:
Quos premunt ſeptem gelidi triones:
Quos notus ſicco violentus aeſtu
Torret, ardenteis recoquens arenas.
Celſa num tandem valuit poteſtas
Vertere inſani rabiem Neronis?
Heu gravem ſortem, quoties iniquus
Additur ſaevo gladius veneno!

Tum ego, ſcis, inquam, ipſa minimùm no-

bis ambitionem mortalium rerum fuiſſe dominatam: ſed materiam gerendis rebus optavimus, quo ne virtus tacita conſeneſceret. et illa: atqui hoc unum eſt, quod praeſtantes quidem natura mentes, ſed nondum ad extremam manum virtutum perfectione perductas allicere poſſit, gloriae ſcilicet cupido, et optimorum in rempublicam fama meritorum: quae quàm ſit exilis et totius vacua ponderis, ſic conſidera: omnem terrae ambitum, ſicuti aſtrologicis demonſtrationibus accepiſti, ad coeli ſpatium, puncti conſtat obtinere rationem: id eſt, ut ſi ad coeleſtis globi magnitudinem conferatur, nihil ſpatii prorſus habere judicetur. hujus igitur tam exiguae in mundo regionis quarta ferè portio eſt, ſicut Ptolemaeo probante didiciſti, quae a nobis cognitis animantibus incolatur. huic quartae, ſi quantum maria, paludeſque premunt, quantumque ſiti vaſta regio diſtenditur, cogitatione ſubtraxeris, vix anguſtiſſima inhabitandi hominibus area relinquetur. in hoc igitur minimo puncti quodam puncto circumſepti, atque concluſi, de pervulganda fama, de proferendo nomine cogitatis? at quid habet amplum, magnificumque gloria, tam anguſtis exiguiſque limitibus arctata? adde quòd hoc ipſum brevis habitaculi ſeptum plures incolunt nationes, lingua, moribus, totius vitae ratione diſtantes: ad quas tum difficul-

tate itinerum, tum loquendi diverſitate, tum commercii inſolentiâ, non modo fama hominum ſingulorum, ſed ne urbium quidem pervenire queat. aetate denique Marci Tullii, ſicut ipſe quodam loco ſignificat,nondum Caucaſum montem Romanae reipublicae fama tranſcenderat, et erat tunc adulta, Parthis etiam, ceteriſque id locorum gentibus formidoloſa. videſne igitur quàm ſit anguſta, quàm compreſſa gloria, quam propagare ac dilatare laboratis? an ubi Romani nominis tranſire fama nequit, Romani hominis gloria progredietur? quid, quòd diverſarum gentium mores inter ſe, atque inſtituta diſcordant, ut quod apud alios laude, apud alios ſupplicio dignum judicetur. quo fit, ut ſi quem famae praedicatio delectat, huic, in plurimos populos nomen proferre, nullo modo conducat. erit igitur pervagata inter ſuos gloria quiſque contentus, et intra unius gentis terminos praeclara illa famae immortalitas coarctabitur. ſed quàm multos clariſſimos ſuis temporibus viros ſcriptorum inops delevit oblivio! quamquam quid ipſa ſcripta proficiant, quae cum ſuis auctoribus premit longior, atque obſcura vetuſtas? vos autem immortalitatem vobis propagare videmini, cùm futuri famam temporis cogitatis. quòd ſi ad aeternitatis infinita ſpatia pertractes, quid habes, quòd de tui nominis diuturnitate

laeteris? unius etenim mora momenti, ſi decem millibus conferatur annis, quoniam utrumque ſpatium definitum eſt, minimam licet, habet tamen aliquam portionem. at hic ipſe numerus annorum, ejuſque quantumlibet multiplex, ad interminabilem diuturnitatem ne comparari quidem poteſt. etenim finitis ad ſe invicem fuerit quaedam; infiniti verò, atque finiti, nulla umquam poterit eſſe collatio. ita fit, ut quamlibet prolixi temporis fama, ſi cum inexhauſta aeternitate cogitetur, non parva, ſed planè nulla eſſe videatur. vos autem niſi ad populareis auras, inaneiſque rumores, rectè facere neſcitis, et relicta conſcientiae, virtutiſque praeſtantiâ, de alienis praemia ſermunculis poſtulatis. accipe in hujuſmodi arrogantiae levitate quàm feſtivè aliquis illuſerit. nam cùm quidam adortus eſſet hominem contumeliis, qui non ad verae virtutis uſum, ſed ad ſuperbam gloriam falſum ſibi philoſophi nomen induerat, adjeciſſetque jam ſe ſciturum, an ille philoſophus eſſet, ſiquidem illatas injurias leniter, patienterque toleraſſet; ille patientiam paulliſper aſſumſit, acceptâque contumeliâ velut inſultans, jam tandem, inquit, intelligis me eſſe philoſophum? tum ille nimium mordaciter, intellexeram, inquit, ſi tacuiſſes. quid autem eſt, quod ad praecipuos viros (de his enim ſermo eſt) qui virtute gloriam petunt;

quid, inquam, eſt, quod ad hos de fama poſt reſolutum morte ſuprema corpus attineat? nam ſi, quod noſtrae rationes credi vetant, toti moriuntur homines, nulla eſt omnino gloria : cùm is, cujus ea eſſe dicitur, non exſtet omnino. ſin verò bene mens ſibi conſcia, terreno carcere reſoluta, coelum libera petit, nonne omne terrenum negotium ſpernet, quae ſe, coelo fruens, terrenis gaudet exemtam?

Quicumque ſolam mente praecipiti petit,
Summumque credit gloriam,
Latè patentes aetheris cernat plagas,
Arctumque terrarum ſitum:
Brevem replere non valentis ambitum
Pudebit aucti nominis.
Quid ô ſuperbi colla mortali jugo
Fruſtrà levare geſtiunt?
Licet remotos fama per populos means
Diffuſa, linguas explicet,
Et magna titulis fulgeat claris domus,
Mors ſpernit altam gloriam,
Involvit humile pariter, et celſum caput,
Aequatque ſummis infima.
Ubi nunc fidelis oſſa Fabricii jacent?
Quid Brutus, aut rigidus Cato?
Signat ſuperſtes fama tenuis pauculis
Inane nomen litteris.

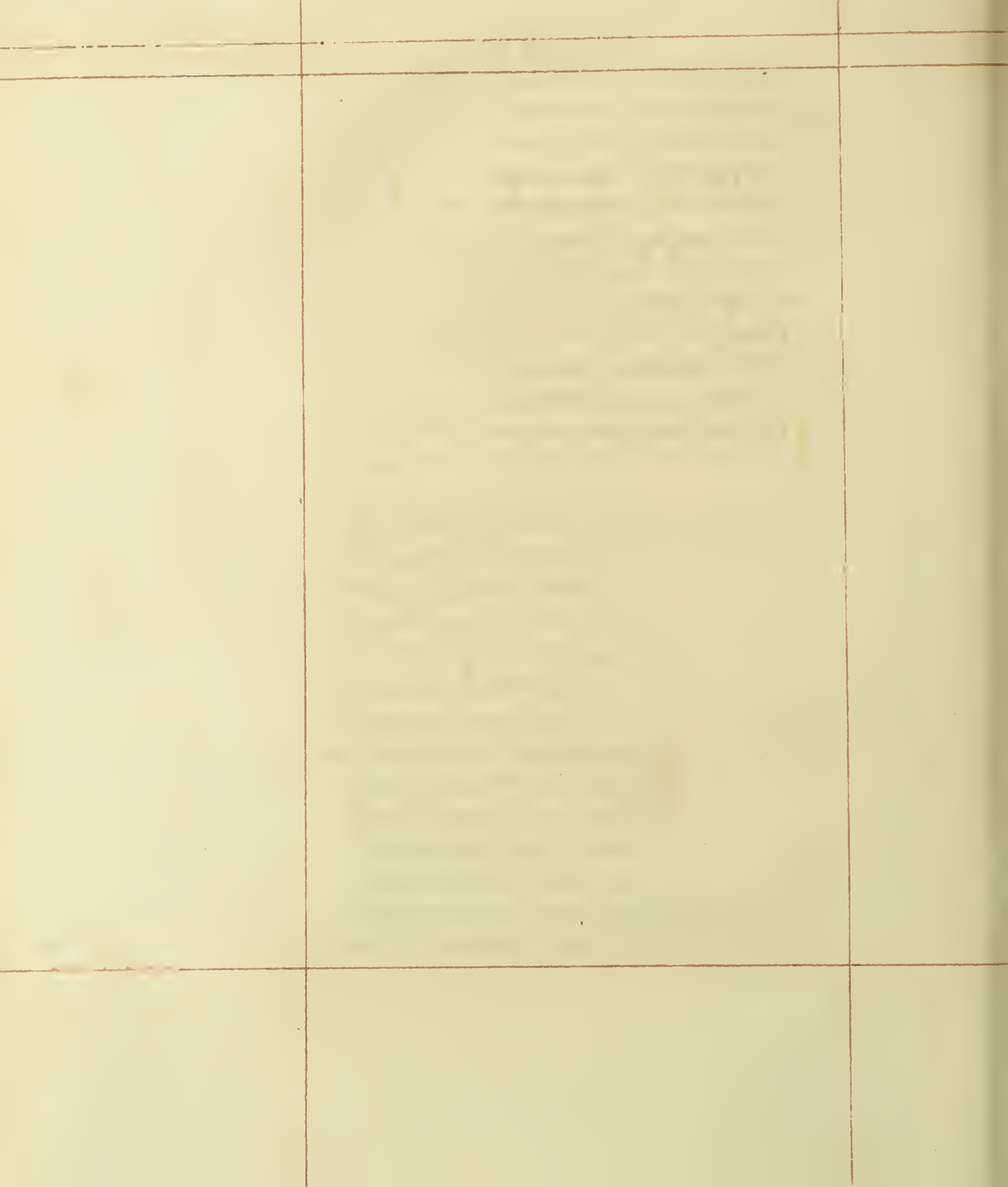
Sed quòd decora novimus vocabula,
Num ſcire conſumtus datur?
Jacetis ergo prorſus ignorabiles,
Nec fama notos efficit.
Quòd ſi putatis longiùs vitam trahi
Mortalis aura nominis,
Cùm ſera vobis rapiet hoc etiam dies,
Jam vos ſecunda mors manet.

Sed ne me inexorabile contra fortunam gerere bellum putes, eſt aliquando, cùm de hominibus fallax illa nonnihil bene mereatur; tum ſcilicet, cùm ſe aperit, cùm frontem detegit moreſque profitetur. nondum fortè quid loquar, intelligis. mirum eſt, quod dicere geſtio, eoque ſententiam verbis explicare vix queo. etenim plus hominibus reor adverſam, quàm proſperam prodeſſe fortunam. illa enim ſemper ſpecie felicitatis, cùm videtur blanda, mentitur: haec ſemper vera eſt, cùm ſe inſtabilem mutatione demonſtrat; illa fallit; haec inſtruit: illa mendacium ſpecie bonorum, mentes fruentium ligat; haec cognitione fragilis felicitatis abſolvit. itaque illam videas ventoſam, fluentem, ſuique ſemper ignaram: hanc ſobriam, ſuccinctamque, et ipſius adverſitatis exercitatione prudentem. poſtremò felix, a vero bono devios blanditiis trahit: adverſa plerumque ad vera bona redu-

ces unco retrahit. an hoc inter minima aeſtimandum putas, quòd amicorum tibi fidelium menteis haec aſpera, haec horribilis fortuna detexit: haec tibi certos ſodalium vultus, ambiguoſque ſecrevit; diſcedens, ſuos abſtulit, tuos reliquit? quanti hoc integer, et, ut videbaris tibi, fortunatus emiſſes? deſine nunc et amiſſas opes quaerere,quod pretioſiſſimum divitiarum genus eſt, amicos inveniſti.

Quòd mundus ſtabili fide
Concordes variat vices,
Quòd pugnantia ſemina
Foedus perpetuum tenent,
Quòd Phoebus roſeum diem
Curru provehit aureo,
Ut quas duxerit heſperus
Phoebe noctibus imperet,
Ut fluctus avidum mare
Certo fine coërceat,
Ne terris liceat vagis
Latos tendere terminos.
Hanc rerum ſeriem ligat,
Terras, ac pelagus regens,
Et coelo imperitans amor.
Hic ſi frena remiſerit,
Quidquid nunc amat invicem,
Bellum continuò geret:

Et quam nunc ſocia fide
Pulcris motibus incitant,
Certent ſolvere machinam.
Hic ſancto populos quoque
Junctos foedere continet:
Hic et conjugii ſacrum
Caſtis nectit amoribus:
Hic fidis etiam ſua
Dictat jura ſodalibus.
O felix hominum genus,
Si veſtros animos amor,
Quo coelum regitur, regat.

ANICII MANLII SEVERINI
B O E T I I
C O N S O L A T I O N I S
P H I L O S O P H I A E
L I B E R III.

JAM cantum illa finierat, cùm me audiendi avidum, ſtupentemque arrectis adhuc auribus carminis mulcedo defixerat. itaque paullo poſt, ô, inquam, ſummum laſſorum ſolamen animorum, quantum me vel ſententiarum pondere, vel canendi etiam jucunditate refoviſti! adeò ut jam me poſthac imparem fortunae ictibus non arbitrer. itaque remedia, quae paullò acriora eſſe dicebas, non modò non perhorreſco, ſed audiendi avidus vehementer efflagito. tum illa, ſenſi, inquit, cùm verba noſtra tacitus, attentuſque rapiebas, eumque tuae mentis habitum vel exſpectavi, vel, quod eſt verius, ipſa perfeci. talia ſunt quippe, quae reſtant, ut deguſtata quidem mordeant, interius autem recepta dulceſcant. ſed quòd tu te audiendi cupidum dicis, quanto ardore flagrares, ſi, quo-

nam te ducere aggredimur, agnoſceres. quonam, inquam? ad veram, inquit, felicitatem, quam tuus quoque ſomniat animus; ſed occupato ad imagines viſu, ipſam illam non poteſt intueri. tum ego: fac obſecro, et, quae illa vera ſit, ſine cunctatione demonſtra. faciam, inquit illa, tui cauſſa libenter: ſed quae tibi cauſſa notior eſt, eam priùs deſignare verbis, atque informare conabor: ut ea perſpecta, cùm in contrariam partem flexeris oculos, verae ſpecimen beatitudinis poſſis agnoſcere.

Qui ſerere ingenuum volet agrum,
Liberat arva priùs fruticibus,
Falce rubos, filicemque reſecat,
Ut nova fruge gravis Ceres eat.
Dulcior eſt apium mage labor,
Si malus ora prius ſapor edat.
Gratiùs aſtra nitent, ubi notus
Deſinit imbriferos dare ſonos.
Lucifer ut tenebras pepulerit,
Pulcra dies roſeos agit equos:
Tu quoque falſa tuens bona prius,
Incipe colla jugo retrahere;
Vera dehinc animum ſubierint.

Tum defixo paullulum viſu, et velut in auguſtam ſuae mentis ſedem recepta, ſic coepit:

omnis mortalium cura, quam multiplicium ſtudiorum labor exercet, diverſo quidem calle procedit, ſed ad unum tamen beatitudinis finem nititur pervenire. id autem eſt bonum, quo quis adepto, nihil ulterius deſiderare queat. quod quidem eſt omnium ſummum bonorum, cunctaque intra ſe bona continens: cui ſi quid abſoret, ſummum eſſe non poſſet, quoniam relinqueretur extrinſecus, quod poſſet optari. liquet igitur, eſſe beatitudinem ſtatum bonorum omnium congregatione perfectum. hunc, uti diximus, diverſo tramite mortales omnes conantur adipiſci. eſt enim mentibus hominum veri boni naturaliter inſerta cupiditas: ſed ad falſa devius error abducit. quorum quidem alii ſummum eſſe bonum nihilo indigere credentes, ut divitiis affluant, elaborant: alii verò bonum, quod ſit digniſſimum veneratione, judicantes, adeptis honoribus, reverendi civibus ſuis eſſe nituntur. ſunt qui ſummum bonum in ſumma potentia eſſe conſtituant: hi vel regnare ipſi volunt, vel regnantibus adhaerere conantur. at quibus optimum quiddam claritas videtur; hi vel belli, vel pacis artibus glorioſum nomen propagare feſtinant. plurimi verò boni fructum gaudio, laetitiaque metiuntur: hi feliciſſimum putant voluptate diffluere. ſunt etiam, qui horum fineis, cauſſaſque alterutro permutant; ut, qui

divitias ob potentiam, voluptatesque desiderant, vel qui potentiam seu pecuniae caussâ, seu proferendi nominis petunt. in his igitur, ceterisque talibus humanorum actuum, votorumque versatur intentio; veluti nobilitas, favorque popularis, quae videntur quandam claritudinem comparare; uxor, ac liberi, qui jucunditatis gratia petuntur. amicorum verò, quod sanctissimum quidem genus est, non in fortuna, sed in virtute numeratur. reliquum verò vel potentiae caussa, vel delectationis assumitur. jam verò corporis bona promtum est, ut ad superiora referantur. robur enim magnitudoque videntur praestare valentiam; pulcritudo atque velocitas celebritatem; salubritas, voluptatem. quibus omnibus solam beatitudinem desiderari liquet. nam quod quisque prae ceteris petit, id summum esse judicat bonum. sed summum bonum beatitudinem esse definivimus. quare beatum esse judicat statum, quem prae ceteris quisque desiderat. habes igitur ante oculos propositam ferè formam felicitatis humanae, opes, honores, potentiam, gloriam, voluptates. quae quidem sola considerans Epicurus, consequenter sibi summum bonum voluptatem esse constituit, quòd cetera omnia jucunditatem animo videantur afferre. sed ad hominum studia revertor: quorum animus, etsi caligante memoria,

tamen bonum ſummum repetit, ſed velut ebrius, domum quo tramite revertatur, ignorat. num enim videntur errare hi, qui nihilo indigere nituntur? atqui non eſt aliud, quod aequè perficere beatitudinem poſſit, quàm copioſus bonorum omnium ſtatus, nec alieni egens, ſed ſibi ipſe ſufficiens. num verò labuntur hi, qui quod ſit optimum, id etiam reverentiae cultu digniſſimum putant? minimè. neque enim vile quiddam, contemnendumque eſt, quòd adipiſci omnium ferè mortalium laborat intentio. an in bonis non eſt numeranda potentia? quid igitur? num imbecillum, ac ſine viribus aeſtimandum eſt, quod omnibus rebus conſtat eſſe praeſtantius? an claritudo nihili pendenda eſt? ſed ſequeſtrari nequit, quin omne quod excellentiſſimum ſit, id etiam videatur eſſe clariſſimum. nam non eſſe anxiam, triſtemque beatitudinem, nec doloribus, moleſtiiſque ſubjectam quid attinet dicere, quando in minimis quoque rebus id appetitur, quod habere, fruique delectet? atqui haec ſunt, quae adipiſci homines volunt, eaque de cauſſa divitias, dignitates, regna, gloriam, voluptateſque deſiderant, quòd per haec ſibi ſufficientiam, reverentiam, potentiam, celebritatem, laetitiamque credunt eſſe venturam. bonum eſt igitur, quod tam diverſis ſtudiis homines petunt: in quo quanta ſit naturae vis, faci-

lè monſtratur, cùm licet variae diſſidenteſque ſententiae, tamen in deligendo boni fine conſentiunt.

Quantas rerum flectat habenas
Natura potens, quibus immenſum
Legibus orbem provida ſervet,
Stringatque ligans irreſoluto
Singula nexu, placet arguto
Fidibus lentis promere cantu.
Quamvis Poeni pulcra leones
Vincula geſtent, manibuſque datas
Captent eſcas, metuantque trucem
Soliti verbera ferre magiſtrum:
Si cruor horrida tinxerit ora,
Reſides olim redeunt animi,
Fremituque gravi meminere ſui,
Laxant nodis colla ſolutis,
Primuſque lacer dente cruento
Domitor rabidas imbuit iras.
Quae canit altis garrula ramis
Ales, caveae clauditur antro:
Huic licet illita pocula melle,
Largaſque dapes dulci ſtudio
Ludens hominum cura miniſtret,
Si tamen, arto ſaliens tecto,
Nemorum gratas viderit umbras;
Sparſas pedibus proterit eſcas,

Silvas tantum moesta requirit,
Silvas dulci voce susurrat.
Validis quondam viribus acta
Pronum flectit virga cacumen:
Hanc si curvans dextra remisit,
Recto spectat vertice coelum.
Cadit hesperias Phoebus in undas;
Sed secreto tramite rursus
Currum solitos vertit ad ortus.
Repetunt proprios quaeque recursus,
Redituque suo singula gaudent.
Nec manet ulli traditus ordo,
Nisi quod fini junxerit ortum,
Stabilemque sui fecerit orbem.

Vos quoque ô terrena animalia, tenui licet imagine, vestrum tamen principium somniatis, verumque illum beatitudinis finem, licet minimè perspicaci, qualicumque tamen cogitatione prospicitis, eoque vos, et ad verum bonum naturalis ducit intentio, et ab eodem multiplex error abducit. considera namque, an per ea, quibus se homines adepturos beatitudinem putant, ad destinatum finem valeant pervenire. si enim vel pecunia, vel honores, ceteraque tale quid afferunt, cui nihil bonorum abesse videatur, nos quoque fateamur fieri aliquos horum adeptione felices. quòd si neque id valent efficere, quod

promittunt, boniſque pluribus carent, nonne liquidò falſa in eis beatitudinis ſpecies deprehenditur? primum igitur te ipſum, qui paullo antè divitiis affluebas, interrogo. inter illas abundantiſſimas opes numquam ne animum tuum concepta ex qualibet injuria confudit anxietas? atqui, inquam, tam libero me fuiſſe animo, quin aliquid ſemper angeret, reminiſci nequeo. nonne quia vel aberat, quod abeſſe non velles; vel aderat, quod adeſſe noluiſſes? ita eſt, inquam. illius igitur praeſentiam, hujus abſentiam deſiderabas. confiteor, inquam. eget verò, inquit, eo, quod quiſque deſiderat. eget, inquam. qui verò eget aliquo, num eſt uſquequaque ſibi ipſe ſufficiens? minime, inquam. tu itaque hanc inſufficientiam plenus, inquit, opibus ſuſtinebas? quidni? inquam. opes igitur nihilo indigentem, ſufficientemque ſibi facere nequeunt, et hoc erat, quod promittere videbantur. atqui hoc quoque maximè conſiderandum puto, quod nihil habeat ſuapte naturâ pecunia, ut his, a quibus poſſidetur, invitis nequeat auferri. fateor, inquam. quidni fateare, cùm eam quotidie valentior aliquis eripiat invito? unde enim forenſes querimoniae, niſi quòd vel vi, vel fraude a nolentibus pecuniae repetuntur ereptae? ita eſt, inquam. egebit igitur, inquit, extrinſecus petito praeſidio, quo ſuam pe-

cuniam quisque tueatur. quis, inquam, neget? atqui non egeret eo, nisi possideret pecuniam, quam posset amittere. dubitari, inquam, nequit. in contrarium igitur relapsa res est: nam quae sufficientes sibi facere putabantur opes, alieno potiùs praesidio faciunt indigentes. quis autem modus est, quo pellatur divitiis indigentia? num enim divites esurire nequeunt? num sitire non possunt? num frigus hibernum pecuniosorum membra non sentiunt? sed adest, inquies, opulentis, quo famem satient; quo sitim, frigusque depellant. sed hoc modo consolari quidem divitiis indigentia potest, auferri penitus non potest. nam si haec hians semper, atque aliquid poscens, opibus non expletur, maneat necesse est, quae possit expleri. taceo, quòd naturae minimum, quòd avaritiae nihil satis est. quare si opes nec summovere indigentiam possunt, et ipsae suam faciunt, quid est quòd eas sufficientiam praestare credatis?

Quamvis fluente dives auri gurgite
   Non expleturas cogat avarus opes,
Oneretque baccis colla rubri litoris;
   Ruraque centeno scindat opima bove:
Nec cura mordax deserit superstitem,
   Defunctumque leves non comitantur opes.

Sed dignitates honorabilem, reverendumque, cui provenerint, reddunt. num vis ea eſt magiſtratibus,ut utentium mentibus virtutes inſerant, vitia depellant? atqui non fugare, ſed illuſtrare potiùs nequitiam ſolent; quò fit, ut indignemur eas ſaepè nequiſſimis hominibus contigiſſe; unde Catullus licet in curuli Nonium ſedentem, ſtrumam tamen appellat. videſne quantum malis dedecus adjiciant dignitates? atqui minus eorum patebit indignitas, ſi nullis honoribus inclareſcant. tu quoque num tandem tot periculis adduci potuiſti, ut cum Decorato gerere magiſtratum putares, cùm in eo mentem nequiſſimi ſcurrae,delatoreſque reſpiceres? non enim poſſumus ob honores reverentia dignos judicare, quos ipſis honoribus judicamus indignos. at ſi quem ſapientia praeditum videres, num poſſes eum vel reverentia, vel ea,qua praeditus eſt, ſapientia, non dignum putare? minimè. ineſt enim dignitas propria virtuti, quam protinus in eos, quibus fuerit adjuncta, transfundit. quod quia populares facere nequeunt honores,liquet eos propriam dignitatis pulcritudinem non habere. in quo illud eſt animadvertendum magis: nam ſi eo abjectior eſt, quo magis a pluribus quiſque contemnitur, cùm reverendos facere nequeat, quos pluribus oſtentat, deſpectiores potiùs improbos dignitas facit.

verùm non impunè: reddunt namque improbi parem dignitatibus vicem, quas ſua contagione commaculant. atque ut agnoſcas veram illam reverentiam per has umbratileis dignitates non poſſe contingere; ſi quis multiplici conſulatu functus in barbaras nationes fortè devenerit, venerandum ne barbaris honor faciet? atqui ſi hoc naturale munus dignitatibus foret, ab officio ſuo quoquo gentium nullo modo ceſſarent; ſicut ignis ubique terrarum, numquam tamen calere deſiſtit. ſed quoniam id eis non propria vis, ſed hominum fallax adnectit opinio, vaneſcunt illico, cùm ad eos venerint, qui dignitates eas eſſe non aeſtimant. ſed hoc apud exteras nationes. inter eos verò, apud quos ortae ſunt, num perpetuò perdurant? atqui praetura magna olim poteſtas, nunc inane nomen eſt, et ſenatorii cenſus gravis ſarcina. ſi quis quondam populi curaſſet annonam, magnus habebatur. nunc ea praefectura quid abjectius? ut enim paullo antè diximus, quòd nihil habet proprii decoris, opinione utentium nunc ſplendorem accipit, nunc amittit. ſi igitur reverendos facere nequeunt dignitates, ſi ultrò improborum contagione ſordeſcunt, ſi mutatione temporum ſplendere deſinunt, ſi gentium aeſtimatione vileſcunt, quid eſt, quod in ſe expetendae pulcritudinis habeant, ne dum aliis praeſtent?

Quamvis ſe, Tyrio ſuperbus oſtro,
Comeret et niveis lapillis,
Inviſus tamen omnibus vigebat
Luxuriae Nero ſaevientis.
Sed quondam dabat improbus verendis
Patribus indecores curules.
Quis illos igitur putet beatos,
Quos miſeri tribuunt honores?

An verò regna regumque familiaritas efficere potentem valent? quidni, quando eorum felicitas perpetuò perdurat? atqui plena eſt exemplorum vetuſtas, plena etiam praeſens aetas, qui reges felicitatem calamitate mutaverint. ô praeclara potentia, quae ne ad conſervationem quidem ſui ſatis efficax invenitur! quòd ſi haec regnorum poteſtas beatitudinis auctor eſt, nonne ſi qua parte defuerit, felicitatem minuat, miſeriam importet? ſed quamvis latè humana tendantur imperia, plures neceſſe eſt gentes relinqui, quibus regum quiſque non imperet. qua verò parte beatos faciens deſinit poteſtas, hac impotentia ſubintrat, quae miſeros facit: hoc igitur modo majorem regibus ineſſe neceſſe eſt miſeriae portionem. expertus ſortis ſuae periculorum tyrannus, regni metus pendentis ſupra verticem gladii terrore ſimulavit. quae eſt igitur haec poteſtas, quae ſolicitudinum morſus

expellere, quae formidinum aculeos vitare nequit? atqui vellent ipſi vixiſſe ſecuri, ſed nequeunt; dehinc de poteſtate gloriantur. an tu potentem cenſes, quem videas velle, quod non poſſit efficere? potentem cenſes, qui ſatellite latus ambit, qui quos terret, ipſe plus metuit; qui ut potens eſſe videatur, in ſervientium manu ſitum eſt? nam quid ego de regum familiaribus diſſeram, cùm regna ipſa tantae imbecillitatis plena demonſtrem? quos quidem regia poteſtas ſaepè incolumis, ſaepè autem lapſa proſternit? Nero Senecam familiarem, praeceptoremque ſuum ad eligendae mortis coëgit arbitrium. Papinianum diu inter aulicos potentem, militum gladiis Antoninus objecit. atqui uterque potentiae ſuae renuntiare voluerunt; quorum Seneca opes etiam ſuas tradere Neroni, ſeque in otium conferre conatus eſt. ſed dum ruituros moles ipſa trahit, neuter, quod voluit, effecit. quae eſt igitur iſta potentia, quam pertimeſcunt habentes, quam, nec, cùm habere velis, tutus ſis, et cùm deponere cupias, vitare non poſſis? an praeſidio ſunt amici, quos non virtus, ſed fortuna conciliat? ſed quem felicitas amicum fecit, infortunium faciet inimicum. quae verò peſtis efficacior ad nocendum, quam familiaris inimicus?

Qui ſe volet eſſe potentem,
Animos domet ille feroces,
Nec victa libidine colla
Foedus ſummittat habenis.
Etenim licet Indica longè
Tellus tua jura tremiſcat,
Et ſerviat ultima Thule;
Tamen atras pellere curas,
Miſeraſque fugare querelas
Non poſſe, potentia non eſt.

Gloria verò quàm fallax ſaepè, quàm turpis eſt! unde non injuria tragicus exclamat: Ω δόξα, δόξα, μυρίοισι δὴ βροτῶν, οὐδὲν γεγῶσι βίοτον ὤγκωσας μέγαν. plures enim magnum ſaepè nomen falſis vulgi opinionibus abſtulerunt, quo quid turpius excogitari poteſt? nam qui falſo praedicantur, ſuis ipſi neceſſe eſt laudibus erubeſcant. quae ſi etiam meritis conquiſitae ſint, quid tamen ſapientis abjecerint conſcientiae, qui bonum ſuum non populari rumore, ſed conſcientiae veritate metitur? quòd ſi hoc ipſum propagaſſe nomen, pulcrum videtur; conſequens eſt, ut foedum non extendiſſe judicetur. ſed cum, uti paullo ante diſſerui, plures gentes eſſe neceſſe ſit, ad quas unius fama hominis nequeat pervenire, fit, ut quem tu aeſtimas glorioſum, pro maxima parte terrarum videatur inglorius.

inter haec verò popularem gratiam, ne commemoratione quidem dignam puto, quae nec judicio provenit, nec umquam firma perdurat. jam verò quàm ſit inane, quam futile nobilitatis nomen, quis non videat? quae ſi ad claritudinem refertur, aliena eſt. videtur namque eſſe nobilitas, quaedam de meritis veniens laus parentum. quòd ſi claritudinem praedicatio facit, illi ſint clari neceſſe eſt, qui praedicantur. quare ſplendidum te, ſi tuum non habes, aliena claritudo non efficit. quod ſi quid eſt in nobilitate bonum, id eſſe arbitror ſolum, ut impoſita nobilibus neceſſitudo videatur, ne a majorum virtute degenerent.

Omne hominum genus in terris
   Simili ſurgit ab ortu:
Unus enim rerum pater eſt,
   Unus cuncta miniſtrat.
Ille dedit Phoebo radios,
   Dedit et cornua lunae.
Ille homines etiam terris
   Dedit, et ſidera coelo.
Hic clauſit membris animos
   Celſa ſede petitos.
Mortaleis igitur cunctos
   Edit, nobile germen.
Quid genus, et proavos ſtrepitis?

Si primordia veſtra,
Auctoremque Deum ſpectes,
Nullis degener exſtat,
Ni vitiis pejora fovens
Proprium deſerat ortum.

Quid autem de corporis voluptatibus loquar, quarum appetentia quidem plena eſt anxietatis, ſatietas verò poenitentiae? quantos illae morbos, quàm intolerabileis dolores, quaſi quendam fructum nequitiae fruentium ſolent referre corporibus! quarum motus quid habeat jucunditatis, ignoro. triſteis verò eſſe voluptatum exitus, quiſquis reminiſci libidinum ſuarum volet, intelliget. quae ſi beatos explicare poſſunt, nihil cauſſae eſt, quin pecudes quoque beatae eſſe dicantur; quarum omnis ad explendam corporalem lacunam feſtinat intentio. honeſtiſſima quidem conjugis foret, liberorumque jucunditas, ſed nimis e natura dictum eſt, neſcio quem filios inveniſſe tortores: quorum quàm ſit mordax quaecumque conditio, neque aliàs expertum te, neque nunc anxium neceſſe eſt admonere. in quo Euripidis mei ſententiam probo, qui carentem liberis infortunio dixit eſſe felicem.

Habet omnis hoc voluptas,
Stimulis agit fruenteis,

Apiumque par volantum,
Ubi grata mella fudit,
Fugit, et nimis tenaci
Ferit icta corda morsu.

Nihil igitur dubium est, quin hae ad beatitudinem viae deviae quaedam sint, nec perducere quemquam eo valeant, ad quod se perducturas esse promittunt. quantis verò implicitae malis sint, brevissimè monstrabo. quid enim? pecuniamne congregare conaberis? sed eripies habenti. dignitatibus fulgere velis? danti supplicabis; et qui praeire ceteros honore cupis, poscendi humilitate vilesces. potentiamne desideras? subjectorum insidiis obnoxius, periculis subjacebis. gloriam petis? sed per aspera quaeque distractus, securus esse desistis. voluptariam vitam degas. sed quis non spernat, atque abjiciat vilissimae fragilissimaeque rei, corporis, servum? jam verò qui bona prae se corporis ferunt, quàm exigua, quàm fragili possessione nituntur! num enim elephantos mole, tauros robore superare poteritis? num tigres velocitate praeibitis? respicite coeli spatium, firmitudinem, celeritatem, et aliquando desinite vilia mirari. quod quidem coelum non his potius est, quàm sua, qua regitur, ratione, mirandum. formae verò nitor ut rapidus est, ut velox, et ver-

nalium florum mutabilitate fugacior! quòd ſi, ut Ariſtoteles ait, lynceis oculis homines uterentur, ut eorum viſus obſtantia penetraret, nonne introſpectis viſceribus, illud Alcibiadis ſuperficie pulcerrimum corpus, turpiſſimum videretur? igitur te pulcrum videri, non tua natura, ſed oculorum ſpectantium reddit infirmitas. ſed aeſtimate, quàm vultis nimio corporis bona, dum ſciatis hoc, quodcumque miramini, triduanae febris igniculo poſſe diſſolvi. ex quibus omnibus illud redigere in ſummam licet: quòd haec, quae nec praeſtare, quae pollicentur, bona poſſunt, nec omnium bonorum congregatione perfecta ſunt, ea nec ad beatitudinem, quaſi quidam calles, ferunt, nec beatos ipſa perficiunt.

Eheu, quae miſeros tramite devios
  Abducit ignorantia!
Non aurum in viridi quaeritis arbore,
  Nec vite gemmas carpitis,
Non altis laqueos montibus abditis,
  Ut piſce ditetis dapes.
Nec vobis capreas ſi libeat ſequi,
  Tyrrhena captatis vada.
Ipſos quin etiam fluctibus abditos
  Norunt receſſus aequoris,
Quae gemmis niveis unda feracior,

Vel quae rubentis purpurae,
Necnon quae tenero piſce, vel aſperis
Praeſtent echinis litora.
Sed quonam lateat, quod cupiunt bonum,
Neſcire caeci ſuſtinent,
Et, quod ſtelliferum trans abiit polum,
Tellure demerſi petunt.
Quid dignum ſtolidis mentibus imprecer?
Opes, honores ambiant,
Et cùm falſa gravi mole paraverint,
Tum vera cognoſcant bona.

Hactenus mendacis formam felicitatis oſtendiſſe ſuffecerit; quam ſi perſpicaciter intueris, ordo eſt deinceps, quae ſit vera monſtrare. atqui video, inquam, nec opibus ſufficientiam, nec regnis potentiam, nec reverentiam dignitatibus, nec celebritatem gloriâ, nec laetitiam voluptatibus poſſe contingere. an etiam cauſſas, cur id ita ſit, deprehendiſti? tenui quidem veluti rimula mihi videor intueri; ſed ex te cognoſcere malim apertiùs. atqui promtiſſima ratio eſt. quod enim ſimplex eſt, indiviſumque naturâ, id error humanus ſeparat, et a vero, atque perfecto ad falſum, imperfectumque traducit. an tu arbitraris, quod nihilo indigeat, egere potentia? minimè, inquam. rectè tu quidem: nam ſi quid eſt, quod in ulla re imbecil-

lioris valentiae ſit, in hac praeſidio neceſſe eſt egeat alieno. ita eſt,inquam. igitur ſufficientiae, potentiaeque una eſt, eademque natura. ſic videtur. quod verò hujuſmodi ſit, ſpernendum ne eſſe cenſes, an contrà rerum omnium veneratione digniſſimum? at hoc, inquam, ne dubitari quidem poteſt. addamus igitur ſufficientiae, potentiaeque reverentiam, ut haec tria unum eſſe judicemus. addamus, ſiquidem vera volumus confiteri. quid igitur? inquit, obſcurumne hoc, atque ignobile cenſes eſſe, an omni celebritate clariſſimum? conſidera verò, ne, quod nihilo indigere, quod potentiſſimum, quod honore digniſſimum eſſe conceſſum eſt, egere claritudine, quam ſibi praeſtare non poſſit, atque ob id aliqua ex parte videatur abjectius. non poſſum, inquam, quin hoc uti eſt, ita etiam celeberrimum eſſe confitear. conſequens igitur eſt, ut claritudinem ſuperioribus tribus nihil differre fateamur. conſequitur, inquam. quod igitur nullius egeat alieni, quod ſuis cuncta viribus poſſit,quod ſit clarum, atque reverendum, nonne hoc etiam conſtat eſſe laetiſſimum? ſed unde huic, inquam, tali moeror ullus obrepat, ne cogitare quidem poſſum; quare plenum eſſe laetitiae, ſiquidem ſuperiora manebunt, neceſſe eſt confiteri. atqui illud quoque per eadem neceſſarium eſt, ſufficientiae, potentiae, claritudi-

nis, reverentiae, jucunditatis, nomina quidem esse diversa, nullo verò modo discrepare substantiam. necesse est, inquam. hoc igitur, quod est unum simplexque natura, pravitas humana dispertit, et, dum rei, quae partibus caret, partem conatur adipisci, nec portionem, quae nulla est, nec ipsam, quam minimè affectat, assequitur. quonam, inquam, modo? qui divitias, inquit, petit, penuriae fugâ, de potentia nihil laborat: vilis, obscurusque esse mavult, multas etiam sibi naturaleis quoque subtrahit voluptates, ne pecuniam, quam paravit, amittat. sed hoc modo nec sufficientia quidem contingit ei, quem valentia deserit, quem molestia pungit, quem vilitas abjicit, quem recondit obscuritas. qui verò solùm posse desiderat; profligat opes, despicit voluptates, honoremque potentia carentem, gloriam quoque nihili pendit. sed hunc quoque quàm multa deficiant vides. fit enim ut aliquando necessariis egeat, ut anxietatibus mordeatur; cumque haec depellere nequeat, etiam id quod maximè petebat, potens esse desistat. similiter ratiocinari de honoribus, gloria, voluptatibus licet. nam cùm unumquodque horum idem, quod cetera, sit, quisquis horum aliquid sine ceteris petit, nec illud quidem, quod desiderat, apprehendit. quid igitur, inquam, si quis cuncta simul cupiat adipisci? summam quidem

ille beatitudinis velit; ſed num in his eam repe-riet, quae demonſtravimus, id, quod pollicen-tur, non poſſe conferre? minimè, inquam. in his igitur, quae ſingula quaeque expetendorum praeſtare creduntur, beatitudo nullo modo in-veſtiganda eſt. fateor, inquam, et hoc nihil dici verius poteſt. habes igitur, inquit, et formam falſae felicitatis, et cauſſas: deflecte nunc in ad-verſum mentis intuitum; ibi enim veram, quam promiſimus, ſtatim videbis. atqui haec, inquam, vel caeco perſpicua eſt, eamque tu paullo antè monſtraſti, dum falſae cauſſas aperire conabaris. nam, ni fallor, ea vera eſt, et perfecta felicitas, quae ſufficientem, potentem, reverendum, ce-lebrem, laetumque perficiat. atqui ut me inte-rius animadvertiſſe cognoſcas, quae unum ho-rum, quoniam idem cuncta ſunt, veraciter prae-ſtare poteſt, hanc eſſe plenam beatitudinem ſi-ne ambiguitate cognoſco. ô te alumne hac opi-nione felicem, ſiquidem hoc, inquit, adjeceris! quidnam? inquam. eſſene aliquid in his mor-talibus caducíſque rebus putas, quod hujuſmo-di ſtatum poſſit afferre? minimè, inquam, puto, idque a te, nihil ut ampliùs deſideretur, oſten-ſum eſt. haec igitur vel imagines veri boni, vel imperfecta quaedam dare bona mortalibus vi-dentur: verum autem, atque perfectum bonum conferre non poſſunt. aſſentior, inquam. quo-

niam igitur agnovisti, quae vera illa sit, quae autem beatitudinem mentiantur, nunc superest, ut unde veram hanc petere possis, agnoscas. id quidem, inquam, jamdudum vehementer exspecto. sed cùm, uti in Timaeo Platoni, inquit, nostro placet, in minimis quoque rebus divinum praesidium debeat implorari, quid nunc faciendum censes, ut illius summi boni sedem reperire mereamur? invocandum, inquam, rerum omnium patrem, quo praetermisso, nullum ritè fundatur exordium. rectè, inquit, ac simul ita modulata est.

O qui perpetua mundum ratione gubernas,
Terrarum coelique sator, qui tempus ab aevo
Ire jubes, stabilisque manens das cuncta moveri;
Quem non externae pepulerunt fingere caussae
Materiae fluitantis opus, verùm insita summi
Forma boni, livore carens; tu cuncta superno
Ducis ab exemplo; pulcrum pulcerrimus ipse
Mundum mente gerens, similique in imagine formans,
Perfectasque jubens perfectum absolvere parteis.
Tu numeris elementa ligas, ut frigora flammis,
Arida conveniant liquidis: ne purior ignis
Evolet, aut mersas deducant pondera terras.
Tu triplicis mediam naturae cuncta moventem

Connectens animam per consona membra resolvis.
Quae cum secta duos motum glomeravit in orbeis,
In semet reditura meat, mentemque profundam
Circuit, et simili convertit imagine coelum.
Tu caussis animas paribus, vitasque minores
Provehis, et levibus sublimeis curribus aptans
In coelum, terramque seris: quas lege benignâ
Ad te conversas reduci facis igne reverti.
Da pater augustam menti conscendere sedem,
Da fontem lustrare boni, da luce repertâ
In te conspicuos animi defigere visus.
Disjice terrenae nebulas et pondera molis,
Atque tuo splendore mica; tu namque serenum,
Tu requies tranquilla piis; te cernere finis,
Principium, vector, dux, semita, terminus idem.

Quoniam igitur quae sit imperfecti, quae etiam perfecti boni forma vidisti: nunc demonstrandum reor, quonam haec felicitatis perfectio constituta sit. in quo illud primùm arbitror inquirendum, an aliquod hujusmodi bonum, quale paullo antè definisti, in rerum natura possit existere, ne nos praeter rei subjectae veritatem cassa cogitationis imago decipiat. sed quin existat, sitque hoc veluti quidam omnium fons bonorum, negari nequit. omne enim, quod im-

perfectum esse dicitur, id imminutione perfecti imperfectum esse perhibetur. quò fit, ut si in quolibet genere imperfectum quid esse videatur, in eo, perfectum quoque aliquid esse, necesse sit. etenim perfectione sublatâ, unde illud, quod imperfectum perhibetur, exstiterit, ne fingi quidem potest. neque enim ab diminutis, inconsummatisque natura rerum cepit exordium, sed ab integris, absolutisque procedens, in haec extrema, atque effoeta dilabitur. quòd si, uti paullò antè monstravimus, est quaedam boni fragilis imperfecta felicitas: esse aliquam solidam, perfectamque,non potest dubitari. firmissimè, inquam, verissimeque conclusum est. quo verò, inquit, habitet, ita considera. Deum rerum omnium principem bonum esse, communis humanorum conceptio probat animorum. nam cùm nihil Deo melius excogitari queat, id, quo melius nihil est,bonum esse quis dubitet? ita verò bonum esse Deum ratio demonstrat,ut perfectum quoque in eo bonum esse convincat.nam ni tale sit, rerum omnium princeps esse non poterit; erit enim eo praestantius aliquid, perfectum possidens bonum,quod hoc prius, atque antiquius esse videatur; omnia namque perfecta minùs integris priora esse claruerunt; quare ne in infinitum ratio prodeat, confitendum esse summum Deum, summi, perfectique boni esse

pleniſſimum. ſed perfectum bonum veram eſſe beatitudinem conſtituimus. veram igitur beatitudinem in ſummo Deo ſitam eſſe, neceſſe eſt. accipio, inquam, nec eſt quod contradici ullo modo queat. ſed quaeſo, inquit, te, vide quàm id ſanctè atque inviolabiliter probes, quòd boni ſummi ſummum Deum diximus eſſe pleniſſimum. quonam, inquam, modo? ne hunc rerum omnium patrem illud ſummum bonum, quo plenus eſſe perhibetur, vel extrinſecus accepiſſe, vel ita naturaliter habere praeſumas, quaſi habentis Dei, habitaeque beatitudinis diverſam cogites eſſe ſubſtantiam. nam ſi extrinſecus acceptum putes, praeſtantius id quod dederit, eo quod acceperit, exiſtimare poſſis. ſed hunc eſſe rerum omnium praecellentiſſimum digniſſimè confitemur. quòd ſi naturâ quidem ineſt, ſed eſt ratione diverſum, cùm de rerum principe loquamur Deo, fingat qui poteſt, quis haec diverſa conjunxerit? proſtremò quod a qualibet re diverſum eſt, id non eſt illud, a quo intelligitur eſſe diverſum. quare quod a ſummo bono diverſum eſt ſui naturâ, id ſummum bonum non eſt: quod nefas eſt de Deo cogitare, quo nihil conſtat eſſe praeſtantius. omnino enim nullius rei natura ſuo principio melior poterit exiſtere; quare quod omnium principium ſit, id etiam ſui ſubſtantia ſummum eſſe bonum veriſſima ra-

tione concluſerim. rectiſſimè, inquam. ſed ſummum bonum beatitudinem eſſe conceſſum eſt. ita eſt, inquam. igitur, inquit, Deum eſſe ipſam beatitudinem, neceſſe eſt confiteri. nec propoſitis, inquam, prioribus refragari queo, et ab illis hoc illatum conſequens eſſe perſpicio. reſpice, inquit, an hinc quoque idem firmiùs approbetur, quod duo ſumma bona, quae a ſe diverſa ſint, eſſe non poſſunt. etenim quae diſcrepant bona, non eſſe alterum, quod ſit alterum, liquet: quare neutrum poterit eſſe perfectum, cùm alterutri alterum deeſt. ſed quod perfectum non ſit, id ſummum non eſſe manifeſtum eſt; nullo modo igitur quae ſumma ſunt bona, ea poſſunt eſſe diverſa. atqui et beatitudinem, et Deum, ſummum bonum eſſe collegimus: quare ipſam neceſſe eſt ſummam eſſe beatitudinem, quae ſit ſumma divinitas. nihil, inquam, nec re hac verius, nec ratiocinatione firmius, nec Deo dignius concludi poteſt. ſuper haec, inquit, igitur, veluti geometrae ſolent, demonſtratis propoſitis, aliquid inferre, quae πορίσματα ipſi vocant, ita ego quoque tibi veluti corollarium dabo. nam quoniam beatitudinis adeptione fiunt homines beati, beatitudo verò eſt ipſa divinitas, divinitatis adeptione beatos fieri, manifeſtum eſt. ſed uti juſtitiae adeptione juſti, ſapientiae ſapientes fiunt, ita divinitatem adeptos, Deos fi-

eri ſimili ratione neceſſe eſt. omnis igitur beatus, Deus; ſed naturâ quidem unus, participatione verò nihil prohibet eſſe quàm plurimos. et pulcrum, inquam, hoc, atque pretioſum, ſive πόρισμα, ſive corollarium vocari mavis. atqui hoc quoque pulcrius nihil eſt, quod his annectendum eſſe ratio perſuadet. quid, inquam? cùm multa, inquit, beatitudo continere videatur, utrumne haec omnia unum veluti corpus beatitudinis quadam partium varietate conjungant, an ſit eorum aliquid, quod beatitudinis ſubſtantiam compleat, ad hoc verò cetera referantur? vellem, inquam, id ipſarum rerum commemoratione patefaceres. nonne, inquit, beatitudinem bonum eſſe cenſemus? ac ſummum quidem, inquam. addas, inquit, hoc omnibus licet. nam eadem ſufficientia ſumma eſt, eadem ſumma potentia, reverentia quoque, claritas, ac voluptas beatitudo eſſe judicatur. quid igitur? haeccine omnia, bonum, ſufficientia, potentia, ceteraque veluti quaedam beatitudinis membra ſunt, an ad bonum veluti ad verticem cuncta referuntur? intelligo, inquam, quid inveſtigandum proponas; ſed, quid conſtituas, audire deſidero. hujus diſcretionem rei ſic accipe. ſi haec omnia beatitudinis membra forent, a ſe quoque invicem diſcreparent. haec eſt enim partium natura, ut unum corpus diverſa com-

ponant. atqui haec omnia idem eſſe monſtrata ſunt. minimè igitur membra ſunt: alioquin ex uno membro beatitudo videbitur eſſe conjuncta, quod fieri nequit. id quidem, inquam, dubium non eſt: ſed id, quod reſtat, exſpecto. ad bonum verò cetera referri palàm eſt. iccirco enim ſufficientia petitur, quoniam bonum eſſe judicatur; iccirco potentia, quoniam id quoque eſſe creditur bonum. idem de reverentia, claritudine, jucunditate, conjectare licet. omnium igitur expetendorum ſumma, atque cauſſa, bonum eſt. quod enim neque re, neque ſimilitudine ullum in ſe retinet bonum, id expeti nullo modo poteſt. contraque etiam, quae naturâ bona non ſunt, tamen etſi eſſe videantur, quaſi vera bona ſint, appetuntur. quo fit uti ſumma, cardo, atque cauſſa expetendorum omnium, bonitas eſſe jure credatur. cujus verò cauſſa quid expetitur, id maximè videtur optari. veluti ſi ſalutis cauſsâ quiſpiam velit equitare, non tam equitandi motum deſiderat, quàm ſalutis effectum. cùm igitur omnia boni gratiâ petantur, non illa potiùs, quàm bonum ipſum deſideratur ab omnibus. ſed propter quod cetera optantur, beatitudinem eſſe conceſſimus: quare ſic quoque ſola quaeritur beatitudo. ex quo liquidò apparet ipſius boni, et beatitudinis unam atque eandem eſſe ſubſtantiam. nihil video, cur diſſentire

quiſpiam poſſit. ſed Deum veramque beatitudinem unum atque idem eſſe monſtravimus. ita, inquam. ſecurè igitur concludere licet. Dei quoque in ipſo bono, nec uſquam alio, ſitam eſſe ſubſtantiam.

Huc omnes pariter venite capti,
Quos fallax ligat improbis catenis
Terrenis habitans libido menteis.
Haec erat vobis requies laborum,
Hic portus placidâ manens quiete,
Hoc patens unum miſeris aſylum.
Non quidquid Tagus aureis arenis
Donat, aut Hermus rutilante ripa,
Aut Indus calido propinquus orbi,
Candidis miſcens virideis lapillos,
Illuſtrant aciem, magiſque caecos
In ſuos condunt animos tenebras.
Hoc quidquid placet, excitatque menteis,
Infimis tellus aluit cavernis.
Splendor quo regitur vigetque coelum,
Vitat obſcuras animae ruinas.
Hanc quiſquis poterit notare lucem,
Candidos Phoebi radios negabit.

Aſſentior, inquam. cuncta enim firmiſſimis nexa rationibus conſtant. tum illa, quanti, inquit, aeſtimabis, ſi bonum ipſum quid ſit, agno-

veris? infiniti, inquam: ſiquidem mihi pariter Deum quoque, qui bonum eſt, continget agnoſcere. atqui hoc veriſſima, inquit, ratione patefaciam, maneant modò quae paullo antè concluſa ſunt. manebunt, inquam. nonne, inquit, monſtravimus ea, quae appetuntur a pluribus, iccirco vera, perfectaque bona non eſſe, quoniam a ſe invicem diſcreparent, cumque alteri abeſſet alterum, plenum, abſolutumque bonum afferre non poſſe? tum autem verum bonum fieri, cùm in unam veluti formam, atque efficientiam colliguntur, ut quae ſufficientia eſt, eadem ſit potentia, reverentia, claritas, atque jucunditas; niſi verò unum, atque idem omnia ſint, nihil habere, quò inter expetenda numerentur? demonſtratum eſt, inquam, nec dubitari ullo modo poteſt. quae igitur, cùm diſcrepant, minimè bona ſunt; cùm verò unum eſſe coeperint, bona fiunt: nonne haec ut bona ſint, unitatis fieri adeptione contingit? ita, inquam, videtur. ſed omne quod bonum eſt, boni participatione bonum eſſe concedis, an minimè? ita eſt .oportet igitur idem eſſe unum, atque bonum ſimili ratione concedas. eadem namque ſubſtantia eſt eorum, quorum naturaliter non eſt diverſus effectus. negare, inquam, nequeo. noſtine igitur, inquit, omne quod eſt, tamdiu manere atque ſubſiſtere, quamdiu ſit unum, ſed interire atque

diſſolvi pariter, poſtquam unum eſſe deſtiterit? quonam modo? ut in animalibus, inquit, cùm in unum coëunt, ac permanent anima corpuſque, id animal vocatur. cùm verò haec unitas utriuſque ſeparatione diſſolvitur, interire, nec jam eſſe animal liquet. ipſum quoque corpus cùm in una forma, membrorum conjunctione, permanet, humana viſitur ſpecies. at ſi diſtributae, ſegregataeque partes corporis diſtraxerint unitatem, deſinit eſſe quod fuerat. eoque modo percurrenti cetera proculdubio patebit ſubſiſtere unumquodque, dum unum eſt: cùm verò unum eſſe deſinit, interire. conſideranti, inquam, mihi plura, minimè aliud videtur. eſtne igitur, inquit, quod in quantum naturaliter agat, relicta ſubſiſtendi appetentiâ, venire ad interitum corruptionemque deſideret? ſi animalia, inquam, conſiderem, quae habent aliquam volendi, nolendique naturam, nihil invenio, quod, nullis extrà cogentibus, abjiciat manendi intentionem, et ad interitum ſponte feſtinet. omne namque animal tueri ſalutem laborat: mortem verò, perniciemque devitat. ſed quid de herbis, arboribuſque, quid de inanimatis omnino conſentiam rébus, prorſus dubito. atqui non eſt, quòd de hoc quoque poſſis ambigere, cùm herbas, atque arbores intuearis, primum ſibi convenientibus innaſci locis, ubi quantum earum natu-

ra queat, citò exarefcere atque interire non pof-fint. nam aliae quidem campis, aliae montibus oriuntur, alias ferunt paludes, aliae faxis hae-rent, aliarum fecundae funt fteriles arenae, quas fi in alia quifpiam loca transferre conetur, aref-cant. fed dat cuique natura quod convenit, et, ne, dum manere poffunt, intereant, elaborat. quid, quod omnes, velut in terras ore demerfo, trahunt alimenta radicibus, ac per medullas ro-bur, corticemque diffundunt? quid, quod mol-liffimum quodque, ficuti medulla eft, interiore femper fede reconditur, extra verò quadam lig-ni firmitate tegitur; ultimus autem cortex ad-verfum coeli intemperiem, quafi malipatiens de-fenfor opponitur? jam verò quanta eft naturae diligentia, ut cuncta femine multiplicato propa-gentur; quae omnia non modò ad tempus ma-nendi, verùm generatim quoque quafi in per-petuum permanendi, veluti quafdam machinas effe quis nefciat? ea etiam quae inanimata effe creduntur, nonne quod fuum eft quaeque fimili ratione defiderant? cur enim flammas quidem furfum levitas vehit, terras verò deorfum pon-dus deprimit, nifi quòd haec fingulis loca moti-onefque conveniunt? porro autem quod cuique confentaneum eft, id unumquodque confervat; ficuti ea, quae funt inimica, corrumpunt. jam verò quae dura funt, ut lapides, adhaerent te-

nacissimè partibus suis, et, ne facilè dissolvantur, resistunt. quae verò liquentia, ut aër, atque aqua, facilè quidem dividentibus cedunt, sed citò in ea rursus, a quibus sunt abscissa, relabuntur. ignis verò omnem refugit sectionem. neque nunc nos de voluntariis animae cognoscentis motibus, sed de naturali intentione tractamus. sicuti est, quòd acceptas escas sine cogitatione transigimus, quòd in somno spiritum ducimus nescientes. nam ne in animalibus quidem manendi amor ex animae voluntatibus, verùm ex naturae principiis venit. nam saepè mortem cogentibus caussis, quam natura reformidat, voluntas amplectitur: contraque illud, quo solo mortalium rerum durat diuturnitas, gignendi opus, quod natura semper appetit, interdum coërcet voluntas. adeò haec sui caritas non ex animali motione, sed ex naturali intentione procedit. dedit enim providentia creatis a se rebus hanc vel maximam manendi caussam, ut quoad possunt, naturaliter manere desiderent; quare nihil est, quod ullo modo queas dubitare, cuncta, quae sunt, appetere naturaliter constantiam permanendi, devitare perniciem. confiteor, inquam, nunc me indubitatò cernere, quae dudum incerta videbantur. quod autem, inquit, subsistere ac permanere appetit id unum esse desiderat; hoc enim sublato, nec esse quidem

cuiquam permanebit. verum eſt, inquam. omnia igitur,inquit, unum deſiderant. conſenſi. ſed unum id ipſum monſtravimus eſſe, quod bonum eſt. ita quidem. cuncta igitur bonum petunt: quod quidem ita deſcribas licet, ipſum bonum eſſe, quod deſideretur ab omnibus. nihil, inquam, verius excogitari poteſt. nam vel ad nihilum cuncta referuntur, et uno veluti vertice deſtituta, ſine rectore fluitabunt, aut ſi quid eſt, ad quod univerſa feſtinent, id erit omnium ſummum bonorum. et illa,nimium,inquit,ô alumne, laetor: ipſam enim mediae veritatis notam mente fixiſti: ſed in hoc patuit tibi, quod ignorare te paullo antè dicebas. quid? inquam. quis eſſet, inquit, rerum omnium finis. id enim eſt profectò, quod deſideratur ab omnibus: quod quia bonum eſſe collegimus, oportet, rerum omnium finem bonum eſſe, fateamur.

Quiſquis profundâ mente veſtigat verum,
Cupitque nullis ille deviis falli,
In ſe revolvat intimi lucem viſus,
Longoſque in orbem cogat inflectens motus,
Animumque doceat quidquid extra molitur,
Suis retruſum poſſidere theſauris:
Dudum quod atra texit erroris nubes,
Lucebit ipſo perſpicacius Phoebo.
Non omne namque mente depulit lumen,

Obliviosam corpus invehens molem.
Haeret profectò semen introrsum veri,
Quod excitatur ventilante doctrinâ.
Nam cur rogati sponte recta censetis,
Ni mersus alto viveret fomes corde?
Quod si Platonis musa personat verum,
Quod quisque discit, immemor recordatur.

Tum ego, Platoni, inquam, vehementer assentior: nam me horum jam secundò commemoras. primùm, quod memoriam corporea contagione, dehinc cum moeroris mole pressus amisi. tum illa, si superiora, inquit, concessa respicias, ne illud quidem longius aberit, quin recorderis, quod te dudum nescire confessus es. quid? inquam. quibus, ait illa, gubernaculis mundus regatur. memini, inquam, me inscitiam meam fuisse confessum: sed quid afferas, licet jam prospiciam, planius tamen ex te audire desidero. mundum, inquit, hunc, a Deo regi paullo antè minimè dubitandum putabas. ne nunc quidem arbitror, inquam, nec umquam dubitandum putabo, quibusque in hoc rationibus accedam, breviter exponam. mundus hic ex tam diversis contrariisque partibus in unam formam minimè convenisset, nisi unus esset, qui tam diversa conjungeret; conjuncta verò naturarum ipsa diversitas, invicem discors, dissociaret at-

que divelleret, niſi unus eſſet, qui quod nexuit, contineret. non tam verò certus naturae ordo procederet, nec tam diſpoſitos motus, locis, temporibus, efficientiâ, ſpatiis, qualitatibus explicaret, niſi unus eſſet, qui has mutationum varietates manens ipſe diſponeret. hoc quidquid eſt, quo condita manent, atque agitantur, uſitato cunctis vocabulo, Deum nomino. tum illa, cùm haec, inquit, ita ſentias, parvam mihi reſtare operam puto, ut felicitatis compos, patriam ſoſpes reviſas, ſed quae propoſuimus intueamur. nonne in beatitudine ſufficientiam numeravimus? Deumque beatitudinem ipſam eſſe conceſſimus? ita quidem. et ad mundum igitur, inquit, regendum nullis extrinſecis adminiculis indigebit; alioquin ſi quo egeat, plenam ſufficientiam non habebit. id, inquam, ita eſt neceſſarium. per ſe igitur ſolum cuncta diſponit. negari, inquam, nequit. atqui Deus ipſum eſſe bonum monſtratus eſt. memini, inquam. per bonum igitur cuncta diſponit: ſiquidem per ſe regit omnia, quem bonum eſſe conceſſimus, et hic eſt veluti quidam clavus, atque gubernaculum, quo mundana machina ſtabilis, atque incorrupta ſervatur. vehementer aſſentior, inquam, et id te paullo antè dicturam, tenui licet ſuſpicione, proſpexi. credo, inquit: jam enim, ut arbitror, vigilantiùs ad cernenda vera oculos deducis: ſed

quod dicam non minùs ad contuendum patet. quid, inquam? cùm Deus, inquit, omnia bonitatis clavo gubernare jure credatur, eademque omnia, ſicuti docui, ad bonum naturali intentione feſtinent, num dubitari poteſt, quin voluntariè regantur, ſeque ad diſponentis nutum veluti convenientia, contemperataque rectori ſponte convertant? ita, inquam, neceſſe eſt, nec beatum regimen eſſe videretur; ſi quidem detrectantium jugum foret, non obtemperantium ſalus. nihil eſt igitur, quod naturam ſervans, Deo contraire conetur. nihil, inquam. quid ſi conetur, ait, num tandem proficiet quidquam adverſus eum, quem jure beatitudinis potentiſſimum eſſe conceſſimus? prorſus, inquam, nihil valeret. non eſt igitur aliquid, quod ſummo huic bono vel velit, vel poſſit obſiſtere. non, inquam, arbitror. eſt igitur, inquit, ſummum bonum, quod regit cuncta fortiter, ſuaviterque diſponit. tum ego, quàm, inquam, me non modò ea, quae concluſa eſt, ſumma rationum, verùm multò magis haec ipſa, quibus uteris, verba delectant, ut tandem aliquando ſtultitiam magna latrantem ſui pudeat. accepiſti, inquit, in fabulis laceſſenteis coelum gigantes: ſed illos quoque, uti condignum fuit, benigna fortitudo depoſuit. ſed viſne rationes ipſas invicem collidamus? forſitan ex hujuſmodi conflictatione pulcra quaedam veritatis

ſcintilla diſſiliit. tuo, inquam, arbitratu. Deum, inquit, eſſe omnium potentem nemo dubitaverit. qui quidem, inquam, mente conſiſtat, nullus prorſus ambigat. qui verò eſt, inquit, omnium potens, nihil eſt, quod ille non poſſit. nihil, inquam. num igitur Deus facere malum poteſt? minimè, inquam. malum igitur, inquit, nihil eſt, cùm id facere ille non poſſit, qui nihil non poteſt. ludiſne, inquam, me, inextricabilem labyrinthum rationibus texens, quae nunc quidem, qua egrediaris, introeas; nunc verò qua introieris, egrediare; an mirabilem quendam divinae ſimplicitatis orbem complicas? etenim paullo antè a beatitudine incipiens, eam ſummum bonum eſſe dicebas, quam in ſummo Deo ſitam loquebare: ipſum quoque Deum ſummum eſſe bonum, plenamque beatitudinem differebas: ex quo neminem beatum fore, niſi qui pariter Deus eſſet, quaſi munuſculum dabas. rurſus ipſam boni formam, Dei, ac beatitudinis loquebaris eſſe ſubſtantiam: ipſumque unum id ipſum eſſe bonum docebas,quod ab omni rerum natura peteretur: Deum quoque bonitatis gubernaculis univerſitatem regere diſputabas, volentiaque cuncta parere, nec ullam mali eſſe naturam: atque haec nullis extrinſecus ſumtis, ſed altero ex altero fidem trahente, inſitis, domeſticiſque probationibus explicabas. tum illa,

minimè, inquit, ludimus, remque omnium maximam Dei munere, quem dudum deprecabamur, exegimus. ea eſt enim divinae forma ſubſtantiae, ut neque in externa dilabatur, nec in ſe externum aliquid ipſa ſuſcipiat; ſed, ſicut de ea Parmenides ait, *πάντοθεν εὐκύκλου σφαίρας ἐναλίγκιον ὄγκῳ*, rerum orbem mobilem rotat, dum ſe immobilem ipſa conſervat. quod ſi rationes quoque non extra petitas, ſed intra rei, quam tractabamus, ambitum collocatas agitavimus, nihil eſt quod admirere, cùm Platone ſanciente didiceris, cognatos, de quibus loquimur, rebus oportere eſſe ſermones.

Felix, qui potuit boni
Fontem viſere lucidum:
Felix, qui potuit gravis
Terrae ſolvere vincula.
Quondam funera conjugis
Vates Threicius gemens,
Poſtquam flebilibus modis
Silvas currere mobileis,
Amneis ſtare coëgerat,
Junxitque intrepidum latus
Saevis cerva leonibus,
Nec viſum timuit lepus
Jam cantu placidum canem,
Cùm flagrantior intima

Fervor pectoris ureret,
Nec qui cuncta ſubegerant,
Mulcerent dominum modi,
Immiteis ſuperos querens,
Infernas adiit domos.
Illic blanda ſonantibus
Chordis carmina temperans,
Quidquid praecipuis deae
Matris fontibus hauſerat,
Quod luctus dabat impotens,
Quod luctum geminans amor
Deflet, Taenara commovens,
Et dulci veniam prece
Umbrarum dominos rogat.
Stupet tergeminos novo
Captus carmine janitor,
Quae ſontes agitant metu
Ultrices ſcelerum deae,
Jam moeſtae lacrimis madent.
Non Ixionium caput
Velox praecipitat rota,
Et longa ſite perditus
Spernit flumina Tantalus.
Vultur dum ſatur eſt modis,
Non traxit Tityi jecur.
Tandem, vincimur, arbiter
Umbrarum miſerans ait:
Donamus comitem viro

Emtam carmine conjugem:
Sed lex dona coërceat,
Ne, dum Tartara liquerit,
Fas ſit lumina flectere.
Quis legem det amantibus?
Major lex amor eſt ſibi.
Heu, noctis prope terminos
Orpheus Euridicen ſuam
Vidit, perdidit, occîdit.
Vos haec fabula reſpicit,
Quicumque in ſuperum diem
Mentem ducere quaeritis.
Nam qui Tartareum in ſpecus
Victus lumina flexerit,
Quidquid praecipuum trahit,
Perdit, dum videt inferos.

ANICII MANLII SEVERINI
BOETII
CONSOLATIONIS PHILOSOPHIAE
LIBER IV.

HAEC cùm philoſophia, dignitate vultus, et oris gravitate ſervata, leniter ſuaviterque ceciniſſet, tum ego, nondum penitus inſiti moeroris oblitus, intentionem dicere adhuc aliquid parantis abrupi. et ô, inquam, veri praevia luminis, quae uſque adhuc tua fudit oratio, cum ſui ſpeculatione divina, tum tuis rationibus invicta patuerunt; eaque mihi, etſi ob injuriae dolorem nuper oblita, non tamen ante hac prorſus ignorata dixiſti. ſed ea ipſa eſt vel maxima noſtri cauſſa moeroris, quod cùm rerum bonus rector exiſtat, vel eſſe omnino mala poſſint, vel impunita praetereant. quod ſolum quanta dignum ſit admiratione, profectò conſideras. at huic aliud majus adjungitur: nam imperante florenteque nequitia, virtus non ſolùm praemiis caret, verum etiam ſceleratorum pedibus ſubjec-

ta calcatur, et in locum facinorum ſupplicia luit. quae fieri in regno ſcientis omnia, potentis omnia, ſed bona tantummodo volentis Dei, nemo ſatis poteſt nec admirari, nec conqueri. tum illa, et eſſet, inquit, infiniti ſtuporis, omnibuſque horribilius monſtris, ſi, uti tu exiſtimas, in tanti veluti patrisfamilias diſpoſitiſſima domo, vilia vaſa colerentur, pretioſa ſordeſcerent: ſed non ita eſt. nam ſi ea, quae paullo antè concluſa ſunt, inconvulſa ſervantur, ipſo, de cujus nunc regno loquimur, auctore cognoſces, ſemper quidem potentes bonos eſſe, malos verò abjectos ſemper, atque imbecilleis; nec ſine poena unquam eſſe vitia, nec ſine praemio virtutes; bonis felicia, malis ſemper infortunata contingere, multaque id genus, quae ſopitis querelis firmâ te ſoliditate corroborent. et quoniam verae formam beatitudinis me dudum monſtrante vidiſti, quò etiam ſita ſit agnoviſti, decurſis omnibus, quae praemittere neceſſarium puto, viam tibi, quae te domum revehat, oſtendam. pennas etiam tuae menti, quibus ſe in altum tollere poſſit, affigam, ut perturbatione depulsâ, ſoſpes in patriam, meo ductu; meâ ſemitâ, meis vehiculis revertaris.

Sunt etenim pennae volucres mihi,
Quae celſa conſcendant poli:

Quas ſibi cum velox mens induit,
  Terras peroſa deſpicit,
Aëris immenſi ſuperat globum,
  Nubeſque poſt tergum videt.
Quique agili motu calet aetheris,
  Tranſcendit ignis verticem,
Donec in aſtriferas ſurgat domos,
  Phoeboque conjungat vias,
Aut comitetur iter gelidi ſenis,
  Miles coruſci ſideris,
Vel quocumque micans nox pingitur,
  Recurrat aſtri circulum,
Atqui ubi jam exhauſti fuerit ſatis,
  Polum relinquit extimum,
Dorſaque velocis premat aetheris
  Compos verendi luminis.
Heic regum ſceptrum dominus tenet,
  Orbiſque habenas temperat,
Et volucrem currum ſtabilis regit,
  Rerum coruſcus arbiter.
Huc te ſi reducem referat via,
  Quam nunc requiris immemor,
Haec dices, memini, patria eſt mihi,
  Hinc ortus, heic ſiſtam gradum.
Quòd ſi terrarum placeat tibi
  Noctem relictam viſere;
Quos miſeri torvos populi timent,
  Cernes tyrannos exſules.

Tum ego, papae, inquam, ut magna promittis! nec dubito quin poſſis efficere: tu modò quem excitaveris, ne moreris. primum igitur, inquit, bonis ſemper adeſſe potentiam, malos cunctis viribus eſſe deſertos, agnoſcas licebit: quorum quidem alterum demonſtratur ex altero. nam cùm bonum, malumque contraria ſint, ſi bonum potens eſſe conſtiterit, liquet imbecillitas mali: at ſi fragilitas clareſcat mali, boni firmitas nota eſt. ſed uti noſtrae ſententiae fides abundantior ſit, alterutro calle procedam, nunc hinc, nunc inde propoſita confirmans. duo ſunt, quibus omnis humanorum actuum conſtat effectus; voluntas ſcilicet, ac poteſtas: quorum ſi alterutrum deſit, nihil eſt quod explicari queat. deficiente etenim voluntate, ne aggreditur quidem quiſque quod non vult: at ſi poteſtas abſit, voluntas fruſtra ſit. quo fit; ut ſi quem videas adipiſci velle, quod minimè adipiſcatur, huic obtinendi quod voluerit, defuiſſe valentiam dubitare non poſſis. perſpicuum eſt, inquam, nec ullo modo negari poteſt. quem verò effeciſſe quod voluerit, videas, num etiam potuiſſe dubitabis? minimè. quòd verò quiſque poteſt, in eo validus: quod vero non poteſt, in hoc imbecillis eſſe cenſendus eſt. fateor, inquam. meminiſtine igitur, inquit, ſuperioribus rationibus eſſe collectum, intentionem omnem

voluntatis humanae, quae diverſis ſtudiis agitur, ad beatitudinem feſtinare? memini, inquam, id quoque eſſe demonſtratum. num recordaris beatitudinem ipſum eſſe bonum, eoque modo cùm beatitudo petitur, ab omnibus deſiderari bonum? minimè, inquam, recordor, quoniam id memoriae fixum teneo. omnes igitur homines boni pariter, ac mali, indiſcreta intentione ad bonum pervenire nituntur? ita, inquam, conſequens eſt. ſed certum eſt, adeptione boni, bonos fieri. certum. adipiſcuntur igitur boni, quod appetunt? ſic videtur. mali verò ſi adipiſcerentur, quod appetunt bonum, mali eſſe non poſſent. ita eſt. cùm igitur utrique bonum petant, ſed hi quidem adipiſcantur, illi verò minimè; non dubium eſt, bonos quidem potentes eſſe, qui verò mali ſunt, imbecilles. quiſquis, inquam, dubitat, nec rerum naturam, nec conſequentiam poteſt conſiderare rationum. rurſus inquit: ſi duo ſint, de quibus idem ſecundum naturam propoſitum ſit, eorumque unus naturali officio idipſum agat, atque perficiat; alter verò naturale illud officium minimè adminiſtrare queat, alio verò modo, quàm naturae convenit, non quidem impleat propoſitum ſuum, ſed imitetur implentem; quemnam horum valentiorem eſſe decernis? etſi conjecto, inquam, quid velis, planiùs tamen audire deſidero. am-

bulandi, inquit, motum ſecundum naturam eſſe hominibus, num negabis? minimè, inquam. ejuſque rei pedum officium eſſe naturale num dubitas? ne hoc quidem, inquam. ſi quis igitur pedibus incedere valens ambulet, aliuſque, cui hoc naturale pedum deſit officium, manibus nitens, ambulare conetur, quis horum jure valentior exiſtimari poteſt? contexe, inquam, cetera: nam quin naturalis officii potens, eo, qui idem nequeat, valentior ſit, nullus ambigit. ſed ſummum, inquit, bonum, quod aequè malis boniſque propoſitum, boni quidem naturali officio virtutum petunt: mali verò variam per cupiditatem, quod adipiſcendi boni naturale officium non eſt, idem ipſum conantur adipiſci. an tu aliter exiſtimas? minimè,inquam,nam etiam,quod eſt conſequens, patet. ex his enim quae conceſſeram, bonos quidem potenteis, malos verò eſſe neceſſe eſt imbecilleis. rectè, inquit, praecurris, idque, uti medici ſperare ſolent, indicium eſt erectae jam, reſiſtentiſque naturae. ſed quoniam te ad intelligendum promtiſſimum eſſe conſpicio, crebras coacervabo rationes. vide enim quanta vitioſorum hominum pateat infirmitas, qui ne ad hoc quidem pervenire queunt, ad quod eos naturalis ducit, ac pene compellit intentio. et quid? ſi hoc tam magno ac pene invicto praeeuntis naturae desererentur auxilio?

considera verò quanta sceleratos homines habeat impotentia. neque enim levia, aut ludicra praemia petunt, quae consequi atque obtinere non possunt: sed circa ipsam rerum summam, verticemque deficiunt, nec in eo miseris contingit effectus, quod solum dies, noctesque moliuntur: in qua re bonorum vires eminent. sicut enim eum qui pedibus incedens, ad eum locum usque pervenire potuisset, quo nihil ulterius pervium jaceret incessui, ambulandi potentissimum esse censeres: ita eum, qui expetendorum finem, quo nihil ultra est, apprehendit, potentissimum necesse est judices. ex quo fit, quod huic objacet, ut iidem scelesti, iidem viribus omnibus videantur esse deserti. cur enim relictâ virtute vitia sectantur? inscitiâne bonorum? sed quid enervatius ignorantiae caecitate? an sectanda noverunt? sed transversos eos libido praecipitat, sic quoque intemperantia fragiles, qui obluctari vitia nequeunt. an scientes, volentesque bonum deserunt, ad vitia deflectuntur? sed hoc modo non solùm potenteis esse, sed omnino esse desinunt. nam qui communem omnium, quae sunt, finem relinquunt, pariter quoque esse desistunt. quod quidem cuipiam mirum fortè videatur, ut malos, qui plures hominum sunt, eosdem non esse dicamus: sed ita sese res habet. nam qui mali sunt, eos malos

eſſe non abnuo: ſed, eoſdem eſſe, purè atque ſimpliciter nego. nam uti cadaver hominem mortuum dixeris, ſimpliciter verò hominem appellare non poſſis: ita vitioſos, malos quidem eſſe conceſſerim, ſed eſſe abſolutè nequeam confiteri. eſt enim, quod ordinem retinet, ſervatque naturam: quod verò ab hac deficit, eſſe etiam, quod in ſua natura ſitum eſt, derelinquit. ſed poſſunt, inquies, mali: nec ego quidem negaverim; ſed haec eorum potentia non a viribus ſed ab imbecillitate deſcendit. poſſunt enim mala, quae minimè valerent, ſi in bonorum efficientia manere potuiſſent. quae poſſibilitas eos evidentius nihil poſſe, demonſtrat. nam ſi, uti paullo antè collegimus, malum nihil eſt, cùm mala tantummodo poſſint, nihil poſſe improbos liquet. perſpicuum eſt. atque ut intelligas, quaenam ſit hujus potentiae vis, ſummo bono nihil potentius paullo antè definivimus. ita eſt, inquam. ſed idem, inquit, facere malum nequit. minimè. eſt igitur, inquit, aliquis, qui omnia poſſe homines putet? niſi qui inſaniat, nemo. atqui iidem poſſunt mala. utinam quidem, inquam, non poſſent. cùm igitur, bonorum tantummodo potens, poſſit omnia; non verò queant omnia potentes etiam malorum: eoſdem, qui mala poſſunt, minùs poſſe manifeſtum eſt. huc accedit, quòd omnem potentiam inter expetenda

numerandam, omniaque expetenda referri ad bonum, velut ad quoddam naturae ſuae cacumen, oſtendimus. ſed patrandi ſceleris poſſibilitas referri ad bonum non poteſt. expetenda igitur non eſt. atqui omnis potentia expetenda eſt. liquet igitur malorum poſſibilitatem non eſſe potentiam. ex quibus omnibus bonorum quidem potentia, malorum verò minimè dubitabilis apparet infirmitas; veramque illam Platonis eſſe ſententiam liquet, ſolos, quod deſiderent, facere poſſe ſapientes: improbos verò exercere quidem quod libeat, quod verò deſiderent, explere non poſſe. faciunt enim quaelibet, dum per ea, quibus delectantur, id bonum, quod deſiderant, ſe adepturos putant; ſed minimè adipiſcuntur, quoniam ad beatitudinem probra non veniunt.

Quos vides ſedere celſos
Solii culmine reges,
Purpura claros nitente,
Septos triſtibus armis,
Ore torvo comminantes,
Rabie cordis anhelos;
Detrahat ſi quis ſuperbis
Vani tegmina cultus,
Jam videbit intus arctas
Dominos ferre catenas.

Hinc enim libido verſat
Avidis corda venenis,
Hinc flagellat ira mentem
Fluctus turbida tollens,
Moeror aut captos fatigat,
Aut ſpes lubrica torquet.
Ergo, cum caput tot unum
Cernas ferre tyrannos,
Non facit, quod optat, ipſe
Dominis preſſus iniquis.

Videſne igitur quanto in coeno probra volvantur, qua probitas luce reſplendeat? in quo perſpicuum eſt, numquam bonis praemia, numquam ſua ſceleribus deeſſe ſupplicia. rerum etenim quae geruntur, illud propter quod unaquaeque res geritur, ejuſdem rei praemium eſſe non injuria videri poteſt: uti currenti in ſtadio, propter quam curritur, jacet praemium corona. ſed beatitudinem eſſe idem ipſum bonum, propter quod omnia geruntur, oſtendimus. eſt igitur humanis actibus ipſum bonum, veluti praemium commune propoſitum. atque hoc a bonis non poteſt ſeparari. neque enim bonus ultrà jure vocabitur, qui careat bono; quare probos mores ſua praemia non relinquunt. quantum libet igitur ſaeviant mali, ſapienti tamen corona non decidet, non areſcet. neque enim probis

animis proprium decus, aliena decerpit improbitas. quòd ſi extrinſecus accepto laetaretur, poterat hoc vel alius quiſpiam, vel ipſe etiam, qui contuliſſet, auferre. ſed quoniam id ſua cuique probitas confert, tum ſuo praemio carebit, cùm probus eſſe deſierit. poſtremò cùm omne praemium iccirco appetatur, quoniam bonum eſſe creditur, quis boni compotem, praemii judicet expertem? at cujus praemii? omnium pulcerrimi, maximique. memento etenim corollarii illius, quod paullo antè praecipuum dedi, ac ſic collige. cùm ipſum bonum beatitudo ſit, bonos omnes eo ipſo quòd boni ſint, fieri beatos liquet. ſed qui beati ſunt, deos eſſe convenit. eſt igitur praemium bonorum, quod nullus deterat dies, nullius minuat poteſtas, nullius fuſcet improbitas, deos fieri. quae cùm ita ſint, de malorum quoque inſeparabili poena dubitare ſapiens nequeat. nam cùm bonum malumque, item poenae atque praemium adverſa fronte diſſideant, quae in boni praemio videmus accidere, eadem neceſſe eſt in mali poena contraria parte reſpondeant. ſicut igitur probis probitas ipſa fit praemium; ita improbis nequitia ſupplicium eſt. jam verò quiſquis afficitur poena, malo ſe affectum eſſe non dubitat. ſi igitur ſeſe ipſi aeſtimari velint, poſſuntne ſibi ſupplicii expertes videri, quos omnium malorum extrema nequi-

tia non afficit modò, verum etiam vehementer inficit? vide autem ex adverſa parte bonorum, quae improbos poena comitetur. omne namque, quod ſit, unum eſſe, ipſumque unum bonum eſſe paullo antè didiciſti; cui conſequens eſt, ut omne quod ſit, id etiam bonum eſſe videatur. hoc igitur modo quidquid a bono deficit, eſſe deſiſtit: quo fit, ut mali deſinant eſſe quod fuerant. ſed fuiſſe homines, adhuc ipſa humani corporis reliqua ſpecies oſtentat; quare verſi in malitiam, humanam quoque amiſere naturam. ſed cùm ultra homines quemque provehere ſola probitas poſſit, neceſſe eſt, ut quos ab humana conditione dejecit, infra homines meritum detrudat improbitas. evenit igitur, ut quem transformatum vitiis videas, hominem aeſtimare non poſſis. avaritiâ fervet alienarum opum violentus ereptor? lupi ſimilem dixeris. ferox, atque inquies linguam litigiis exercet? cani comparabis. inſidiator occultis ſurripuiſſe fraudibus gaudet? vulpeculis exaequetur. irae intemperans fremit? leonis animum geſtare credatur. pavidus, ac fugax non metuenda formidat? cervis ſimilis habeatur. ſegnis, ac ſtupidus torpet? aſinum vivit. levis atque inconſtans ſtudia permutat? nihil ab avibus differt. foedis immundiſque libidinibus immergitur? ſordidae ſuis voluptate detinetur. ita fit, ut qui, probitate de-

ſerta, homo eſſe deſierit, cùm in divinam conditionem tranſire non poſſit, vertatur in belluam.

Vela Neritii ducis,
Et vagas pelago rates
Eurus appulit inſulae,
Pulcra quâ reſidens dea
Solis edita ſemine,
Miſcet hoſpitibus novis
Tacta carmine pocula.
Quos ut in varios modos
Vertit herbipotens manus:
Hunc apri facies tegit;
Ille Marmaricus leo
Dente creſcit, et unguibus;
Hic lupis ſuper additus
Flere dum parat, ululat:
Ille, tigris ut Indica,
Tecta mitis obambulat.
Sed licet variis malis
Numen Arcadis alitis
Obſitum miſerans ducem
Peſte ſolverit hoſpitis:
Jam tamen mala remiges
Ore pocula traxerant:
Jam ſues Cerealia
Glande pabula verterant.
Et nihil manet integrum

Voce, corpore, perditis.
Sola mens ſtabilis, ſuper
Monſtra, quae patitur, gemit.
O levem nimiùm manum,
Nec potentia gramina,
Membra quae valeant licet,
Corda vertere non valent.
Intus eſt hominum vigor
Arce conditus abditâ.
Haec venena potentiùs
Detrahunt hominem ſibi
Dira, quae penitus meant,
Nec nocentia corpori
Mentis ulcere ſaeviunt.

Tum ego, fateor, inquam, nec injuriâ dici video vitioſos, tametſi humani corporis ſpeciem ſervent, in belluas tamen animorum qualitate mutari. ſed quorum atrox ſcelerataque mens bonorum pernicie ſaevit, id ipſum eis licere noluiſſem. nec licet, inquit, uti convenienti monſtrabitur loco; ſed tamen ſi idipſum quod eis licere creditur, auferatur, magna ex parte ſceleratorum hominum poena relevatur. etenim quod incredibile cuiquam fortè videatur, infeliciores eſſe neceſſe eſt malos, cùm cupita perfecerint, quàm ſi ea, quae cupiunt, implere non poſſint. nam ſi miſerum eſt voluiſſe prava,

potuiſſe miſerius eſt, ſine quo voluntatis miſerae langueret effectus. itaque cùm ſua ſingulis miſeria ſit, triplici infortunio neceſſe eſt urgeantur, quos videas ſcelus velle, poſſe, perficere. accedo, inquam: ſed uti hoc infortunio citò careant, patrandi ſceleris poſſibilitate deſerti, vehementer exopto. carebunt, inquit, ocyus, quàm vel tu forſitan velis, vel illi ſeſe exiſtiment eſſe carituros. neque enim eſt aliquid in tam brevibus vitae metis ita ſerum, quod exſpectare longum immortalis praeſertim animus putet: quorum magna ſpes, et excelſa facinorum machina repentino atque inſperato ſaepè fine deſtruitur; quod quidem illis miſeriae modum ſtatuit. nam ſi nequitia miſeros facit, miſerior ſit neceſſe eſt diuturnior nequam: quos infeliciſſimos eſſe judicarem, ſi non eorum malitiam ſaltem mors extrema finiret. etenim ſi de pravitatis infortunio vera concluſimus, infinitam liquet eſſe miſeriam, quam eſſe conſtat aeternam. tum ego, mira quidem, inquam, et conceſſu difficilis illatio; ſed his eam, quae prìùs conceſſa ſunt, nimium convenire cognoſco. rectè, inquit, exiſtimas: ſed qui concluſioni accedere durum putat, aequum eſt vel falſum aliquid praeceſſiſſe demonſtret, vel collationem propoſitionum non eſſe efficacem neceſſariae concluſionis oſtendat: alioquin conceſſis praecedentibus, nihil prorſus

eſt, quod de illatione cauſſetur. nam hoc quoque quod dicam, non minùs mirum videatur, ſed ex his, quae ſumta ſunt, aequè eſt neceſſarium. quidnam? inquam. feliciores, inquit, eſſe improbos ſupplicia luentes, quàm ſi eos nulla juſtitiae poena coërceat. neque id nunc molior, quod cuivis veniat in mentem, corrigi ultione pravos mores, et ad rectum ſupplicii terrore deduci, ceteris quoque exemplum eſſe culpanda fugiendi: ſed alio quodam modo infeliciores eſſe improbos arbitror impunitos, tametſi nulla ratio correctionis, nullus reſpectus habeatur exempli. et quis erit, inquam, praeter hos alius modus? et illa, bonos, inquit, eſſe felices, malos verò miſeros nonne conceſſimus? ita eſt, inquam. ſi igitur, inquit, miſeriae cujuſpiam bonum aliquid addatur, nonne felicior eſt eo, cujus pura ac ſolitaria ſine cujuſquam boni admiſſione miſeria eſt? ſic, inquam, videtur. quid ſi eidem miſero, qui cunctis careat bonis, praeter ea, quibus miſer eſt, malum aliud fuerit annexum, nonne multo infelicior eo cenſendus eſt, cujus infortunium boni participatione relevatur? quidni? inquam. habent igitur improbi, cùm puniuntur, boni quidem aliquid annexum, poenam ipſam ſcilicet, quae ratione juſtitiae bona eſt: iidemque cum ſupplicio carent, ineſt eis aliquid ulterius mali, ipſa impunitas, quàm ini-

quitatis meritò malum eſſe confeſſus es. negare non poſſum. multò igitur infeliciores improbi ſunt injuſta impunitate donati, quàm juſta ultione puniti. ſed puniri improbos, juſtum; impunitos verò elabi, iniquum eſſe manifeſtum eſt. quis id neget? ſed ne illud quidem, ait, quiſquam negabit, bonum eſſe omne, quod juſtum eſt: contraque quod injuſtum eſt, malum liquere eſſe. tum ego: iſta quidem conſequentia ſunt eis, quae paullo antè concluſa ſunt. ſed quaeſo, inquam, te, nullane animarum ſupplicia poſt defunctum morte corpus relinquis? et magna quidem, inquit: quorum alia poenali acerbitate, alia verò purgatoria clementia exerceri puto. ſed nunc de his diſſerere conſilium non eſt. id verò hactenus egimus, ut, quae indigniſſima tibi videbatur, malorum poteſtas, eam nullam eſſe cognoſceres: quoſque impunitos querebare, videres nunquam improbitatis ſuae carere ſuppliciis. licentiam quam citò finiri precabaris, nec longam eſſe diſceres: infelicioremque fore, ſi diuturnior; infeliciſſimam verò, ſi eſſet aeterna. poſt haec miſeriores eſſe improbos, injuſta impunitate dimiſſos, quàm juſta ultione punitos. cui ſententiae conſequens eſt, ut tum demum gravioribus ſuppliciis urgeantur, cùm impuniti eſſe creduntur. tum ego, cùm tuas, inquam, rationes conſidero, nihil dici verius puto. at ſi

ad hominum judicia revertar, quis ille eſt, cui haec non credenda modò, ſed ſaltem non audienda videantur? ita eſt, inquit illa. nequeunt enim oculos tenebris aſſuetos ad lucem perſpicuae veritatis attollere, ſimileſque avibus ſunt, quarum intuitum nox illuminat, dies caecat; dum enim non rerum ordinem, ſed ſuos intuentur affectus, vel licentiam, vel impunitatem ſcelerum putant eſſe felicem. vide autem quid aeterna lex ſanciat. melioribus animum conformaveris; nihil opus eſt judice praemium deferente; tu te ipſe excellentioribus addidiſti. ſtudium ad pejora deflexeris; extrane quaeſieris ultorem; tu te ipſe in deteriora detruſiſti: veluti ſi vicibus ſordidam humum, coelumque reſpicias, cunctis extra ceſſantibus, ipſa cernendi ratione nunc coeno, nunc ſideribus intereſſe videaris. at vulgus iſta non reſpicit. quid igitur? hisne accedamus, quos belluis ſimileis eſſe monſtravimus? quid, ſi quis amiſſo penitus viſu, ipſum etiam ſe habuiſſe oblivisceretur intuitum, nihilque ſibi ad humanam perfectionem deeſſe arbitraretur, num videntes eadem caecos putaremus? nam ne illud quidem acquieſcent, quod aequè validis rationum nititur firmamentis, infeliciores eos eſſe, qui faciunt, quàm qui patiuntur injuriam. vellem, inquam, has ipſas audire rationes. omnem, inquit, improbum num

ſupplicio dignum negas? minimè. infelices verò eſſe, qui ſint improbi, multipliciter liquet. ita eſt, inquam. qui igitur ſupplicio digni ſunt, miſeros eſſe non dubitas? convenit, inquam. ſi igitur cognitor, ait, reſideres, cui ſupplicium inferendum putares, eine qui feciſſet, an qui pertuliſſet injuriam? nec ambigo, inquam, quin perpeſſo ſatisfacerem dolore facientis. miſerior igitur tibi injuriae illator, quàm acceptor eſſe videretur. conſequitur, inquam. hac igitur aliiſque de cauſſis ea radice nitentibus, quod turpitudo ſuapte natura miſeros faciat, apparet, illatam cuilibet injuriam non accipientis, ſed inferentis eſſe miſeriam. atqui nunc, ait, contrà faciunt oratores; pro his enim, qui grave quid, acerbumque perpeſſi ſunt, miſerationem judicum excitare conantur, cùm magis admittentibus juſtior miſeratio debeatur: quos non ab iratis, ſed a propitiis potiùs, miſerantibuſque accuſatoribus ad judicium, veluti aegros ad medicum duci oportebat, ut culpae morbos ſupplicio reſecarent: quo pacto defenſorum opera, vel tota frigeret, vel ſi prodeſſe hominibus mallet, in accuſationis habitum verteretur. ipſi quoque improbi, ſi eis aliqua rimula virtutem relictam fas eſſet adſpicere, vitiorumque ſordes poenarum cruciatibus ſe depoſituros viderent, compenſatione adipiſcendae probitatis, nec hos

cruciatus esse dicerent, defensorumque operam repudiarent, ac se totos accusatoribus judicibusque permitterent; quo fit, ut apud sapientes nullus prorsus odio locus relinquatur. nam bonos quis nisi stultissimus oderit? malos verò odisse ratione caret. nam si, uti corporum languor, ita vitiositas quidam est quasi morbus animorum; cùm aegros corpore minimè dignos odio, sed potiùs miseratione judicemus, multò magis non insequendi, sed miserandi sunt, quorum mentes omni languore atrocior urget improbitas.

Quid tantos juvat excitare motus,
Et propria fatum sollicitare manu?
Si mortem petitis, propinquat ipsa
Sponte suâ, volucreis nec remoratur equos,
Quos serpens, leo, tigris, ursus, apri
Dente petunt, iidem se tamen ense petunt.
An distant quia, dissidentque mores,
Injustas acies, et fera bella movent,
Alternisque volunt perire telis?
Non est justa satis saevitiae ratio.
Vis aptam meritis vicem referre?
Dilige jurè bonos, et miseresce malis.

Heic ego, video, inquam, quae sit vel felicitas, vel miseria in ipsis proborum atque im-

proborum meritis conſtituta. ſed in hac ipſa fortuna populari, nonnihil boni, malive ineſſe perpendo. neque enim ſapientum quiſquam exſul, inops, ignominioſuſque eſſe malit potiùs, quam pollens opibus, honore reverendus, potentia validus, in ſua permanens urbe florere. ſic enim clariùs, teſtatiuſque ſapientiae tractatur officium, cùm in contingenteis populos regentium quodam modo beatitudo transfunditur: cùm praeſertim carcer, lex, ceteraque legalium tormenta poenarum pernicioſis potiùs civibus, propter quos etiam conſtituta ſunt, debeantur. cur haec igitur versâ vice mutentur, ſcelerumque ſupplicia bonos premant, praemia virtutum mali rapiant, vehementer admiror, quaeque tam injuſtae confuſionis ratio videatur, ex te ſcire deſidero. minus etenim mirarer, ſi miſceri omnia fortuitis caſibus crederem. nunc ſtuporem meum Deus rector exaggerat, qui cùm ſaepè bonis jucunda, malis aſpera, contraque bonis dura tribuat, malis optata concedat, niſi cauſſa deprehendatur, quid eſt quod a fortuitis caſibus differre videatur? nec mirum, inquit, ſi quid ordinis ignorata ratione, temerarium confuſumque credatur. ſed tu quamvis cauſſam tantae diſpoſitionis ignores, tamen quoniam bonus mundum rector temperat, rectè fieri cuncta ne dubites.

Si quis Arcturi ſidera neſcit
Propinqua ſummo cardine labi,
Cur legat tardus plauſtra Bootes,
Mergatque ſeras aequore flammas,
Cùm nimis celeres explicet ortus,
Legem ſtupebit aetheris alti.
Palleant plenae cornua lunae
Infecta metis noctis opacae,
Quaeque fulgenti texerat ore
Confuſa Phoebe, detegat aſtra.
Commovet genteis publicus error,
Laſſantque crebris pulſibus aëra.
Nemo miratur flamina cori
Litus frementi tundere fluctu,
Nec nivis duram frigore molem
Fervente Phoebi ſolvier aeſtu.
Heic enim cauſſas cernere promtum eſt;
Illic latentes pectora turbant
Cuncta, quae rara provehit aetas,
Stupetque ſubitis mobile vulgus.
Cedat inſcitiae nubilus error,
Ceſſent profectò mira videri.

Ita eſt, inquam. ſed cùm tui muneris ſit latentium rerum cauſſas evolvere, velataſque caligine explicare rationes: quaeſo uti hinc decernas, et quoniam hoc me miraculum maximè perturbat, ediſſeras. tum illa paulliſper arridens,

ad rem me, inquit, omnium quaeſitu maximam vocas, cui vix exhauſti quidquam ſatis ſit. talis namque materia eſt, ut unâ dubitatione ſuccisâ, innumerabiles aliae, velut hydrae capita, ſuccreſcant: nec ullus fuerit modus, niſi quis eas vivaciſſimo mentis igne coërceat. in hac enim de providentiae ſimplicitate, de fati ſerie, de repentinis caſibus, de cognitione, ac praedeſtinatione divina, de arbitrii libertate quaeri ſolet: quae quanti oneris ſint, ipſe perpendis. ſed quoniam haec quoque te noſſe, quaedam medicinae tuae portio eſt, quamquam anguſto limite temporis ſepti, tamen aliquid delibare conabimur. quòd ſi te muſici carminis oblectamenta delectant, hanc oportet paulliſper differas voluptatem, dum nexas ſibi ordine contexo rationes. ut libet, inquam. tum velut ab alio orſa principio, ita diſſeruit. omnium generatio rerum, cunctuſque mutabilium naturarum progreſſus, et quidquid aliquo movetur modo, cauſſas, ordinem, formas ex divinae mentis ſtabilitate ſortitur. haec in ſuae ſimplicitatis arce compoſita, multiplicem rebus gerendis modum ſtatuit; qui modus cùm in ipſa divinae intelligentiae puritate conſpicitur, providentia nominatur: cùm verò ad ea quae movet, atque diſponit, refertur, fatum a veteribus appellatum eſt. quae diverſa eſſe facilè liquebit, ſi quis utriuſque vim mente

conſpexerit. nam providentia eſt illa ipſa divina ratio in ſummo omnium principe conſtituta, quae cuncta diſponit: fatum verò inhaerens rebus mobilibus diſpoſitio, per quam providentia ſuis quaeque nectit ordinibus. providentia namque cuncta pariter, quamvis diverſa, quamvis infinita, complectitur: fatum verò ſingula digerit in motum, locis, formis, ac temporibus diſtributa: ut haec temporalis ordinis explicatio, in divinae mentis adunata proſpectu, providentia ſit: eadem verò adunatio digeſta, atque explicata temporibus, fatum vocetur. quae licet diverſa ſint, alterum tamen pendet ex altero. ordo namque fatalis ex providentiae ſimplicitate procedit. ſicut enim artifex faciendae rei formam mente percipiens, movet operis effectum, et quod ſimpliciter, praeſentarieque proſpexerat, per temporaleis ordines, ducit: ita Deus providentia quidem ſingulariter, ſtabiliterque facienda diſponit: fato verò haec ipſa, quae diſpoſuit, multipliciter, ac temporaliter adminiſtrat. ſive igitur, famulantibus quibuſdam providentiae divinis ſpiritibus, fatum exercetur, ſeu animâ, ſeu totâ inſerviente naturâ, ſeu coeleſtibus ſiderum motibus, ſeu angelicâ virtute, ſeu daemonum variâ ſolertiâ, ſeu aliquibus horum, ſeu omnibus fatalis ſeries texitur; illud certè manifeſtum eſt, immobilem, ſimplicemque ge-

rendarum formam rerum esse providentiam: fatum verò eorum, quae divina simplicitas gerenda disposuit, mobilem nexum, atque ordinem temporalem. quo fit, ut omnia quae fato subsunt, providentiae quoque subjecta sint; cui ipsum etiam subjacet fatum; quaedam verò, quae sub providentia locata sunt, fati seriem superent. ea verò sunt, quae primae propinqua divinitati stabiliter fixa, fatalis ordinem mobilitatis excedunt. nam ut urbium circum eundem cardinem sese vertentium, qui est intimus, ad simplicitatem medietatis accedit, ceterorumque extra locatorum veluti cardo quidam, circa quem versentur, existit: extimus verò majore ambitu rotatus, quanto a puncti media individuitate discedit, tanto amplioribus spatiis explicatur: si quid verò illi se medio connectet et societ, in simplicitatem cogitur, diffundique, ac diffluere cessat. simili ratione quod longius a prima mente discedit, majoribus fati nexibus implicatur, ac tantò aliquid fato liberum est, quantò illum rerum cardinem viciniùs petit. quòd si supernae mentis haeserit firmitati, motu carens, fati quoque supergreditur necessitatem. igitur uti est ad intellectum ratiocinatio; ad id quod est, id quod gignitur; ad aeternitatem tempus, ad puncti medium circulus: ita est fati series mobilis ad providentiae stabilem simplicitatem. ea series

coelum ac ſidera movet, elementa in ſe invicem temperat,et alternâ commutatione transformat. eadem naſcentia, occidentiaque omnia per ſimileis foetuum, ſeminumque renovat progreſſus. haec actus etiam, fortunaſque hominum indiſſolubili cauſſarum connexione conſtringit: quae cùm ab immobilis providentiae proficiſcantur exordiis, ipſas quoque immutabileis eſſe neceſſe eſt. ita enim res optimè reguntur, ſi manens in divina mente ſimplicitas, indeclinabilem cauſſarum ordinem promat; hic verò ordo res mutabileis, et alioqui temerè fluituras propriâ incommutabilitate coërceat. quo fit, ut tametſi vobis hunc ordinem minimè conſiderare valentibus, confuſa omnia perturbataque videantur, nihilominùs tamen ſuus modus ad bonum dirigens cuncta diſponat. nihil eſt enim quod mali cauſsâ ne ab ipſis quidem improbis fiat: quos, ut uberrimè demonſtratum eſt, bonum quaerentes pravus error avertit, nedum ordo de ſummi boni cardine proficiſcens, a ſuo quemquam deflectat exordio. quae verò, inquies, poteſt ulla iniquior eſſe confuſio, quàm ut bonis tum adverſa, tum proſpera, malis etiam tum optata, tum odioſa contingant? num igitur ea mentis integritate homines degunt, ut quos probos improboſve cenſuerint,eos quoque,uti exiſtimant, eſſe neceſſe ſit? atqui in hoc hominum judicia

depugnant, et quos alii praemio, alii ſupplicio dignos arbitrantur. ſed concedamus, ut aliquis poſſit bonos, maloſve diſcernere. num igitur poterit intueri illam intimam temperiem, veluti in corporibus dici ſolet, animorum? non enim diſſimile eſt miraculum neſcienti, cur ſanis corporibus, his quidem dulcia, illis verò amara conveniant; cur aegri etiam quidam lenibus, quidam vero acribus adjuvantur. at hoc medicus, qui ſanitatis ipſius, atque aegritudinis modum temperamentumque dignoſcit, minimè miratur. quid verò aliud animorum ſalus videtur eſſe, quàm probitas? quid aegritudo, quàm vitia? quis autem alius vel ſervator bonorum, vel malorum depulſor, quàm rector ac medicator mentium Deus? qui, cùm ex alta providentiae ſpecula reſpicit, quid unicuique conveniat, agnoſcit, et, quod convenire novit, accommodat. hinc jam fit illud fatalis ordinis inſigne miraculum, cùm ab ſciente geritur, quod ſtupeant ignorantes. nam ut pauca, quae ratio valet humana, de divina profunditate perſtringam, de hoc, quem tu juſtiſſimum et aequi ſervantiſſimum putas, omnia ſcienti providentiae diverſum videtur. et victricem quidem cauſſam diis, victam verò Catoni placuiſſe familiaris noſter Lucanus admonuit. hîc igitur quidquid citra ſpem videas geri, rebus quidem rectus ordo eſt:

opinioni verò tuae perverſa confuſio. ſed ſit aliquis ita bene moratus, ut de eo divinum judicium pariter, humanumque conſentiat: ſed eſt animi viribus infirmus: cui ſi quid eveniat adverſi, deſinet colere forſitan innocentiam, per quam non potuit retinere fortunam. parcit itaque ſapiens diſpenſatio ei, quem deteriorem facere poſſit adverſitas, ne cui non convenit laborare, patiatur. eſt alius cunctis virtutibus abſolutus, ſanctuſque ac Deo proximus: hunc contingi quibuſlibet adverſis nefas providentia judicat, adeò, ut ne corporeis quidem morbis agitari ſinat. nam ut quidam me quoque excellentior ait, Ἀνδρὸς ἱεροῦ σῶμα δυνάμεις οἰκοδομοῦσι. fit autem ſaepe, uti bonis ſumma rerum gerenda deferatur, ut exuberans retundatur improbitas. aliis miſta quaedam, pro animorum qualitate, diſtribuit: quoſdam remordet, ne longa felicitate luxurient: alios duris agitari ſinit, ut virtutes animi, patientiae uſu atque exercitatione, confirment. alii plus aequo metuunt, quod ferre poſſunt: alii plus aequo deſpiciunt, quod ferre non poſſunt; hos, in experimentum ſui, triſtibus ducit. nonnulli venerandum ſaeculi nomen, glorioſae pretio mortis, emerunt. quidam ſuppliciis inexpugnabiles, exemplum ceteris praetulerunt, invictam malis eſſe virtutem; quae quàm rectè atque diſpoſitè, et ex eorum bono,

quibus accidere videntur, fiant, nulla dubitatio eſt. nam illud quoque, quod improbis nunc triſtia, nunc optata proveniunt, ex eiſdem ducitur cauſſis. ac de triſtibus quidem nemo miratur, quòd eos malè meritos omnes exiſtimant; quorum quidem ſupplicia,tum ceteros ab ſceleribus deterrent, tum ipſos, quibus invehuntur, emendant: laeta vero magnum bonis argumentum loquuntur, quid de hujuſmodi felicitate debeant judicare,quam famulari ſaepè improbis cernant. in qua re illud etiam diſpenſari credo,quòd eſt forſitan alicujus tam praeceps atque importuna natura,ut eum in ſcelera potiùs exacerbare poſſit rei familiaris inopia: hujus morbo providentia collatae pecuniae remedio medetur. hic foedatam probris conſcientiam ſpectans,et ſe cum fortuna ſua comparans,forſitan pertimeſcit,ne cujus ei jucundus uſus eſt,ſit triſtis amiſſio; mutabit igitur mores, ac, dum fortunam metuit amittere, nequitiam derelinquit. alios in cladem meritam praecipitavit indignè acta felicitas. quibuſdam permiſſum puniendi jus, ut exercitii bonis, et malis eſſet cauſſa ſupplicii. nam ut probis atque improbis nullum foedus eſt, ita ipſi inter ſe improbi nequeunt convenire. quidni ? cùm a ſemet ipſis diſcerpentibus conſcientiam vitiis quique diſſentiant, faciantque ſaepè, quae cùm geſſerint, non fuiſſe gerenda decernant ? ex quo

ſaepè ſumma illa providentia protulit inſigne miraculum, ut malos mali bonos facerent. nam dum iniqua ſibi a peſſimis quidam perpeti videntur, noxiorum odio flagrantes ad virtutis frugem rediere, dum ſe eis diſſimileis ſtudent eſſe, quos oderant. ſola eſt enim divina vis, cui mala quoque bona ſint, cùm eis competenter utendo, alicujus boni elicit effectum. ordo enim quidam cuncta complectitur, ut quod ab aſſignata ordinis ratione diſceſſerit, hoc licet in alium, tamen in ordinem relabatur, ne quid in regno providentiae liceat temeritati. ἀργαλέον δ' ἐμὲ ταῦτα θεὸν ὡς πάντ' ἀγορεύειν. neque enim fas eſt homini cunctas divini operis machinas vel ingenio comprehendere, vel explicare ſermone. hoc tantùm perſpexiſſe ſufficiat, quod naturarum omnium proditor Deus, idem ad bonum dirigens cuncta diſponit: dumque ea quae protulit, in ſui ſimilitudinem retinere feſtinat, malum omne de reipublicae ſuae terminis per fatalis ſeriem neceſſitatis eliminat. quo fit, ut quae in terris abundare creduntur, ſi diſponentem providentiam ſpectes, nihil uſquam eſſe perpendas. ſed video jamdudum te et pondere quaeſtionis oneratum, et rationis prolixitate fatigatum, aliquam carminis exſpectare dulcedinem. accipe igitur hauſtum, quo refectus, firmior in ulteriora contendas.

Si vis celſi jura tonantis
Pura ſollers cernere mente,
Adſpice ſummi culmina coeli.
Illic juſto foedere rerum
Veterem ſervant ſidera pacem.
Non ſol rutilo concitus igne
Gelidum Phoebes impedit axem.
Nec quae ſummo vertice mundi
Flectit rapidos Urſa meatus,
Numquam occiduo lata profundo,
Cetera cernens ſidera mergi,
Cupit oceano tingere flammas.
Semper vicibus temporis aequis
Veſper feras nuntiat umbras,
Revehitque diem Lucifer almum.
Sic aeternos reficit curſus
Alternus amor: ſic aſtrigeris
Bellum diſcors exſulat oris.
Haec concordia temperat aequis
Elementa modis, ut pugnantia
Vicibus cedant humida ſiccis,
Jungantque fidem frigora flammis,
Pendulus ignis ſurgat in altum,
Terraeque graves pondere ſidant.
Hiſdem cauſſis vere tepenti
Spirat florifer annus odores,
Aeſtas Cererem fervida ſiccat,
Remeat pomis gravis autumnus,

Hiemem defluus irrigat imber.
Haec temperies alit, ac profert
Quidquid vitam ſpirat in orbe:
Eadem rapiens condit, et aufert,
Obitu mergens orta ſupremo.
Sedet interea conditor altus,
Rerumque regens flectit habenas,
Rex et dominus, fons et origo,
Lex et ſapiens arbiter aequi,
Et quae motu concitat ire,
Siſtit retrahens, ac vaga firmat.
Nam niſi rectos revocans itus,
Flexos iterum cogat in orbeis,
Quae nunc ſtabilis continet ordo,
Diſſepta ſuo fonte fatiſcant.
Hic eſt cunctis communis amor,
Repetuntque boni fine teneri.
Quia non aliter durare queunt,
Niſi converſo rurſus amore
Refluant cauſſae, quae dedit eſſe.

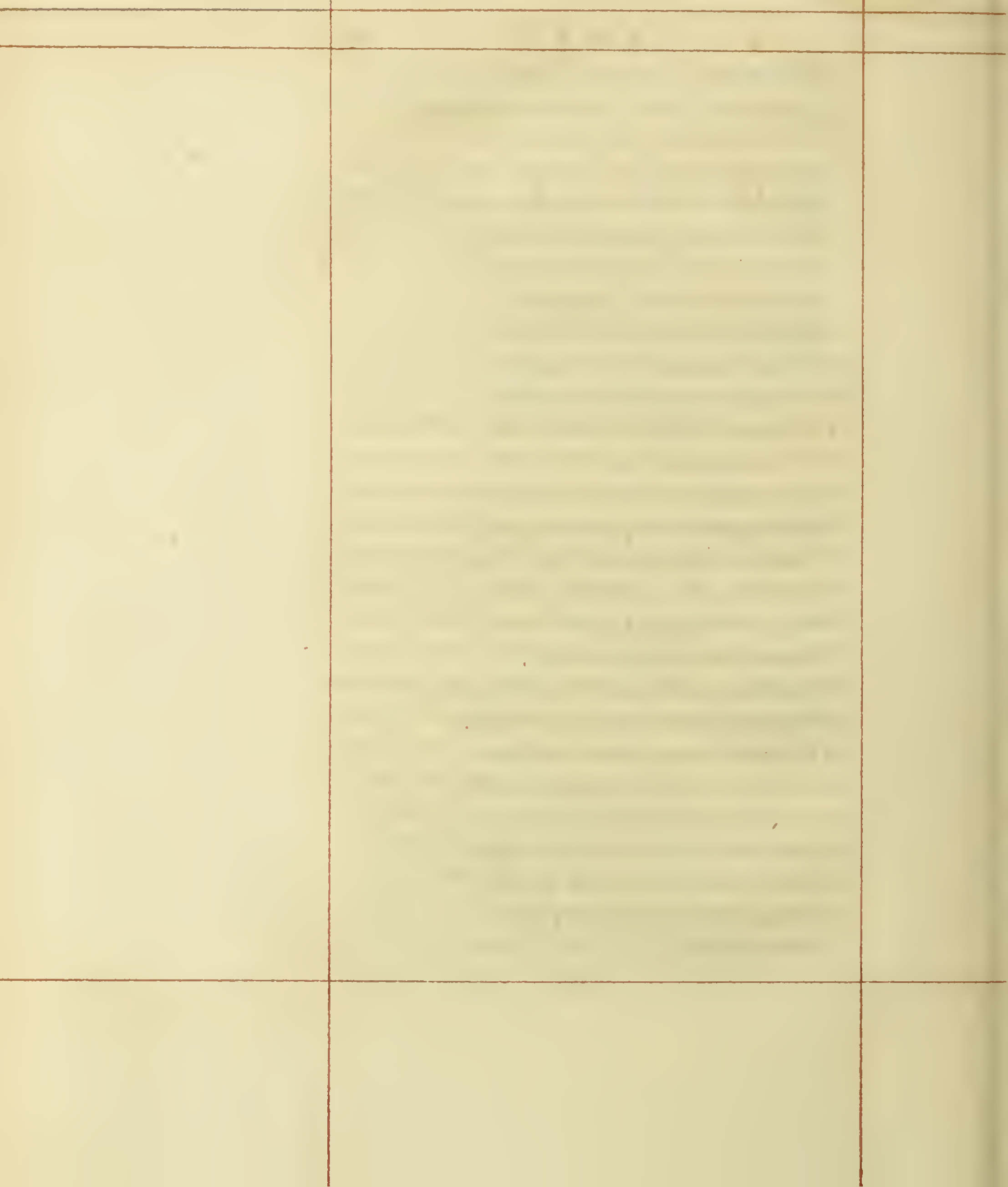
Jamne igitur vides, quid haec omnia, quae diximus, conſequatur? quidnam? inquam. omnem, inquit, bonam prorſus eſſe fortunam. et quî, inquam, fieri poteſt? attende, inquit, cùm omnis fortuna vel jucunda, vel aſpera, tum remunerandi exercendive bonos, tum puniendi corrigendive improbos cauſsâ deferatur; omnis

bona eſt, quam vel juſtam conſtat eſſe, vel utilem. nimis quidem, inquam, vera ratio; et, ſi quam paullo antè docuiſti providentiam fatumve conſiderem, firmis viribus nixa ſententia. ſed eam, ſi placet, inter eas quas inopinabileis paullo antè poſuiſti, numeremus. qui? inquit. quia id hominum ſermo communis uſurpat, et quidem crebrò, quorundam malam eſſe fortunam. viſne igitur, inquit, paulliſper vulgi ſermonibus accedamus, ne nimium velut ab humanitatis uſu receſſiſſe videamur? ut placet, inquam. nonne igitur bonum cenſes eſſe, quod prodeſt? ita eſt, inquam. quae verò aut exercet, aut corrigit, prodeſt. fateor, inquam. bona igitur. quidni? ſed haec eorum eſt, qui vel in virtute poſiti, contra aſpera bellum gerunt, vel a vitiis declinantes, virtutis iter arripiunt. negare, inquam, nequeo. quid verò jucunda, quae in praemium tribuitur bonis, num vulgus malam eſſe decernit? nequaquam: verùm uti eſt, ita quoque eſſe optimam cenſet. quid reliqua, quae, cùm ſit aſpera, juſto ſupplicio malos coërcet, num bonam populus putat? immo omnium, inquam, quae excogitari poſſunt, judicat eſſe miſerrimam. vide igitur ne opinionem populi ſequentes quiddam valde inopinabile confecerimus? quid? inquam. ex his enim, ait, quae conceſſa ſunt, evenit eorum quidem, qui vel ſunt in poſſeſſione, vel in provectu, vel in adeptione virtutis, omnem, quaecumque

ſit, bonam; in improbitate verò manentibus, omnem peſſimam eſſe fortunam. hoc, inquam, verum eſt, tametſi nemo audeat confiteri. quare, inquit, ita vir ſapiens moleſtè ferre non debet, quoties in fortunae certamen adducitur: ut virum fortem non decet indignari, quoties increpuit bellicus tumultus. utrique enim, huic quidem gloriae propagandae, illi verò confirmandae ſapientiae difficultas ipſa, materia eſt. ex quo etiam virtus vocatur, quod ſuis viribus nitens non ſuperetur adverſis. neque enim vos in provectu poſiti virtutis, diffluere deliciis, et emarceſcere voluptate veniſtis, proelium cum omni fortuna nimis acre conſeritis, ne vos aut triſtis opprimat, aut jucunda corrumpat; firmis medium viribus occupate. quidquid autem infra ſubſiſtit, aut ultra progreditur, habet contemtum felicitatis, non habet praemium laboris. in veſtra enim ſitum manu, qualem vobis fortunam formare malitis. omnis enim, quae videtur aſpera, niſi aut exercet, aut corrigit, punit.

Bella bis quinis operatus annis
Ultor Atreides, Phrygiae ruinis
Fratris amiſſos thalamos piavit.
Ille dum Graiae dare vela claſſi
Optat, et ventos redimit cruore,
Exuit patrem, miſerumque triſtis
Foederat gnatae jugulum ſacerdos.

Flevit amiſſos Ithacus ſodaleis,
Quos ferus, vaſto recubans in antro,
Merſit immani Polyphemus alvo.
Sed tamen, caeco furibundus ore,
Gaudium moeſtis lacrymis rependit.
Herculem duri celebrant labores;
Ille Centauros domuit ſuperbos,
Abſtulit ſaevo ſpolium leoni,
Fixit et certis volucres ſagittis:
Poma cernenti rapuit draconi,
Aureo laevam gravior metallo:
Cerberum traxit triplici catena.
Victor immitem poſuiſſe fertur
Pabulum ſaevis dominum quadrigis.
Hydra combuſto periit veneno,
Fronte turpatus Achelous amnis,
Ora demerſit pudibunda ripis.
Stravit Antaeum Lybicis arenis,
Cacus Evandri ſatiavit iras,
Quoſque preſſurus foret altus orbis
Setiger ſpumis humeros notavit.
Ultimus coelum labor irreflexo
Suſtulit collo, pretiumque rurſus
Ultimi coelum meruit laboris.
Ite nunc fortes, ubi celſa magni
Ducit exempli via: cur inertes
Terga nudatis? ſuperata tellus
Sidera donat.

ANICII MANLII SEVERINI
BOETII
CONSOLATIONIS PHILOSOPHIAE
LIBER V.

DIxerat, orationiſque curſum ad alia quaedam tractanda atque expedienda vertebat. tum ego, recta quidem, inquam, exhortatio, tuâque prorſus auctoritate digniſſima. ſed quod tu dudum de providentia quaeſtionem pluribus implicitam eſſe dixiſti, re experior. quaero enim an eſſe aliquid omnino, et quidnam eſſe caſum arbitrere. tum illa, feſtino, inquit, debitum promiſſionis abſolvere, viamque tibi, qua patriam revehari, aperire. haec autem etſi perutilia cognitu, tamen a propoſiti noſtri tramite paullisper averſa ſunt: verendumque eſt, ne deviis fatigatus, ad emetiendum rectum iter ſufficere non poſſis. ne id, inquam, prorſus vereare. nam quietis mihi loco fuerit ea, quibus maximè delector, agnoſcere; ſimul cùm omne diſputationis tuae latus indubitata fide conſtiterit, nihil de ſe-

quentibus ambigatur. tum illa, morem, inquit, geram tibi; ſimulque ſic exorſa eſt. ſi quidem, inquit, aliquis eventum temerario motu, nullâque cauſſarum connexione productum, caſum eſſe definiat, nihil omnino caſum eſſe confirmo, et praeter ſubjectae rei ſignificationem inanem prorſus vocem eſſe decerno. quis enim, coërcente in ordinem cuncta Deo, locus eſſe ullus temeritati reliquus poteſt? nam nihil ex nihilo exſiſtere, vera ſententia eſt; cui nemo umquam veterum refragatus eſt: quamquam id illi non de operante principio, ſed de materiali ſubjecto, hoc eſt, de natura omnium rationum, quaſi quoddam jecerint fundamentum. at ſi nullis ex cauſis aliquid oriatur, id de nihilo ortum eſſe videbitur. quòd ſi hoc fieri nequit, nec caſum quidem hujuſmodi eſſe poſſibile eſt, qualem paulo antè definivimus. quid igitur, inquam, nihilne eſt, quod vel caſus, vel fortuitum jure appellari queat? an eſt aliquid, tametſi vulgus lateat, cui vocabula iſta conveniant? Ariſtoteles meus id, inquit, in phyſicis, et brevi, et veri propinqua ratione definivit. quonam, inquam, modo? quoties, ait, aliquid cujuſpiam rei gratia geritur, aliudque quibuſdam de cauſſis, quàm, quod intendebatur, obtingit, caſus vocatur: ut ſi quis colendi agri cauſa fodiens humum, defoſſi auri pondus inveniat. hoc igitur fortuitò

quidem creditur accidiſſe: verùm non de nihilo eſt; nam proprias cauſas habet: quarum improviſus, inopinatuſque concurſus caſum videtur operatus. nam niſi cultor agri humum foderet, niſi eo loci pecuniam ſuam depoſitor obruiſſet, aurum non eſſet inventum. hae ſunt igitur fortuiti cauſſae compendii, quod ex obviis ſibi et confluentibus cauſſis, non ex gerentis intentione provenit. neque enim, vel qui aurum obruit, vel qui agrum exercuit, ut ea pecunia reperiretur, intendit: ſed uti dixi, quo ille obruit, hunc fodiſſe convenit, atque concurrit. licet igitur definire caſum eſſe inopinatum, ex confluentibus cauſis, in his, quae ob aliquid geruntur, eventum. concurrere verò atque confluere cauſas facit ordo ille inevitabili connexione procedens, qui de providentiae fonte deſcendens, cuncta ſuis locis, temporibuſque diſponit.

[tum
Rupis Achaemeniae ſcopulis, ubi verſa ſequen-
Pectoribus figit ſpicula pugna fugax,
Tigris et Euphrates uno ſe fonte reſolvunt,
Et mox abjunctis diſſociantur aquis. [num,
Si coëant, curſumque iterum revocentur in u-
Confluat alterni quod trahit unda vadi:
Conveniant puppes, et vulſi flumine trunci,
Miſtaque fortuitos implicet unda modos:

Quos tamen ipſa vagos terrae declivia caſus,
  Gurgitis et lapſi defluus ordo regit.
Sic, quae permiſſis fluitare videtur habenis,
  Fors, patitur frenos, ipſaque lege meat.

Animadverto, inquam, idque uti tu dicis, ita eſſe conſentio. ſed in hac cohaerentium ſibi ſerie cauſârum, eſtne ulla noſtri arbitrii libertas, an ipſos quoque humanorum motus animorum fatalis catena conſtringit? eſt, inquit. neque enim fuerit ulla rationalis natura, quin eidem libertas adſit arbitrii. nam quod ratione uti naturaliter poteſt, id habet judicium, quo quodque diſcernat; per ſe igitur fugienda, optandave dignoſcit. quod verò quis optandum eſſe judicat, petit: refugit verò, quod exiſtimat eſſe fugiendum. quare quibus ineſt ratio, ipſis etiam ineſt volendi, nolendique libertas. ſed hanc non in omnibus aequam eſſe conſtituo. nam ſupernis, diviniſque ſubſtantiis et perſpicax judicium, et incorrupta voluntas, et efficax optatorum praeſto eſt poteſtas. humanas verò animas liberiores quidem eſſe neceſſe eſt, cum ſe in mentis divinae ſpeculatione conſervant: minùs verò, cùm dilabuntur ad corpora, minuſque etiam, cùm terrenis artubus colligantur. extrema verò eſt ſervitus, cum vitiis deditae, rationis propriae poſſeſſione ceciderunt. nam ubi oculos a ſummae lu-

ce veritatis,ad inferiora,et tenebroſa dejecerint, mox inſcitiae nube caligant, pernicioſis turbantur affectibus, quibus accedendo conſentiendoque, quam invexere ſibi, adjuvant ſervitutem, et ſunt quodam modo propriâ libertate captivae. quae tamen ille, ab aeterno cuncta proſpiciens, providentiae cernit intuitus, et ſuis quaeque meritis praedeſtinata diſponit, πάντ᾽ ἐφορᾷ καὶ πάντ᾽ ἐπακούει.

Puro clarum lumine Phoebum
Melliflui canit oris Homerus:
Qui tamen intima viſcera terrae
Non valet, aut pelagi, radiorum
Infirma perrumpere luce.
Haud ſic magni conditor orbis:
Huic ex alto cuncta tuenti
Nulla terrae mole reſiſtunt;
Non nox atris nubibus obſtat,
Quae ſint, quae fuerint, veniantque
Uno mentis cernit in ictu.
Quem, quia reſpicit omnia ſolus,
Verum poſſis dicere ſolem.

Tum ego, en, inquam, difficiliori rurſus ambiguitate confundor. quaenam, inquit, iſta eſt? jam enim, quibus perturbare, conjecto. nimium, inquam, adverſari ac repugnare videtur,

praenoſcere univerſa Deum, et eſſe ullum libertatis arbitrium. nam ſi cuncta proſpicit Deus, neque falli ullo modo poteſt, evenire neceſſe eſt, quod providentia futurum eſſe praeviderit. quare ſi ab aeterno non facta hominum modo, ſed etiam conſilia, voluntateſque praenoſcit, nulla erit arbitrii libertas: neque enim vel factum aliud ullum, vel quaelibet exſiſtere poterit voluntas, niſi quam neſcia falli providentia divina praeſenſerit. nam ſi res aliorſum, quàm proviſae ſunt, detorqueri valent, non jam erit futuri firma praeſcientia: ſed opinio potius incerta: quod de Deo credere nefas judico. neque enim illam probo rationem, qua ſe quidam credunt hunc quaeſtionis nodum poſſe diſſolvere. aiunt enim, non eſſe ideo quid eventurum, quoniam id providentia futurum eſſe proſpexerit: ſed e contrario potius, quoniam quid futurum eſt, id divinam providentiam latere non poſſe, eoque modo neceſſarium hoc in contrariam relabi partem. neque enim neceſſe eſſe contingere, quae providentur: ſed neceſſe eſſe, quae futura ſint, provideri. quaſi vero, quae cujuſque rei cauſa ſit, praeſcientiane, futurorum neceſſitatis; an futurorum neceſſitas, providentiae, laboretur. at nos illud demonſtrare nitamur, quoquo modo ſeſe habeat ordo cauſarum, neceſſarium eſſe eventum praeſcitarum rerum, etiam ſi praeſci-

entia futuris rebus eveniendi neceſſitatem non videatur inferre. etenim ſi quiſpiam ſedeat, opinionem quae eum ſedere conjectat, veram eſſe neceſſe eſt: atque e converſo rurſus, ſi de quopiam vera ſit opinio, quoniam ſedet, eum ſedere neceſſe eſt. in utroque igitur neceſſitas ineſt: in hoc quidem ſedendi, at verò in altero veritatis. ſed non iccirco quiſque ſedet, quoniam vera eſt opinio; ſed haec potius vera eſt, quoniam quempiam ſedere praeceſſit. ita cùm cauſa veritatis ex altera parte procedat, ineſt tamen communis in utraque neceſſitas. ſimilia de providentia, futuriſque rebus ratiocinari oportet. nam etiam ſi idcirco, quoniam futura ſunt, providentur; non vero ideo, quoniam providentur, eveniunt: nihilominus tamen a Deo vel ventura provideri, vel proviſa evenire neceſſe eſt: quod ad perimendam arbitrii libertatem ſolùm ſatis eſt. jam verò quàm praepoſterum eſt, ut aeternae praeſcientiae temporalium rerum eventus cauſa eſſe dicatur? quid eſt autem aliud arbitrari, ideo Deum futura, quoniam ſunt eventura, providere, quam putare quae olim acciderunt, cauſam ſummae illius eſſe providentiae? ad haec, ſicuti, cùm quid eſſe ſcio, idipſum eſſe neceſſe eſt: ita cum quid futurum novi, id ipſum futurum eſſe neceſſe eſt. ſic fit igitur, ut eventus praeſcitae rei nequeat evitari. poſtremò ſi quid

aliquis aliorſum, atque ſeſe res habet, exiſtimet, id non modo ſcientia non eſt, ſed eſt opinio fallax, ab ſcientiae veritate longè diverſa. quare ſi quid ita futurum eſt, ut ejus certus ac neceſſarius non ſit eventus, id eventurum eſſe praeſciri quî poterit? ſicut enim ſcientia ipſa impermiſta eſt falſitati: ita id quod ab ea concipitur, eſſe aliter, atque concipitur, nequit. ea namque cauſa eſt, cur mendacio ſcientia careat, quòd ſe ita rem quamque habere neceſſe eſt, uti eam ſeſe habere ſcientia comprehendit. quid igitur? quonam modo Deus haec incerta futura praenoſcit? nam ſi inevitabiliter eventura cenſet, quae etiam non evenire poſſibile eſt, fallitur: quod ſentire non modo nefas eſt, ſed etiam voce proferre. at ſi, uti ſunt, ita ea futura eſſe decernit, ut aeque vel fieri ea, vel non fieri poſſe cognoſcat, quae eſt haec praeſcientia, quae nihil certum, nihil ſtabile comprehendit? aut quid hoc refert vaticinio illo ridiculo Tireſiae? ‘ quidquid di‘ cam, aut erit, aut non.’ quid etiam divina providentia humanâ opinione praeſtiterit, ſi, uti homines, incerta judicat, quorum eſt incertus eventus? quod ſi apud illum rerum omnium certiſſimum fontem nihil incerti eſſe poteſt, certus eorum eſt eventus, quae futura firmiter ille praeſcierit. quare nulla eſt humanis conſiliis, actionibuſque libertas: quas divina mens ſine fal-

ſitatis errore cuncta proſpiciens, ad unum alligat et conſtringit eventum. quo ſemel recepto, quantus occaſus humanarum rerum conſequatur, liquet. fruſtra enim bonis, maliſque praemia, poenaeve proponuntur, quae nullus meruit liber ac voluntarius motus animorum; idque omnium videbitur iniquiſſimum, quod nunc aequiſſimum judicatur, vel puniri improbos, vel remunerari probos: quos ad alterutrum non propria mittit voluntas, ſed futuri cogit certa neceſſitas. nec vitia igitur, nec virtutes quidquam fuerint, ſed omnium meritorum potius miſta atque indiſcreta confuſio. quoque nihil ſceleratius excogitari poteſt, cùm ex providentia rerum, omnis ordo ducatur, nihilque conſiliis liceat humanis, fit, ut vitia quoque noſtra ad bonorum omnium referantur auctorem. igitur nec ſperandi aliquid nec deprecandi ulla ratio eſt. quid enim vel ſperet quiſquam, vel etiam deprecetur, quando optanda omnia ſeries indeflexa connectit? auferetur igitur unicum illud inter homines Deumque commercium, ſperandi ſcilicet ac deprecandi. ſiquidem juſtae humilitatis pretio inaeſtimabilem vicem divinae gratiae promeremur: qui ſolus modus eſt, quo cum Deo colloqui homines poſſe videantur, illique inacceſſae luci prius quoque quàm impetrent, ipſa ſupplicandi ratione conjungi: quae ſi recepta

futurorum neceſſitate, nihil virium habere credantur, quid erit, quo ſummo illi rerum principi connecti atque adhaerere poſſimus? quare neceſſe erit humanum genus, uti paullo antè cantabas, diſſeptum atque disjunctum ſuo fonte fatiſcere.

Quaenam diſcors foedera rerum
Cauſa reſolvit? quis tanta Deus
Veris ſtatuit bella duobus,
Ut, quae carptim ſingula conſtant,
Eadem nolint miſta jugari?
An nulla eſt diſcordia veris,
Semperque ſibi certa cohaerent?
Sed mens, caecis obruta membris,
Nequit oppreſſi luminis igne
Rerum tenueis noſcere nexus.
Sed cur tanto flagrat amore
Veri tectas reperire notas?
Scitne, quod appetit anxia noſſe?
Sed quis nota ſcire laborat?
At ſi neſcit, quid caeca petit?
Quis enim quidquam neſcius optet?
Aut quis valeat neſcita ſequi?
Quove inveniat, quiſve repertam
Queat ignarus noſcere formam?
An cùm mentem cerneret altam,
Pariter ſummam et ſingula norat?

Nunc membrorum condita nube,
Non in totum eſt oblita ſui,
Summamque tenet ſingula perdens.
Igitur quiſquis vera requirit,
Neutro eſt habitu; nam neque novit,
Nec penitus tamen omnia neſcit:
Sed, quam retinens meminit, ſummam
Conſulit, altè viſa retractans,
Ut ſervatis queat oblitas
Addere parteis.

Tum illa, vetus, inquit, haec eſt de providentia querela, Marcoque Tullio, cum divinationem diſtribuit, vehementer agitata, tibique ipſi res diu prorſus multumque quaeſita; ſed haud quaquam ab ullo veſtrûm hactenus ſatis diligenter ac firmiter expedita. cujus caliginis cauſa eſt, quod humanae ratiocinationis motus ad divinae praeſcientiae ſimplicitatem non poteſt admoveri: quae ſi ullo modo cogitari queat, nihil prorſus relinquetur ambigui: quod ita demum patefacere, atque expedire tentabo, ſi prius ea quibus moveris, expendero. quaero enim, cur illam ſolventium rationem minus efficacem putes: quae quia praeſcientiam non eſſe futuris rebus cauſam neceſſitatis exiſtimat, nihil impediri praeſcientia arbitrii libertatem putat. num enim tu aliunde argumentum futurorum neceſſi-

tatis trahis, niſi quod ea quae praeſciuntur, non evenire non poſſunt? ſi igitur praenotio nullam futuris rebus adjicit neceſſitatem, quod tu etiam paulo antè fatebare; quid eſt, quod voluntarii exitus rerum ad certum cogantur eventum? etenim poſitionis gratia, ut quid conſequatur advertas, ſtatuamus nullam eſſe praeſcientiam. num igitur, quantum ad hoc attinet, quae ex arbitrio eveniunt, ad neceſſitatem coguntur? minimè. ſtatuamus iterum eſſe, ſed nihil rebus neceſſitatis injungere, manebit, ut opinor, eadem voluntatis integra atque abſoluta libertas. ſed praeſcientia, inquies, tametſi futuris eveniendi neceſſitas non eſt, ſignum tamen eſt, neceſſario ea eſſe ventura. hoc igitur modo, etiam ſi praecognitio non fuiſſet, neceſſarios futurorum exitus eſſe conſtaret. omne etenim ſignum, tantum quid ſit, oſtendit, non vero efficit quod deſignat. quare demonſtrandum prius eſt, nihil non ex neceſſitate contingere, ut praenotionem ſignum eſſe hujus neceſſitatis appareat. alioquin ſi haec nulla eſt, nec illa quidem ejus rei ſignum poterit eſſe, quae non eſt. jam verò probationem firmâ ratione ſubnixam conſtat, non ex ſignis, neque petitis extrinſecus argumentis, ſed ex convenientibus neceſſariiſque cauſis eſſe ducendam. ſed quî fieri poteſt, ut ea non proveniant, quae futura eſſe providentur? quaſi vero nos ea, quae

providentia futura eſſe praenoſcit, non eventura credamus: ac non illud potius arbitremur, licet eveniant, nihil tamen, ut evenirent, ſui natura neceſſitatis habuiſſe: quod hinc facilè perpendas licebit. plura etenim dum fiunt, ſubjecta oculis intuemur: ut ea, quae in quadrigis moderandis atque flectendis facere ſpectantur aurigae: atque ad hunc modum cetera. num igitur quidquam illorum ita fieri neceſſitas ulla compellit? minimè. fruſtra enim eſſe artis effectus, ſi omnia coacta moverentur. quae igitur cùm fiunt, carent exiſtendi neceſſitate, eadem priùs quàm fiant, ſine neceſſitate futura ſunt. quare ſunt quaedam eventura, quorum exitus ab omni neceſſitate ſit abſolutus. nam illud quidem nullum arbitror eſſe dicturum, quod quae nunc fiunt; prius quam fierent, eventura non fuerint. haec igitur etiam praecognita liberos habent eventus. nam ſicut ſcientia praeſentium rerum nihil his, quae fiunt; ita praeſcientia futurorum nihil his, quae ventura ſunt, neceſſitatis importat. ſed hoc, inquis, ipſum dubitatur, an earum rerum, quae neceſſarios exitus non habent, ulla poſſit eſſe praenotio. diſſonare etenim videntur: putaſque, ſi praevideantur, conſequi neceſſitatem: ſi neceſſitas deſit, minime praeſciri, nihilque ſcientia comprehendi poſſe niſi certum. quòd ſi, quae incerti ſunt exitus,

ea quaſi certa providentur, opinionis id eſſe caliginem, non ſcientiae veritatem. aliter enim ac ſeſe res habeant, arbitrari, ab integritate ſcientiae credis eſſe diverſum. cujus erroris cauſa eſt, quod omnia, quae quiſque novit, ex ipſorum tantum vi atque natura cognoſci exiſtimat quae ſciuntur, quod totum contra eſt. omne enim quod cognoſcitur, non ſecundum ſui vim, ſed ſecundum cognoſcentium potius comprehenditur facultatem. nam ut hoc brevi liqueat exemplo, eandem corporis rotunditatem aliter viſus, aliter tactus agnoſcit. ille eminus manens, totum ſimul jactis radiis intuetur: hic vero cohaerens orbi atque conjunctus, circa ipſum motus ambitum, rotunditatem partibus comprehendit. ipſum quoque hominem aliter ſenſus, aliter imaginatio, aliter ratio, aliter intelligentia contuetur. ſenſus enim figuram in ſubjecta materia conſtitutam. imaginatio vero ſolam ſine materia judicat figuram. ratio vero hanc quoque tranſcendit, ſpeciemque ipſam, quae ſingularibus ineſt, univerſali conſideratione perpendit. intelligentiae vero celſior oculus exſiſtit; ſupergreſſa namque univerſitatis ambitum, ipſam illam ſimplicem formam pura mentis acie contuetur. in quo illud maxime conſiderandum eſt: quòd ſuperior comprehendendi vis amplectitur inferiorem; inferior verò ad

ſuperiorem nullo modo conſurgit. neque enim ſenſus aliquid extra materiam valet, vel univerſales ſpecies imaginatio contuetur, vel ratio capit ſimplicem formam: ſed intelligentia quaſi deſuper ſpectans, concepta forma, quae ſubſunt etiam cuncta dijudicat; ſed eo modo, quo formam ipſam, quae nulli alii nota eſſe poterat, comprehendit. nam et rationis univerſum, et imaginationis figuram, et materiale ſenſibile cognoſcit, nec ratione utens, nec imaginatione, nec ſenſibus, ſed illo uno ictu mentis formaliter, ut ita dicam, cuncta proſpiciens. ratio quoque cum quid univerſale reſpicit, nec imaginatione, nec ſenſibus utens, imaginabilia, vel ſenſibilia comprehendit. haec eſt enim, quae conceptionis ſuae univerſale ita definit: homo eſt animal bipes rationale; quae cum univerſalis notio ſit, tum imaginabilem, ſenſibilemque eſſe rem nullus ignorat, quod illa non imaginatione, vel ſenſu, ſed rationali conceptione conſiderat. imaginatio quoque tametſi ex ſenſibus viſendi, formandique figuras ſumſit exordium, ſenſu tamen abſente ſenſibilia quaeque colluſtrat, non ſenſibili, ſed imaginaria ratione judicandi. videſne igitur, ut in cognoſcendo cuncta, ſua potius facultate, quam eorum quae cognoſcuntur, utantur? neque id injuriâ: nam cùm omne judicium judicantis actus exſiſtat, neceſſe eſt, ut ſuam

quiſque operam non ex aliena, ſed ex propria poteſtate perficiat.

Quondam porticus attulit
Obſcuros nimium ſenes,
Qui ſenſus, et imagines
E corporibus extimis
Credant mentibus imprimi,
Ut quondam celeri ſtylo
Mos eſt aequore paginae
Quae nullas habeat notas,
Preſſas figere litteras.
Sed mens ſi propriis vigens
Nihil motibus explicat,
Sed tantùm patiens jacet
Notis ſubdita corporum,
Caſſaſque in ſpeculi vicem
Rerum reddit imagines,
Unde haec ſic animis viget
Cernens omnia notio?
Quae vis ſingula proſpicit,
Aut quae cognita dividit?
Quae diviſa recolligit,
Alternumque legens iter
Nunc ſummis caput inſerit,
Nunc deſidit in infima,
Tum ſeſe referens ſibi,
Veris falſa redarguit?

Haec eſt efficiens magis
Longè cauſſa potentior,
Quam quae materiae modo
Impreſſas patitur notas.
Praecedit tamen excitans,
Ac vires animi movens,
Vivo in corpore paſſio.
Cùm vel lux oculos ferit,
Vel vox auribus inſtrepit:
Tum mentis vigor excitus,
Quas intus ſpecies tenet,
Ad motus ſimileis vocans,
Notis applicat exteris,
Introrſumque reconditis
Formis miſcet imagines.

Quod ſi in corporibus ſentiendis, quamvis afficiant inſtrumenta ſenſuum forinſecus objectae qualitates, animique agentis vigorem paſſio corporis antecedat, quae in ſe actum mentis provocet, excitetque interim quieſcenteis intrinſecus formas: ſi in ſentiendis, inquam, corporibus animus non paſſione inſignitur, ſed ex ſua vi ſubjectam corpori judicat paſſionem, quanto magis ea quae cunctis corporum affectionibus abſoluta ſunt, in diſcernendo non objecta extrinſecus ſequuntur, ſed actum ſuae mentis expediunt? hac itaque ratione multiplices cog-

nitiones diverſis ac differentibus ceſſere ſubſtantiis. ſenſus enim ſolus cunctis aliis cognitionibus deſtitutus, immobilibus animantibus ceſſit: quales ſunt conchae maris, quaeque alia ſaxis haerentia nutriuntur. imaginatio vero mobilibus belluis, quibus jam ineſſe fugiendi, appetendive aliquis videtur affectus. ratio vero humani tantum generis eſt, ſicuti intelligentia ſola divini: quo fit ut ea notitia ceteris praeſtet, quae ſuapte natura non modò proprium, ſed ceterarum quoque notitiarum ſubjecta cognoſcit. quid igitur, ſi ratiocinationi ſenſus imaginatioque refragentur, nihil eſſe illud univerſale dicentes, quod ſeſe intueri ratio putet? quod enim ſenſibile, vel imaginabile eſt, id univerſum eſſe non poſſe; aut igitur rationis verum eſſe judicium, nec quidquam eſſe ſenſibile: aut quoniam ſibi notum ſit plura ſenſibus, et imaginationi eſſe ſubjecta, inanem conceptionem eſſe rationis, quae quod ſenſibile ſit, ac ſingulare, quaſi quiddam univerſale conſideret. ad haec, ſi ratio contra reſpondeat, ſe quidem et quod ſenſibile et quod imaginabile ſit in univerſitatis ratione conſpicere; illa vero ad univerſitatis cognitionem adſpirare non poſſe: quoniam eorum notio corporaleis figuras non poſſit excedere; de rerum vero cognitione, firmiori potius, perfectiorique judicio eſſe credendum. in hujuſmodi igitur lite,

nos, quibus tam ratiocinandi, quam imaginandi etiam, ſentiendique vis ineſt, nonne rationis potius cauſam probaremus? ſimile eſt, quod humana ratio divinam intelligentiam futura, niſi ut ipſa cognoſcit, non putat intueri. nam ita diſſeris, ſi quae certos ac neceſſarios habere non videantur eventus, ea certo eventura praeſciri nequeunt. harum igitur rerum nulla eſt praeſcientia, quam ſi etiam in his eſſe credamus, nihil erit, quod non ex neceſſitate proveniat. ſi igitur, uti rationis participes ſumus, ita divinae judicium mentis habere poſſemus, ſicut imaginationem ſenſumque rationi cedere oportere judicavimus, ſic divinae ſeſe menti humanam ſummittere rationem juſtiſſimum cenſeremus. quare in illius ſummae intelligentiae cacumen, ſi poſſumus, erigamur; illic enim ratio videbit, quod in ſe non poteſt intueri; id autem eſt, quonam modo etiam quae certos exitus non habent, certa tamen videat, ac definita praenotio; neque id ſit opinio, ſed ſummae potius ſcientiae nullis terminis incluſa ſimplicitas.

Quam variis terras animalia permeant figuris!
Namque alia extento ſunt corpore, pulveremque verrunt,
Continuumque trahunt vi pectoris incitata ſulcum.

Sunt quibus alarum levitas vaga verberetque ventos,
Et liquido longi ſpatia aetheris enatet volatu,
Haec preſſiſſe ſolo veſtigia greſſibuſque gaudent,
Vel virideis campos tranſmittere, vel ſubire ſilvas.
Quae variis videas licet omnia diſcrepare formis,
Prona tamen facies hebetes valet ingravare ſenſus.
Unica gens hominum celſum levat altius cacumen,
Atque levis recto ſtat corpore, deſpicitque terras.
Haec, niſi terrenus malè deſipis, admonet figura,
Qui recto coelum vultu petis, exeriſque frontem,
In ſublime feras animum quoque, ne gravata peſſum
Inferior ſidat mens corpore celſius levato.

Quoniam igitur, uti paullo antè monſtratum eſt, omne quod ſcitur, non ex ſua, ſed ex comprehendentium natura cognoſcitur, intueamur nunc quantum fas eſt, quis ſit divinae ſubſtantiae ſtatus, ut quaenam etiam ſcientia ejus ſit, poſſimus agnoſcere. Deum igitur aeternum eſſe, cunctorum ratione degentium commune judicium eſt. quid ſit igitur aeternitas, conſideremus.

haec enim naturam nobis pariter divinam, ſcientiamque patefecerit. aeternitas igitur eſt, interminabilis vitae tota ſimul et perfecta poſſeſſio; quod ex collatione temporalium clarius liquet. nam quidquid vivit in tempore, id praeſens a praeteritis in futura procedit: nihilque eſt in tempore conſtitutum, quod totum vitae ſuae ſpatium pariter poſſit amplecti. ſed craſtinum quidem nondum apprehendit: heſternum vero jam perdidit. in hodierna quoque vita non amplius vivitis, quam in illo mobili tranſitorioque momento. quod igitur temporis patitur conditionem, licet illud, ſicut de mundo cenſuit Ariſtoteles, nec coeperit umquam eſſe, nec deſinat, vitaque ejus cum temporis infinitate tendatur, nondum tamen tale eſt, ut aeternum eſſe jure credatur. non enim totum ſimul, infinitae licet vitae ſpatium comprehendit, atque complectitur: ſed futura nondum tranſacta jam non habet. quod igitur interminabilis vitae plenitudinem totam pariter comprehendit, ac poſſidet, cui neque futuri quidquam abſit, nec praeteriti fluxerit, id aeternum eſſe jure perhibetur: idque neceſſe eſt, et ſui compos praeſens ſibi ſemper aſſiſtere, et infinitatem mobilis temporis habere praeſentem. unde non recte quidam, qui cum audiunt viſum Platoni, mundum hunc nec habuiſſe initium temporis, nec habiturum eſſe defectum,

hoc modo conditori conditum mundum fieri coaeternum putant. aliud eſt enim per interminabilem duci vitam, quod mundo Plato tribuit: aliud interminabilis vitae totam pariter complexam eſſe praeſentiam, quod divinae mentis proprium eſſe manifeſtum eſt. neque enim Deus conditis rebus antiquior videri debet temporis quantitate, ſed ſimplicis potius proprietate naturae. hunc enim vitae immobilis praeſentarium ſtatum, infinitus ille temporalium rerum motus imitatur; cumque eum effingere, atque aequare non poſſit, ex immobilitate deficit in motum, ex ſimplicitate praeſentiae decreſcit in infinitam futuri ac praeteriti quantitatem; et, cum totam pariter vitae ſuae plenitudinem nequeat poſſidere, hoc ipſo, quòd aliquo modo numquam eſſe deſinit, illud, quod implere atque exprimere non poteſt, aliquatenus videtur aemulari, alligans ſe ad qualemcumque praeſentiam hujus exigui volucriſque momenti: quae, quoniam manentis illius praeſentiae quandam geſtat imaginem, quibuſcumque contigerit, id praeſtat, ut eſſe videantur. quoniam vero manere non potuit, infinitum temporis iter arripuit: eoque modo factum eſt, ut continuaret eundo vitam, cujus plenitudinem complecti non valuit permanendo. itaque ſi digna rebus nomina velimus imponere, Platonem ſequentes,

Deum quidem aeternum, mundum verò dicamus esse perpetuum. quoniam igitur omne judicium secundum sui naturam, quae sibi subjecta sunt, comprehendit; est autem Deo semper aeternus, ac praesentarius status: scientia quoque ejus, omnem temporis supergressa motionem, in suae manet simplicitate praesentiae, infinitaque praeteriti ac futuri spatia complectens, omnia, quasi jam gerantur, in sua simplici cognitione considerat. itaque si praesentiam pensare velis, quâ cuncta dignoscit, non esse praescientiam quasi futuri, sed scientiam numquam deficientis instantiae rectius aestimabis. unde non praevidentia, sed providentia potius dicitur, quòd porro ab rebus infimis constituta, quasi ab excelso rerum cacumine cuncta prospiciat. quid igitur postulas, ut necessaria fiant, quae divino lumine lustrentur, cùm ne homines quidem necessaria faciant esse, quae videant? num enim quae praesentia cernis, aliquam eis necessitatem tuus addit intuitus? minimè. atqui, si est divini humanique praesentis digna collatio, uti vos vestro hoc temporario praesenti quaedam videtis, ita ille omnia suo cernit aeterno. quare haec divina praenotio naturam rerum, proprietatemque non mutat, taliaque apud se praesentia spectat, qualia in tempore olim futura provenient: nec rerum judicia confundit,

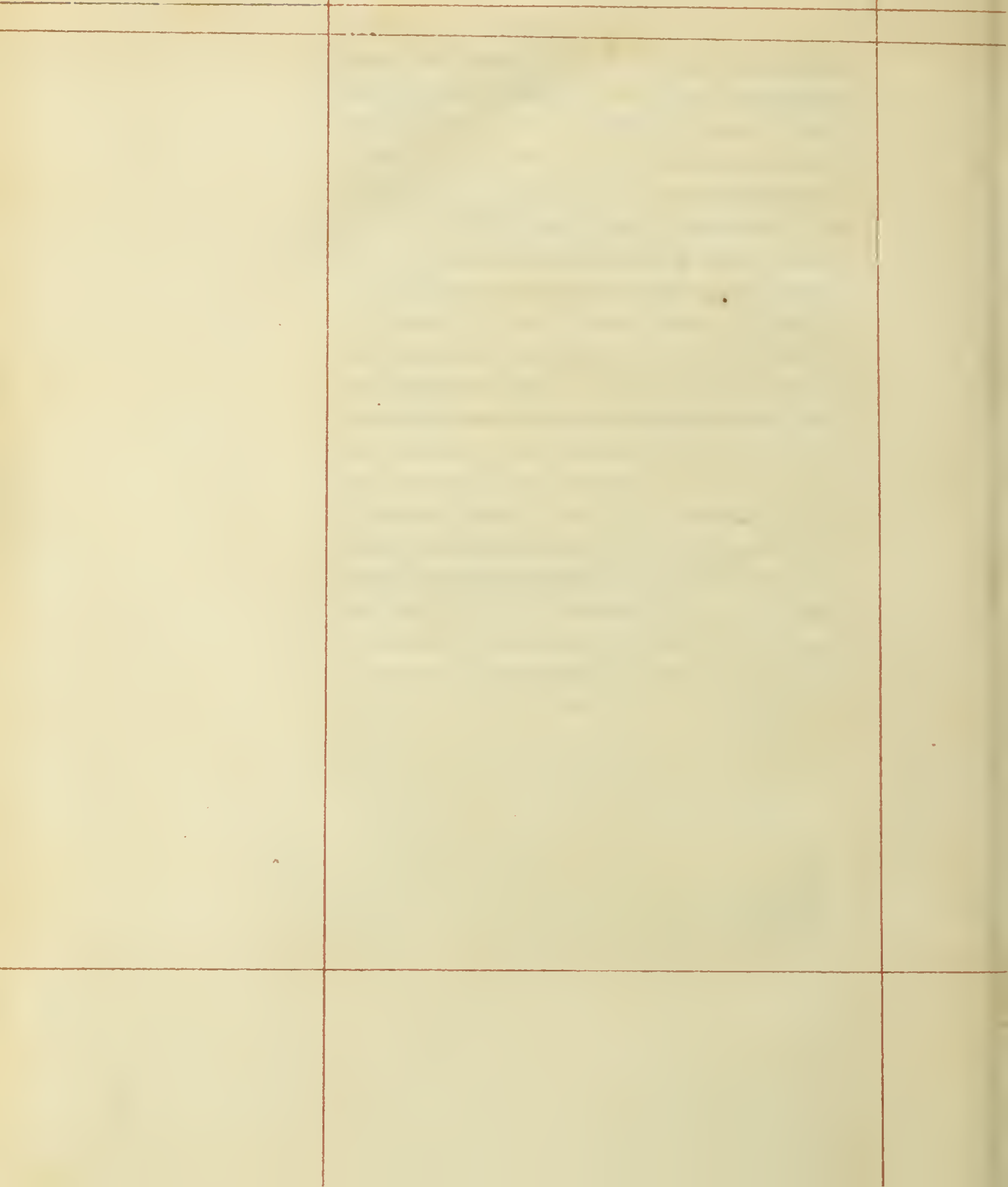
unoque ſuae mentis intuitu tam neceſſariè, quàm non neceſſariè, ventura dignoſcit. ſicuti vos cùm pariter ambulare in terra hominem, et oriri in coelo ſolem videtis, quamquam ſimul utrumque conſpectum, tamen diſcernitis, et hoc voluntarium, illud eſſe neceſſarium judicatis. ita igitur cuncta deſpiciens divinus intuitus, qualitatem rerum minime perturbat, apud ſe quidem praeſentium, ad conditionem verò temporis futurarum. quo fit, ut hoc non ſit opinio, ſed veritate potius nixa cognitio, cùm exſtiturum quid eſſe cognoſcit, quod idem exſiſtendi neceſſitate carere non neſciat. heic ſi dicas, quod eventurum Deus videt, id non evenire non poſſe: quod autem non poteſt non evenire, id ex neceſſitate contingere, meque ad hoc nomen neceſſitatis adſtringas: fatebor rem quidem ſolidiſſimae veritatis, ſed cui vix aliquis niſi divini ſpeculator acceſſerit. reſpondebo namque idem futurum, cum ad divinam notionem refertur, neceſſarium: cum vero in ſua natura perpenditur, liberum prorſus atque abſolutum videri. duae ſunt etenim neceſſitates; ſimplex una, veluti quod neceſſe eſt omneis homines eſſe immortaleis; altera conditionis, ut ſi aliquem ambulare ſcias, eum ambulare neceſſe eſt. quod enim quiſque novit, id eſſe aliter ac notum eſt, nequit. ſed haec conditio mi-

nime ſecum illam ſimplicem trahit. hanc enim neceſſitatem non propria facit natura, ſed conditionis adjectio. nulla enim neceſſitas cogit incedere voluntariè gradientem, quamvis eum tamen, cum graditur, incedere neceſſarium ſit. eodem igitur modo, ſi quid providentia praeſens videt, id eſſe neceſſe eſt, tametſi nullam naturae habeat neceſſitatem. atqui Deus ea futura, quae ex arbitrii libertate proveniunt, praeſentia contuetur. haec igitur, ad intuitum relata divinum, neceſſaria fiunt per conditionem divinae notionis: per ſe vero conſiderata, ab abſoluta naturae ſuae libertate non deſinunt. fient igitur proculdubio cuncta, quae futura Deus eſſe praenoſcit, ſed eorum quaedam de libero proficiſcuntur arbitrio: quae quamvis eveniant, exſiſtendo tamen propriam naturam non amittunt; quae prius, quam fierent, etiam non evenire potuiſſent. quid igitur refert non eſſe neceſſaria, cum propter divinae ſcientiae conditionem modis omnibus, neceſſitatis inſtar, eveniant? hoc ſcilicet, quod ea quae paullo ante propoſui, ſol oriens, et gradiens homo, quae dum fiunt, non fieri non poſſunt: eorum tamen unum prius quoque quam fieret, neceſſe erat exſiſtere: alterum vero minime. ita etiam quae praeſentia Deus habet, dubio procul exſiſtunt: ſed eorum hoc quidem de rerum neceſſitate de-

ſcendit: illud vero de poteſtate facientium. haud igitur injuria diximus, haec, ſi ad divinam notitiam referantur, neceſſaria; ſi per ſe conſiderentur, neceſſitatis eſſe nixibus abſoluta; ſicuti omne quod ſenſibus patet, ſi ad rationem referas, univerſale eſt: ſi ad ſeipſum reſpicias, ſingulare. ſed ſi in mea, inquies, poteſtate ſitum eſt mutare propoſitum, evacuabo providentiam, cum, quae illa praenoſcit, forte mutavero. reſpondebo, propoſitum te quidem tuum poſſe deflectere, ſed, quoniam et id te poſſe, et an facias, quove convertas, praeſens providentiae veritas intuetur, divinam te praeſcientiam non poſſe vitare; ſicuti praeſentis oculi effugere non poſſis intuitum, quamvis te in varias actiones libera voluntate converteris. quid igitur, inquies? ex meane diſpoſitione ſcientia divina mutabitur, ut cum ego nunc hoc, nunc illud velim, illa quoque noſcendi vices alternare videatur? minime. omne namque futurum divinus praecurrit intuitus, et ad praeſentiam propriae cognitionis retorquet ac revocat; nec alternat, ut exiſtimas, nunc hoc, nunc illud praenoſcendi vices; ſed uno ictu mutationes tuas manens praevenit atque complectitur. quam comprehendendi omnia viſendique praeſentiam, non ex futurarum proventu rerum, ſed ex propria Deus ſimplicitate ſortitus eſt. ex quo illud quoque reſolvitur,

quod paullo ante posuisti, indignum esse, si scientiae Dei causam futura nostra praestare dicantur. haec enim scientiae vis praesentaria notione cuncta complectens, rebus omnibus modum ipsa constituit, nihil vero posterioribus debet. quae cum ita sint, manet intemerata mortalibus arbitrii libertas. nec iniquae leges, solutis omni necessitate voluntatibus, praemia poenasque proponunt. manet etiam spectator desuper cunctorum praescius Deus, visionisque ejus praesens semper-aeternitas cum nostrorum actuum futura qualitate concurrit, bonis praemia, malis supplicia dispensans. nec frustra sunt in Deo positae spes precesque; quae cum rectae sunt, inefficaces esse non possunt. aversamini igitur vitia, colite virtutes, ad rectas spes animum sublevate, humileis preces in excelsa porrigite. magna vobis est, si dissimulare non vultis, necessitas indicta probitatis, cum ante oculos agitis judicis cuncta cernentis.

FINIS.

Books printed and ſold by ROBERT & ANDREW FOULIS.

In pure Greek, on fine writing paper, in 4to.

HOmeri Ilias, 2 vols
Æſchylus
Sophocles

With latin tranſlations in 4to.

Æſchylus, 2 vols
Demetrius Phalereus de elocutione

In pocket volumes the following,

Homeri Ilias, 2 vols
Hippocratis Aphoriſmi
Xenophontis de Ageſilao rege oratio
Pindari opera
Anacreon
Æſchylus, 2 vols
Sophocles, 2 vols
Ariſtotelis poetica
Demetrius Phalereus
Xenophontis Hiero
Theophraſti characteres
Epictetus
M. Antoninus
Ariſtotelis de mundo
Cebetis tabula cum notulis

In Folio.

C. Julii Caeſaris et A. Hirtii de rebus a Caeſare geſtis commentarii cum fragmentis. acceſſerunt indices locorum, rerumque et verborum. omnia, ex recenſione Samuelis Clarke, fideliter expreſſa.

In quarto,

C. Julii et A Hirtii commentarii.
C. Plinii Caecilii Secundi quae ſuperſunt.
M. Minucii Felicis Octavius.
Boetius de Conſolatione Philoſophiae.

In pocket volumes the following Latin Authors.

Lucretius
Terentius
Horatius, editio altera
Juvenalis et Perſius
Ciceronis opera omnia, 20 vol.
C. Julii Caeſaris et A. Hirtii commentarii. 3 tom.
C. Nepotis vitae excellentium imperatorum
M. Minucii Felicis Octavius
Boetius de conſolatione Philoſophiae
C. Plinii epiſtolarum libri decem, et Panegyricus Trajano dictus. 3 tom.

In the preſs,

Ovidii opera 3 tom.
M. Fabii Quinctiliani de inſtitutione Oratoria libri duodecim.

[illegible]

2? [illegible]

3? [illegible]

